

POLARBOKEN

POLARBOKEN

1963 - 1964

POLARBOKEN

1963-64

UTGITT AV
NORSK POLARKLUBB

EGET FORLAG

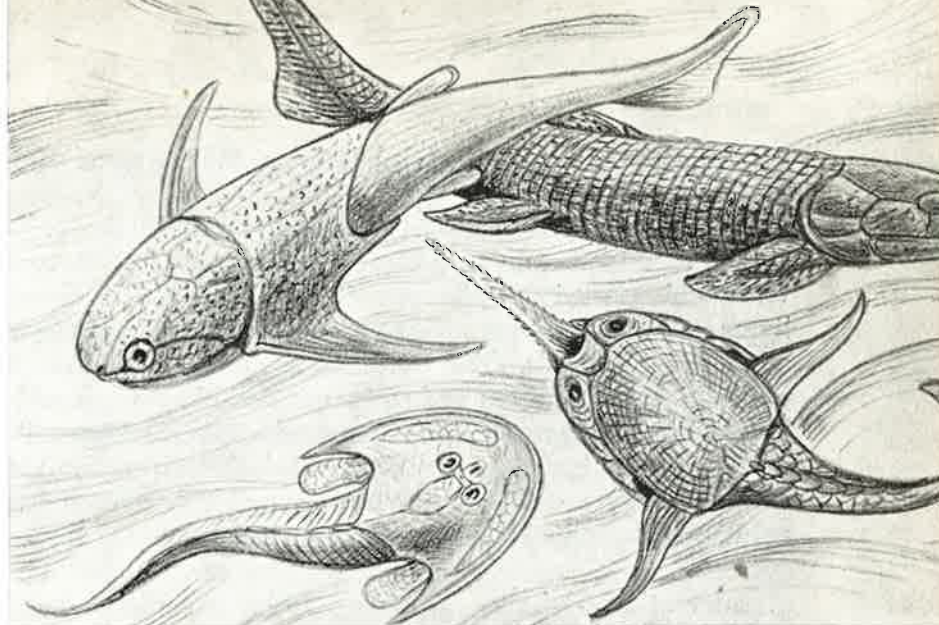
OSLO 1964

Redigert av :
HELGE INGSTAD
SØREN RICHTER
ASBJØRN OMBERG

Omslags-bildet viser den norske redningskøyten «Halten», som Helge Ingstad brukte på en av sine ekspedisjoner til Newfoundland, hvor norrøne, før-kolumbiske tufter er oppdaget og gravet ut.

INNHold

Etter 400 millioner år gammel fisk. <i>Anatol Heintz</i>	7
Carl Johan Wirkola — Ishavskongen. <i>Paul Wirkola</i>	12
Meteorologisk problem på Bouvetøya. <i>Torbjørn Lunde</i>	18
Profile of Martin Richard Ronne. <i>Editb Ronne</i>	24
Spor etter øgler på Svalbard. <i>Natascha Heintz</i>	39
Opplevelser med grizzlybjørn. <i>Odd Lønø</i>	46
Norsk Polarinstitut i utvikling. <i>Tore Gjelsvik</i>	55
Helge Ingstads Vinland-opdagelser <i>Asbjørn Omberg</i>	60
Om lukteskarpheten hos reinsdyr. <i>Josef Kratochvil</i>	64
Fredning av områder på Svalbard? <i>C. Rynning-Tønnesen</i>	69
Den norske fangstvirksomheten på Øst-Grønland fra 1938 til 1959. <i>Odd Lønø</i>	79
Hvem oppdaget Meighen-øya? <i>K. C. Arnold</i>	126
Fra polarfronten	129

Rekonstruksjon av de fire viktigste fisketyperne fra devontiden på Svalbard. Nederst to ur-fisk. Til høyre en Pteraspid (*Doryaspis*.) Til venstre en Cephalaspid (*Cephalaspis*.) Øverst to ekte fisk — til høyre en kvasifinnet fisk (*Porolepis*) — til venstre en panserbai (*Arctolepis*.)

Etter 400 millioner år gammel fisk.

Av

professor dr. Anatol Heintz.

Enhver sportsfisker vet at den største sjarm ved en fisketur er for det første at man vandrer ute i Guds frie natur, for det annet at man lever i en stadig spenning, og tilslutt for det tredje — gleden over den endelige fangst — selv om den bare består av noen små pinner.

Annerledes er det heller ikke når man er ute på «fangst» etter fossile fisk fra svunne tider!

Sommeren 1964 slo to assistenter og jeg leir i Ekmanfjorden — og vårt «fangstfelt» var de røde og grønne devonske sandstener som strekker seg fra Ekmanfjorden mangfoldige kilometer mot nord, øst og vest, så det var altså nok å velge mellom. Da vi dessuten fikk anledning til å benytte oss av Polarinstitut-

tets helikoptere — var vi så heldige som noen «sportsfisker» kunne være.

Men hva slags fisk var vi på jakt etter? Devontiden — da alle de røde sandstener på Svalbard (og mange andre steder i verden) ble avsatt i elver, innsjøer, elvedeltaer og laguner m. m., ligger omtrent 350—400 millioner år tilbake i tiden, og varte minst 50 millioner år. Disse tallene er så enorme, at vi faktisk vanskelig kan danne oss et begrep om dem. Det vil kanskje hjelpe, hvis vi regner ut f. eks. hvor tykk «Polarboken» ville være, hvis den hadde 400 millioner blader? Det er det ikke vanskelig å gjøre — og da kommer man til det overraskende resultat, at den ville bli ca. 40 kilometer tykk!

I devontiden så jorden og livet på jorden helt annerledes ut enn i dag. Vi skulle forgivevs lete etter ørret og laks i elvene, eller sild og torsk i havet. Bare noen ganske få landdyr var til. Kanskje eksisterte det noen få insekter, edderkopper, ormer og lignende, mens paddene først opptrådte mot slutten av devon. Både krypdyr og fugl, uten å snakke om pattedyr, var ennå helt ukjent. Heller ikke plantelivet viste likhet med det vi kjenner i dag. Det manglet helt både blomsterplanter og nåletrær, bare noen primitive sporeplanter hadde klart å få fotfeste på det tørre. Men av urfisk og fisk hadde vi et forholdsvis rikt utvalg. La oss begynne med urfiskene (se tegningen, nederst). De fleste av dem er utdøde for lenge siden, men to former — slimålen i havet, og negenøyet i elver og bekker — er de siste nålevende representanter for en i devontiden mektig dyregruppe. Mens våre nålevende urfisk — som vi kaller for kjeveløse eller rundmunner — er bløte dyr, med bare et svakt utviklet bruskskjelett og naken hud — var deres devonske forfedre bepansrede — både deres hoder og deler av kroppen var dekket med et ofte mektig skjold, og kroppen forøvrig var kledd med tykke skjell. Det er bare takket være dette at vi finner forstenede rester av dem — det er akkurat disse plater og skjell som kan bli bevart i millioner av år — de bløte kroppsdelene råtner og forsvinner sporløst.

Den andre fiskegruppen som var alminnelig i Devon var panserhaiene. De var allerede ekte fisk, med kjever og tenner. Også de, i motsetning til deres nåværende slektninger, var dekket med kraftig benpanser på hodet og på den forreste delen av kroppen. Bakkroppen var derimot naken. Panseret hos de største former kunne bli opptil 4 cm tykt, men hos de fleste mindre arter er det knapt 2—3 mm.

Den tredje fisketypen vi finner i Devon på Svalbard — er de såkalte kvastfinnede fisk. I motsetning til de andre fiskene, har de ikke parrede finner bygget som en vifte, men som en kvast eller fjær: fra kroppen går det ut et kjøttfullt «skaft» og finnestråler går ut fra dette til begge sider. Deres hoder var beskyttet med tykke, blanke benplater, og de hadde runde eller firkantede blanke, tykke skjell på kroppen. Det er disse formene som har gitt opphav til de første landdyrene.

Og det er nettopp rester av alle disse merkelige, urgamle hvirveldyr, som vi forsøkte å «fange». De har den store fordel, sammenlignet med de nålevende fisk, at de ikke kan svømme sin vei, men ligger stille der de ligger. Men til gjengjeld er de gjemt i tykke sandstenslag — og man kan ikke få øye på dem gjennom steinen. De er dessuten helt uinteresserte i allslags agn — det kan være en aldri så fet mark, eller lekker flue.

Hvordan går man så «på fisketur» etter disse forstenede skapninger, og hvilke redskaper må man bruke for å få dem «på kroken»?

Det viktigste fangstredskap er nok øynene, særlig hvis de er vant til å se etter fossiler! Her gjelder det, selv når man bare hurtig med øynene har streifet over landskapet, å registrere — helt automatisk — alt «mistenkelig» — for så senere å fikser det nøyer og undersøke funnene.

Andre redskaper er en hammer, et utvalg av meisler og — meget sjeldnere — dynamitt.

Men den spenning og glede man opplever ved en fangstur etter fossile fisk — er sikkert ikke mindre enn under sportsfiskernes ferder.

tets helikoptere — var vi så heldige som noen «sportsfisker» kunne være.

Men hva slags fisk var vi på jakt etter? Devontiden — da alle de røde sandstener på Svalbard (og mange andre steder i verden) ble avsatt i elver, innsjøer, elvedeltaer og laguner m. m., ligger omtrent 350—400 millioner år tilbake i tiden, og varte minst 50 millioner år. Disse tallene er så enorme, at vi faktisk vanskelig kan danne oss et begrep om dem. Det vil kanskje hjelpe, hvis vi regner ut f. eks. hvor tykk «Polarboken» ville være, hvis den hadde 400 millioner blader? Det er det ikke vanskelig å gjøre — og da kommer man til det overraskende resultat, at den ville bli ca. 40 kilometer tykk!

I devontiden så jorden og livet på jorden helt annerledes ut enn i dag. Vi skulle forgjeves lete etter ørret og laks i elvene, eller sild og torsk i havet. Bare noen ganske få landdyr var til. Kanskje eksisterte det noen få insekter, edderkopper, ormer og lignende, mens paddene først opptrådte mot slutten av devon. Både krypdyr og fugl, uten å snakke om pattedyr, var ennå helt ukjent. Heller ikke plantelivet viste likhet med det vi kjenner i dag. Det manglet helt både blomsterplanter og nåletrær, bare noen primitive sporeplanter hadde klart å få fotfeste på det tørre. Men av urfisk og fisk hadde vi et forholdsvis rikt utvalg. La oss begynne med urfiskene (se tegningen, nederst). De fleste av dem er utdøde for lenge siden, men to former — slimålen i havet, og negenøyet i elver og bekker — er de siste nålevende representanter for en i devontiden mektig dyregruppe. Mens våre nålevende urfisk — som vi kaller for kjeveløse eller rundmunner — er bløte dyr, med bare et svakt utviklet bruskskjelett og naken hud — var deres devonske forfedre bepannsrede — både deres hoder og deler av kroppen var dekket med et ofte mektig skjold, og kroppen forøvrig var kledd med tykke skjell. Det er bare takket være dette at vi finner forstenede rester av dem — det er akkurat disse plater og skjell som kan bli bevart i millioner av år — de bløte kroppsdelenene råtner og forsvinner sporløst.

Den andre fiskegruppen som var alminnelig i Devon var panserhaiene. De var allerede ekte fisk, med kjever og tenner. Også de, i motsetning til deres nåværende slektninger, var dekket med kraftig benpanser på hodet og på den forreste delen av kroppen. Bakkroppen var derimot naken. Panseret hos de største former kunne bli opptil 4 cm tykt, men hos de fleste mindre arter er det knapt 2—3 mm.

Den tredje fisketypen vi finner i Devon på Svalbard — er de såkalte kvastfannede fisk. I motsetning til de andre fiskene, har de ikke parrede finner bygget som en vifte, men som en kvast eller fjær: fra kroppen går det ut et kjøttfullt «skaft» og finnestråler går ut fra dette til begge sider. Deres hoder var beskyttet med tykke, blanke benplater, og de hadde runde eller firkantede blanke, tykke skjell på kroppen. Det er disse formene som har gitt opphav til de første landdyrene.

Og det er nettopp rester av alle disse merkelige, urgamle hvirveldyr, som vi forsøkte å «fange». De har den store fordel, sammenlignet med de nålevende fisk, at de ikke kan svømme sin vei, men ligger stille der de ligger. Men til gjengjeld er de gjemt i tykke sandstenslag — og man kan ikke få øye på dem gjennom steinen. De er dessuten helt uinteresserte i allslags agn — det kan være en aldri så fet mark, eller lekker flue.

Hvordan går man så «på fisketur» etter disse forstenede skapninger, og hvilke redskaper må man bruke for å få dem «på kroken»?

Det viktigste fangstredskap er nok øynene, særlig hvis de er vant til å se etter fossiler! Her gjelder det, selv når man bare hurtig med øynene har streifet over landskapet, å registrere — helt automatisk — alt «mistenkelig» — for så senere å fiksere det nøyer og undersøke funnene.

Andre redskaper er en hammer, et utvalg av meisler og — meget sjeldnere — dynamitt.

Men den spenning og glede man opplever ved en fangstur etter fossile fisk — er sikkert ikke mindre enn under sportsfiskernes ferder.

Ekmanfjorden med devonformasjoner i forgrunnen.

Gleden over den frie natur — i allfall når det gjelder «fossilfangst» på Svalbard — er nok ikke mindre enn vandringen langs elver og innsjøer i Norge. De mektige røde fjell reiser seg majestetisk med sine hvite snetopper, skummende bekker faller fra stenhelle til stenhelle, og den blå sjøen vasker de bratte kystene med sine dovre bølger, mens irrgroenne breer kalver med dumpe drønn i det fjerne. De iltre ternene, de tause havhestene, de elegante tyvjoene eller de grådige stormåsene bringer liv i det stille landskapet, og tusener av farverige blomster pynter opp overalt mellom stenene.

Spenningen ved selve fangsten er sikkert om mulig ennå større enn når man går med stangen. Til syvende og sist vet man jo at i våre elver og innsjøer kan man ikke fange annet enn ørret, laks, gjedde eller sik. Man har aldri i tankene muligheten av å få fatt på en eller annen ukjent fiskeart, eller f. eks. en liten sjøorm. Annerledes er det under fossiljakten, her er alt mulig. Og selv om man som regel finner gode, gamle og velkjente former — kan man slumpe til å oppdage noe helt nytt og ukjent — eller iallfall en kjent form som er særlig godt be-

vart og kan fortelle mer om dyrenes bygning enn alle de tidlige-
re kjente former har gjort. Derfor er man hele tiden på vakt,
hele tiden spent — hva gjemmer denne stenen? Hva ligger bak
den neste knausen? Hva får man se når man kløver denne
blokken?

Dagene kan bli lange, og skuffelsen stor, når man time etter
time ikke finner noenting, eller bare vanlige fossiler, som man
har hundrer av fra før. Men alt kan forandres på ett øyeblikk!
Plutselig fanger blikket noe uvanlig — en merkelig blå-hvit
flekk, eller en rar kontur på stenen lengre borte — eller kan-
skje like under ens føtter. Fort bøyer man seg ned og undersø-
ker. Ofte, ja så alt for ofte, reiser man seg igjen med et skuffet
sukk, og ergerlig sparket man stenen bort, eller gir den et vel-
fotjent slag med hammeren. Men av og til smiler lykken en i
møte — og da er alle strabaser og all tretthet som blåst bort.
Man bøyer seg over stenen med de merkelige restene, man gjet-
ter, man studerer. Man børster av støvet, hammer og meisler
kommer frem — og man begynner med arbeidet. Og kanskje om
en time eller to — sitter man med et klenodium i hånden: en ny
type fisk, som ingen mennesker har sett før, eller en usedvanlig
godt bevart rest — som viser noen enkeltheter som hittil har
vært ukjent. Og hva kan vel sammenlignes med denne følelsen,
å holde i hånden rester av en ukjent skapning som ingen har ant
eksistensen av. Man føler at man har fravristet naturen noen av
dens hemmeligheter.

Slike øyeblikk gir rikelig belønning for dagens skuffelser
og slit. Man får virkelig en raritet — et fossil som kanskje vil
avsløre noen av utviklingens gåter! Og gleden blir ikke mindre
ved tanken på de spennende dager og kanskje uker, hjemme i
museet, når man med meisel, elektrisk hammer og fine nåler
eller boremaskiner, langsomt fjerner korn for korn av de berg-
arter som skjuler fossilet — og tilslutt klarer å blottlegge det
helt. Hva vil det vise? Hva vil det fortelle oss om det lengst
forsvunne liv?

Carl Johan Wirkola — Ishavskongen

*Av
Paul Wirkola.*

Den 25. mars 1963 slet et stort følge seg møysommelig og sorgtungt fram i en forrykende snøstorm. Målet var kirkegården på Elvebakken i Alta.

I avisene stod det etterpå bl. a. at «været på begravelsesdagen stod til mannen». Og så merkelig og uvanlig det enn kan høres, så nikket alle megetsigende — det var nok så.

Hvem var så denne mannen som selv værgudene tok et slikt farvel med? De som kjente ham ville svare: Han var et *stort* menneske. Og i ordet «stort» ville de legge alle språkets superlativer. Mannens navn var Carl Johan Wirkola — Ishavskongen. Vi får vel begynne med begynnelsen, men la det først være klart at denne artikkelen bare kan bli en mer eller mindre ufullkommen presentasjon av en mann hvis liv var så rikt på begivenheter gjennom 95 år.

Carl Johan Wirkolas far, Erik Wirkola, var bare 15 år da han tok ut fra sitt hjem, en trygg og fredelig preste­gård nær

Uleåborg i Finland, der hans far var prost. Hans eldre brødre fulgte farens kall og gav seg i kast med teologien. Men unge Erik ville noe annet.

1840-årenes Finland bød ikke på mange muligheter, og mange vandret ut av landet. 15-årige Erik Wirkola reiste uten sin strenge fars samtykke, og ble da også innhentet ved grensen til Norge. Det var en onkel av Erik som hadde fått i oppdrag å snakke gutten til fornuft. Erik ble advart. Norge var et hedningeland. Unge Erik lot seg imidlertid ikke overtale — han ville se Norge. Det fortelles at da onkelen innså det nytteløse i å overtale gutten, tok han fram sin velfylte lommebok. Og mens gutten forventningsfullt så på de store sedler, rotet onkelen fram noen småpenger og gav ham. Skuffet dro 15-åringen over grensen til Norge.

I Alta fikk Erik Wirkola hyre som ishavsgast, og et langt liv på Ishavet var begynt. Fire generasjoner Wirkola skulle komme til å streife om på Ishavet i tilsammen 214 år! Men la oss ikke foregripe begivenhetenes gang. På den annen side kan vi ikke gå videre uten å gjøre et hopp en god del framover i tiden.

Vi velger året 1884. Det året dro skipper Erik Wirkola med seilfangstskuta «Ørnen» til Ishavet. Blant mannskapet var hans sønn, Carl Johan, med for første gang. Det ble ingen hyggelig begynnelse for unge Carl. «Ørnen» forliste. Etter umenneskelig slit gjennom pakkis og farefulle råker, klarte mannskapet å ta seg fram rundt Spitsbergen i en lettboat. Men på grunn av isforholdene ble det til at de mer bar båten mellom seg, enn rodde i den. Etter fire lange døgn klarte de å slite seg fram til redningen.

Vel hjemme igjen ble Erik Wirkola tilbudt ny skute. Så bar det igjen mot Ishavet. Skuta het «Kongsberg». Carl Johan var også nå med. Men heller ikke denne gangen skulle turen forløpe uten dramatikk. Ved Sydkapp på Spitsbergen ble «Kongsberg» regelrett skrudd ned av isen, og mannskapet stod igjen tilbake i isødet. Også denne gangen måtte mannskapet tåle de ytterste anstrengelser i isen før de klarte å nå fram til redning.

Nå fikk det være nok, sa Carl Johan til faren. To dramatiske forlis i de mest øde og mest ugjestmilde trakter på kloden, hadde tatt motet fra gutten. Faren mente imidlertid at de burde prøve en tur til.

I mars 1885 stampet en ny ishavsskute seg veg gjennom brottene, og ombord stod en noe betenkt Carl Johan. Turen forløp imidlertid uten uhell og «ishavsbasillen» hadde fått et varig tak i Carl Johan.

Ungdomsårene gikk med sine to årlige ishavsturer på hver tre måneder.

1895. Det året dro 28 år gamle Carl Johan med seilfangstskuta «Familien» mot fangstfeltet. Det var jo etter hvert blitt en rutinesak. Men denne gangen følte det nok noe annerledes, i hvert fall for skipperen ombord som denne gang het — Carl Johan Wirkola. Han hadde fått sin første skute å føre. Fra nå av begynte en ishavskarriere som ennå savner sitt sidestykke, og derfor vanskelig kan vurderes tilfulle. År etter år slet Wirkola oppe i isødet. Års erfaringer, dyktig sjømannsskap, dristige fangstekspedisjoner og en god porsjon hell gjorde ham til en legendarisk skikkelse, og gav ham tidlig navnet Ishavskongen.

I 42 år seilte Carl Johan Wirkola som skipper på Ishavet, og skipperen og fangstmannen kan en ane konturene av når en vet at han aldri gjorde en bomtur. Dette til tross for at han aldri fanget annet enn hvalross, storkobbe og voksen sel. Småsel rørte han aldri.

Det kunne kanskje være interessant å stanse opp et øyeblikk ved hvalrossfangsten på de tider. De mange turer gjorde Wirkola lokalkjent i det enorme isødet. Han visste hvor hvalrossen gjerne holdt til, men Wirkola merket også snart at der de brukte skytevåpen forsvant hvalrossen, ikke så mye på grunn av selve fangsten, men mest fordi hvalrossen etter hvert skydde plassene. Det ble til at fangstfolkene fikk ordre om ikke å bruke skytevåpen, men bare lanser. Og for at fristelsene ikke skulle bli for store, så ble geværene surret fast i båtene. Hvalrossen ble så fanget med lanser, og det oppstod mang en hard og dramatisk kamp før dyret måtte gi tapt. Flere enn en gang hugg hvalrossen

de store tennene gjennom lettåtene, og ofte hang livet for fangstfolkene i en tynn tråd. Wirkolas bragder i denne tiden skal vi ikke ta opp her. La oss bare enkelt holde fram at de var ikke få.

Etter 6 år på «Familien» overtok han «Venus» i 1902. Det ble 6 nye år med full fangst for hver tur. I 1908 ble så Wirkola skipper på «Sælen». Denne båten ble den første «dampbåt» som kom til Ishavet. Skipet som var på 105 fot, var egentlig seilskute. Men den fikk en liten maskin på 74 hk og ble da mer manøvreringsdyktig på fangstfeltet. Wirkola fikk nå en enda bedre utgangsposisjon i forhold til de andre fangstskutene som alt fra før hadde hatt lite å stille opp mot Ishavskongen. Det kan være moro å se litt på nettopp dette konkurranseforholdet som har så lett for å oppstå i en eller annen form.

Når Wirkola kunne tilbringe mesteparten av sitt liv på Ishavet og trives med det, var det ikke minst på grunn av nettopp de mange muntre og spennende hendelser hans liv ble så rikt på. På Ishavet ble det en lek med konkurrerende skuter som alltid forsøkte å følge i hans kjølvann. De visste nemlig at dit *han* seilte, *der* var det også muligheter for god fangst. Det ble ofte kappseilas, men den førte alltid til samme resultat — Ishavskongen forsvant. Kunne han ikke seile fra sine konkurrenter om dagen, så forsvant han om natten. En tid var russiske skuter svært så interessert i hans virksomhet, og de gjorde alt de kunne for å lokalisere hans fangstfelter, men den gamle var ikke til å lure.

Det ble for Wirkola ikke bare et økonomisk spørsmål, men en æressak å stevne inn med full fangst — full last. Mange ganger var hans skuter lastet til det usannsynlige. Det var ikke få ganger at Wirkola måtte kaste kull og ved overbord på hjemmeveien av sikkerhetsmessige grunner. Likevel var det alltid med stor spenning han stevnet inn havna i Hammerfest — ville de bli tatt for ulovlig lasting? Det gikk som regel bra. For Carl Johan Wirkola ble hjemkomsten alltid en triumf. Det var ikke sjelden at den ene fangstskuta etter den andre kom inn til havn med liten eller ingen last. I Hammerfest ventet en på Wirkola,

og alle var like spente hver gang. Ville han komme tom inn, eller var skuta hans som vanlig full-lastet? Da han rundet Fuglenes og stevnet inn på havna i Hammerfest med skuta lastet til grensen, gav alle seg over, og skipperkollegene ristet oppgitt på hodet. Da Ishavskongen gikk i land stod folk tettpakket på kaia. Det *var* en konge som gikk i land. Og han ble tatt i mot med respekt og beundring. Kanskje en liten morsom historie kan illustrere dette bedre.

En frisørmester i en av de større byene i Nord-Norge fortalte at han som gutt jobbet på farens frisørsalong i Hammerfest. De to store dagene i året ble for meg de dagene Wirkola kom fra Ishavet. Da kom han alltid opp til oss for å klippes og barberes, og *jeg* fikk såpe inn skjegget hans. Det var stort, og blant gutta var jeg dagens helt. *Jeg* hadde *såpet* inn Ishavskongen og *nesten* barbert ham. Dessuten — en hel krone rikere

Oppe i dette hektiske fangstlivet stiftet Carl Johan familie. Han overtok farsgården, som etter datidens forhold var for storgård å regne, med sine 6 kyr på båsen, 2-3 hester, et utall av sauer og fjørkre. Carl Johans kone måtte stå i stil med mannen selv, og han var heldig. Hans kone, Ragna, var godheten selv og en verdig makker til en stor mann. Det ble et rikt og harmonisk ekteskap som varte i 74 år til hans død. Ragna lever ennå nær 93 år gammel. De fikk 13 barn hvorav 9 lever, 6 gutter og 3 piker. Her må nevnes at alle sønnene har vært med faren på Ishavet. For dem som liker tall kan en nevne at Wirkolas har gjort 374 turer tilsammen på Ishavet. Den første, Erik Wirkola, reiste i 50 år og gjorde omlag 90 turer (her har en ikke et helt sikkert tall), mens Carl Johan som før nevnt, reiste i 53 år og gjorde 103 turer til Ishavet.

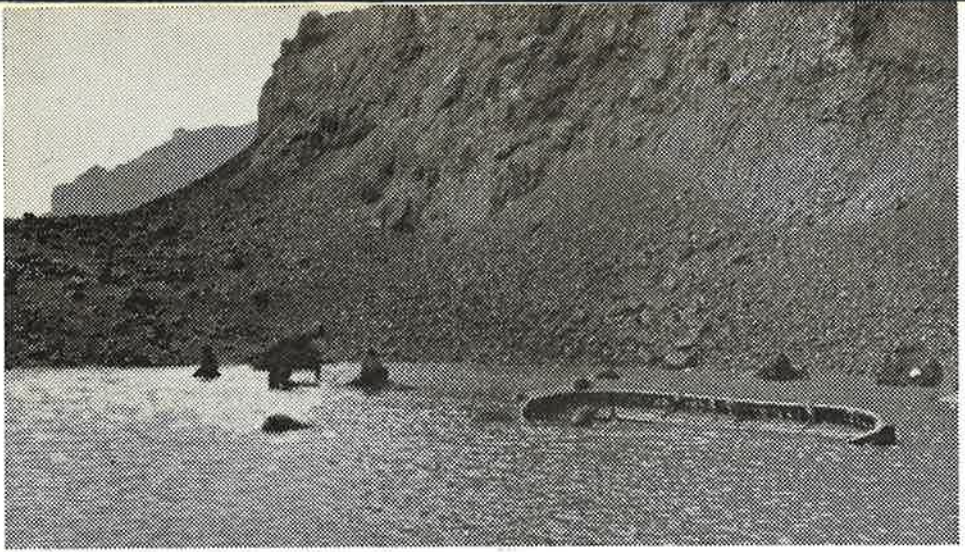
Når en så på de kraftige hendene til fangstmannen Carl Johan, kunne det aldri falle en inn at disse hendene kunne handles med annet enn roret og storseilet. Ikke desto mindre var han en meget habil felespiller. De store fingrene sprang lett over strengene, og han manglet aldri glade tilhørere. Carl Johans hobby var imidlertid småsløyd og utskjæring. Heklenåler og knivskafter lagde han av hvalrossbein. Han gav alltid gjenstan-

dene en kunstnerisk utskjæring, gjerne med motiv fra Ishavet. Han var også en flink snekker, og stod engang for alle pultene til en skole i Alta. Når vi så tar med at stundom puslet han som urmaker og med vanlig dyktighet, eller skal vi si hell, så har vi kanskje fått et inntrykk av mannens store allsidighet. Det var naturlig at Carl Johan gjennom en årrekke fikk mange kommunale tillitsverv, men han følte seg aldri direkte interessert i politikken. Det var og ble **Ishavet for ham.**

I 1906 hadde det nær gått galt på hjemturen fra fangstfeltet. En natt kom de opp i snøtykke og seilte på grunn ved Porten i Karahavet. Den tungtlastede «Venus» stod plutselig fast på et undervannsskjær. Sjøen gikk høy og skipet stod og vugget på skjæret. En av mannskapet som var noe nervøs av natur, ble plutselig desperat. Mannen hentet søndagsdressen fra lugaren, og med dressen på den ene armen og bibelen i handa sprang han overbord. Han ble i siste liten reddet av Carl Johan. Det hører med til historien at «Venus» bokstavelig talt vugget over skjæret, og de nådde havn med last og mannskap.

Oppe i Ishavet ble Carl Johans evner på mer enn en måte satt på prøve. Det hendte ikke så rent sjelden at han også måtte fungere som lege. Den hyppigste sykdommen som oppstod på fangstfeltet var spekkfinger. Da måtte Carl Johan fram med kniven, og han var ikke redd for å gjøre inngrep. Hans ry som «lege» fulgte ham da han for alltid gikk i land. En rekke mennesker, som fortvilet hadde vandret fra lege til lege, fant til slutt veien til Carl Johan. Kunne han hjelpe? Carl Johan var alltid forsiktig, holdt alltid fram at *han* kunne lite gjøre. Men samtalene med denne trygge mannen, gav alltid de fortvilte nytt håp — ny tro og dermed mange helbredelser.

Carl Johan Wirkola fikk mange hederstegn. Men de to som han satte mest pris på var et diplom «for fremragende dyktighet som skipper ved Ishavet», utstedt i 1929 av Selskapet for de norske fiskeriers fremme. Det neste var Kongens fortjenstmedalje som han fikk av Kong Haakon i 1952. Her må vi imidlertid skynde oss å si at alt som kunne smake av ytre ære eller virak, ville han vite minst mulig av. Han var glad for det livet hadde gitt ham.

*Den nye vulkanen, som må ha hatt et utbrudd mellom årene 1955 og 1958.
I forgrunnen en flokk sjøelefanter omkring den strandede livbåten.*

Meteorologisk problem på Bouvetøya

Det verste sted på jordkloden å tilbringe
et år av sitt liv.

Av

havisforsker Torbjørn Lunde.

Man hører ofte at myndighetene glemmer våre utposter. De utpostene man da oftest tenker på er Svalbard og andre områder i nord, samt Dronning Maud Land i sør. Bortsett fra dem som har spesielle interesser for polarstrøkene, er det få som i det hele tatt kjenner til at Norge er i besittelse av to øyer i Antarktis, Peter I. øy og Bouvetøya og myndighetene har visst glemt det fullstendig.

Når man i andre land gjorde krav på en eller annen øy, valgte man en øy der palmene valet og «Hula-Hulaene» danset i fløyelsmørke tropenetter. Ikke så med Norge, de to nevnte øyer har hverken vegetasjon (i ordets vanlige betydning) eller befolkning. Ca. 95 prosent av overflaten er dekket med is og snø, og — når det gjelder Bouvetøya — ligger den midt i et av verdens mest stormfulle områder. For å komplettere bildet er

Bouvetøya også vulkansk av opprinnelse — så mineralrikdommer er utenkelig, og dessuten finnes det ikke antydning til havn. I stormfullt vær er det, sjøl i le av øya, umulig for et skip å kaste anker, og det er ofte stormfullt vær ved Bouvetøya.

Man regner med at Bouvetøya ble oppdaget den 1. januar 1739 av franskmannen Jean Baptiste Lozier Bouvet. Bouvet var egentlig på vegne av den franske krone på utkikk etter et svært rikt land som etter tradisjonen skulle ligge et eller annet sted i sør. Man kan vel også anta at ønsket om å finne et slikt land var den egentlige årsaken til historiene om trær og annen vegetasjon på det nyoppdagede landet som ble satt i omløp etter ekspedisjonen. For at det skulle finnes noe slikt på Bouvetøya i 1739 er like utenkelig som at man skulle finne det på Jan Mayen. Bouvet kalte det nyoppdagede stedet «Cap de la Circoncision» til minne om Kristi omskjærelse.

Siden den tid har det vært ganske mange ekspedisjoner ved Bouvetøya. Enkelte har ikke funnet øya i det hele tatt, andre har oppdaget flere øyer. Disse andre øyene har imidlertid aldri vært funnet igjen, man har følgelig antatt at de oppdagede «øyer» egentlig har vært isfjell. Det endelige bevis for at det ikke finnes andre øyer enn Bouvetøya i dette havområdet ble levert av den andre Norvegiaekspedisjonen i 1928. Til tross for dette kan man fremdeles se engelske kart, trykt i 1963, med tre øyer avsatt like nordaust for Bouvetøya. Disse må være «Thompsonøya» og «The Chimneys» som ble «oppdaget» av engelskmannen Norris i 1825.

Den første som kom i land på Bouvetøya var annenstyrmannen på den amerikanske selfangeren «Wasp», dette var i 1822. Kapteinen, Benjamin Morrell, forteller at man hist og her så tegn til vegetasjon og at det høyeste punktet på ca. 3000 fot var helt overdekket med pimpstein.

I 1825 skal visstnok engelskmannen Norris fra selfangeren «Sprightly» ha vært i land.

Den neste ilandstigning var i 1875 ved en annen amerikaner, John Williams, føreren av selfangeren «Golden West».

Etter dette ser det ikke ut som om noen har greid å komme

i land før den første Norvegiaekspedisjonen i 1927. Det ble imidlertid gjort en utmerket vitenskapelig innsats fra det tyske skipet «Valdivia» i 1898, blant annet ble øya kartlagt fra sjøen, og høyda av øya ble målt til 935 m, et tall som ennå ikke er blitt korrigert.

De mange Norvegiaekspedisjonene i tidsrommet 1927 til 1930 gjør at konsul Lars Christensen må regnes som det store navnet i utforskningen av Bouvetøya. Under disse ekspedisjonene gikk man i land en mengde ganger på flere steder på vestkysten — fra Kapp Circoncision i nord til Larsøya og Cato-odden i sør. Det ble foretatt kartlegging fra sjøen og Riiser-Larsen og Lützw-Holm fløy over øya og konstaterte at de sentrale deler var et isfylt krater. Det ble bygd hytter på utvalgte steder, de ble imidlertid tatt av sjø og vind i løpet av kort tid. Den planlagte radiostasjonen ble det ikke noe av.

Det neste besøket på Bouvetøya var da sør-afrikanerne gikk i land ved Kapp Circoncision i 1955. Det vesentlige av kystkonturen ble lagt inn på det kartet som ble laget etter dette besøket.

I 1958 tok et helikopter fra den amerikanske isbryteren «West Wind» bilder av øya. På disse bildene oppdaget man at Bouvetøya var blitt større, idet det var kommet en ny haugete odde på vestsiden av øya, et lite stykke sør for Kapp Circoncision. Denne odden fantes ikke under det sør-afrikanske besøket i 1955.

Odden ble besøkt av russiske zoologer seinere samme år, og kartlagt fra sjøen av Luncke og Winsnes fra «Polarbjørn» i desember 1958. Man prøvde da å komme i land, men været var for dårlig. Det samme var tilfellet da vi passerte øya på hjemveg fra Antarktis i februar 1959.

På den nordlige halvkule har man avstander mellom meteorologiske stasjoner som Jan Mayn og Isfjord Radio på ca. 1000 km. Dette regnes for å være altfor langt. På den sørlige halvkule er tilsvarende avstander mellom f. eks. Sør-Afrika og Dronning Maud Land og mellom Marion Island og Gough Island av størrelsesorden 4000 km. Det sier seg sjøl at meteorologiske

observasjoner på Bouvetøya, som ligger omtrent midt i dette veldig området med omtrent samme areal som hele Europa, ville ha enorm betydning for værvarslinga i disse strøk.

Det har lenge vært Sør-Afrika's planer å legge en permanent meteorologisk stasjon på Bouvetøya. Blant annet for å undersøke de forskjellige mulige stedene for en slik stasjon, oppholdt en sør-afrikansk og en engelsk ekspedisjon med tilsammen tre helikoptere seg ved Bouvetøya fra 29. mars til 2. april 1964. Forfatteren hadde anledning til å følge det sør-afrikanske skipet og gjøre sine egne observasjoner og refleksjoner over mulighetene for å kunne opprette en slik stasjon.

Været var elendig, så landstigning med båt ville ha vært helt umulig. Bare en gang greidde vi å komme i land, det var den 2. april da vi landet med helikopter på den nye odden (Nyrøysa) på vestsiden av øya. Tidligere trodde man at odden var dannet av et ras fra toppen av øya — der Aagaardbreen før hang nedover fjellsida. Det viser seg nå at den vesentlig har oppstått ved et vulkansk utbrudd mellom januar 1955 og januar 1958. Aagaardbreen og store steinmasser har så — trolig som resultat av jordskjelv under utbruddet — rast ned og fylt opp området mellom vulkanen og selve øya.

Dette er det eneste kjente vulkanutbruddet på Bouvetøya i historisk tid. Imidlertid har man ved flere anledninger, således i 1926, 1928 og 1955 sett damp komme ut av fjellet nær Kapp Circoncision og Kapp Valdivia.

Dyre- og fuglelivet på Bouvetøya er rikt, med sjøelefanter, pelssel, pingviner og petreller i store mengder. Bare på Nyrøysa må det være flere hundre sjøelefanter og ca. tusen pelsseler. Plantelivet begrenser seg derimot til enkelte mosearter.

I en liten innsjø i nordenden av Nyrøysa fant vi en tilsynelatende uskadd livbåt. Den var svært malingbar og vi kunne ikke finne noen merker som kunne fortelle noe om opprinnelsen. Det samme gjaldt også for et sett årer og et livbelte uten seilduk som ble funnet litt lengre inne på land. Hvis årene og livbeltet stammer fra livbåten, må denne ha strandet etter vulkanutbruddet, det vil si tidligst i 1955.

Vil man bygge stasjon på Bouvetøya, må den derfor bygges oppe på selve brekappen — i alle fall 300 til 400 m.o.h. Lavere nede på austskrånningen er breen altfor oppsprukket. Det synes å være tre mulige steder: 1. I selve det isfylte krateret. 2. Ved Rustadkollen. 3. Ca. 2 km. fra austkysten av øya. Disse stedene ligger imidlertid inne i skydekket det vesentlige av tida. Ved sida av at det gjør et opphold der svært ubehagelig, vil det også redusere verdien av de meteorologiske observasjonene. Det største aberet er imidlertid at man bare kan komme til iskappa ved hjelp av helikopter, og for å kunne bruke helikopter må man ha god sikt og noenlunde rimelige vindforhold. Med de værforhold som råer ved Bouvetøya, kan man risikere å bli liggende der i månedsvis uten å ha vært i stand til å bringe tilstrekkelig med utstyr i land for bygging og drift av stasjonen.

Konstruksjonen av stasjonen ville også by på store problemer. Det ville for eksempel være vanskelig å holde smeltevannet ute. Dette er enkelt i Antarktis der snøen har en middeltemperatur på -17° til -18° , men på Bouvetøya er trolig middeltemperaturen nokså nær 0° — sjøl i de høgestliggende områdene. Dette forholdet ville også gjøre fundamenteringen og barduneringen av stasjonen vanskelig.

Disse tingene ville gjøre at opprettelse og drift av en permanent meteorologisk stasjon på Bouvetøya vil bli så problematisk og så kostbar at det er svært sannsynlig at et værskip ville være en bedre løsning.

Til slutt har man spørsmålet om bemanningen. Det er ingen tvil om at man vil få folk det første — og kanskje det andre året, men etter det ville trolig forrådet av «eventyrere» være brukt opp. Bouvetstasjonen ville bli et «fengsel» der man ikke kunne bevege seg omkring på grunn av faren for bresprekker. Man ville kanskje ikke se annet enn snø — samt hav de få gangene sikten er god nok til det. Fugle- og dyrelivet, som er så rikt på strendene, ville trolig begrense seg til noen få skua og petreller. Tåke, nedbør og hard vind ville være svært vanlig og sola ville bare sjelden gjøre seg gjeldende. Totalinntrykket blir at det ville være vanskelig å finne et verre sted på kloden å tilbringe et år av sitt liv.

Profile of Martin Richard Ronne

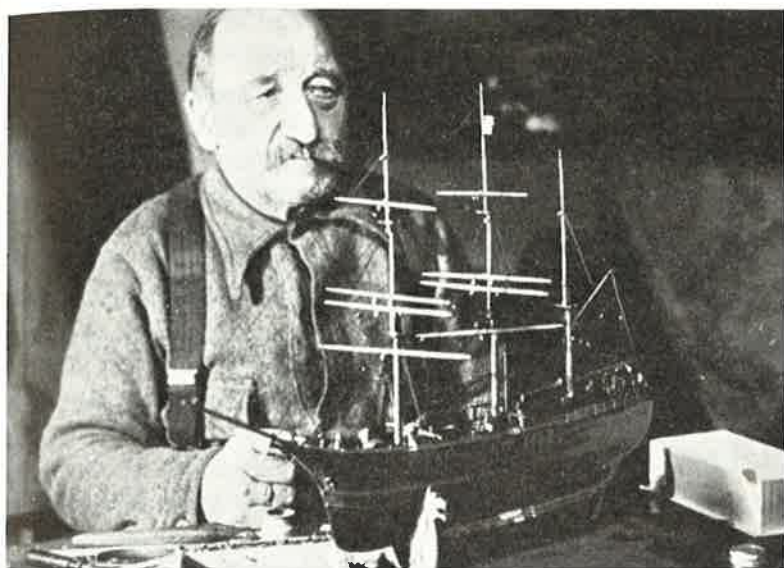
A Life in Exploration

By Edith Ronne.

From his first trip at sea, until his death some 60 years later, the ends of the earth had a magnetic pulling force on Martin Ronne. He was a veteran of high latitudes in the Arctic and Antarctic. For twenty years he remained the constant companion of Captain Roald Amundsen, that great explorer who was the first to reach both the North and South Poles.

Martin Ronne was born with a sea-faring background. His grandfather, an English sailing master and ship-owner, who had settled at Mandal in southern Norway, took him along on summer-cruises to North Sea and Baltic ports when Martin was only eight years old. With the curiosity of the very young, he watched the sailors every move. He knew the ship from stem to stern, climbed the rigging and the yard-arms and observed the heavy planking on ship's side. Far out on the bow-sprit, he dreamed of a day when he also might be on a sailing ship making long voyages to distant lands.

By the age of thirteen Martin Ronne was ready for a career on schooners and barkentines trading in ports all over the earth.

One of Martin Ronnes hobbies was wood-carving. His exquisite models, especially of Polar ships, can be found in many museums and private collections throughout the world.

His seamanship was learned long before radio, diesel or radar were integral parts of ships plying the world's oceans. In an era when it took iron men to handle wooden ships, he used the mariners sextant, memorized the points on the compass-rose and knew the name of every sail, running line and fixed stays on the most complicated full-rigged sailing ship. After three years at sea, he returned home as a full-fledged sailor before his seventeenth birthday. Schooling for his ticket as a navigator was followed by military service in the Navy and then many years of criss-crossing the world's oceans in Norway's merchant marine. When barely forty years of age, he retired from the sea and settled down ashore in Horten, the home-port of the Norwegian Navy. But not for long!

In 1908 when Roald Amundsen, fresh from his conquest of the North-west Passage, came to the military establishments in Horten to select men for his forthcoming North Pole expedi-

tion, Martin Ronne was interviewed by the worldfamous adventurer. As a result of their first meeting Amundsen selected Martin Ronne as a member of his FRAM expedition in the capacity of sailmaker.

The modest size of his ship FRAM limited the expedition's complement to a total of eighteen men. Therefore, the more trades a man knew the more valuable he would be. Each man was specifically chosen for his capabilities, seamanship, efficiency and personality as a member of the team whose aim was to be first to reach the North Pole by ship. Ronne's height was 5' 8" and he weighed of 160 pounds. He was wiry and hard as a nail which contributed to his additional assignment as the expedition's aerial observer.

While the usual method of piloting a ship through the pack ice was from the crow's nest on the foremast, Amundsen thought it would be helpful to observe the pack ice ahead from a much higher vantage point. He introduced box-kites. Ten to twelve of them attached to one another, were able to carry a man aloft to a height of 300 meters. An observer standing in a light canvas-covered frame could guide the ship through the open leads in the ice, much as our helicopters assist our icebreakers today. On the small island of Vealos, outside Horten, Martin Ronne trained daily and made numerous ascents during the summer of 1909. As a special attraction at the exposition at Aarhus, Denmark, he was sent down with the numerous box-kites and demonstrated his aerial exploits before thousands of wide-eyed visitors. Amundsen hoped this would be a strong boost to their quest for the North Pole, and the experiment received acclaim all over Europe before the expedition sailed. Some 50 years later, in the Jubileum issue of the History of Norwegian Aviation, Ronne is mentioned among the early pioneers.

The expedition intended to sail around Cape Horn, South America, proceed north to San Francisco, enter the North Polar basin through the Behring Strait and start their drift with the current that would carry them over the North Pole to the waters

east of Greenland. Amundsen's plan was based on Fridtjof Nansen's original idea, but fate intervened.

In the summer of 1909 world headlines announced that Robert Peary had succeeded in his final attempt to reach the North Pole. Secretly, Amundsen altered his plan and decided instead to be the first to reach the South Pole. The English explorer, Ernest Shackleton, had come within 97 miles of it the year before (1909); and now in the summer of 1910, another Englishman, Robert Scott was on his way to New Zealand, ready to head south and establish his wintering quarters at McMurdo Sound in the Ross Sea. When the FRAM reached its last port of call at Funchal on the island of Madeira, Amundsen broke his self-imposed silence, announced his change in plans and sent a cable-message to Scott, informing him that he had a competitor in the race for the South Pole.

On the deck of the FRAM, Amundsen called his 18 men individually by name and offered each a chance to reject the change in plans and a free passage back home. Along with every other man Martin Ronne accepted the new challenge. They broke contact with civilization and set a course for the south-polar continent, whose outline was still 90% unknown.

Amundsen's wintering party of nine men was established in the Bay of Whales, a small indentation in the Ross Ice Shelf first seen by Ernest Shackleton three years earlier. FRAM then returned to Buenos Aires, Argentina for the winter. The 10 men onboard, including Martin Ronne, made an oceanographic cruise of several months duration in the South Atlantic Ocean before the FRAM returned to evacuate the wintering party. Their enthusiasm was boundless when they learned that Amundsen and four sledging companions using dogs as pulling power had reached the South Pole on December 14-17, 1911.

The small silk tent which Amundsen raised to mark man's first attainment of the spot designated on maps as the South Pole was made by Martin Ronne. He had foreseen that the pole-party would reach their goal and was the first to congratulate the five men as they stood in the center of the 9,800 ft.

Finn Ronne in his fathers bed in Little America 1933, where he found his own name carved in the wood. My old man must have known I would come, concluded Finn.

Captain Finn Ronne, US Naval Reserve, last September was honoured by the President of the United States when presented with the Legion of Merit «for exceptionally meritorious conduct in the performance of outstanding services to the Government of the United States as organizer, leader and pioneer in Arctic exploration throughout a distinguished career which encompassed six journeys to the Antarctic . . .»

high desolated «King Haakon VII Plateau» which surrounds the South Pole. Amundsen wrote his account of the incident « . . . the tent was made by our excellent sailmaker Ronne and was made of very light material. When everything was arranged inside the tent, we made, one at the time, a trip inside to write our names on a tablet that was fastened to the tent pole. On this occasion we received our comrades wishes and congratulations with our good results, because on some of the yellow leather straps, that were sewed to the tent under the supporting lines was written: 'A lucky journey — and welcome — to 90 degrees south'. These good wishes that we suddenly discovered, pleased us very much. It was signed by Beck and Ronne. They had good faith in us . . .» On the leather straps were also inscribed the names of Martin Ronne's family in Horten. Beck was the ship's ice-pilot and a very close shipmate of Ronne.

Robert Scott and his four companions found this tent one month later, in January 1912, but unfortunately, on their disastrous return journey all five of these gallant Englishmen perished within 11 miles of their largest food-cache. News of the tragedy did not reach Amundsen until the FRAM arrived in Argentina many months later.

The expedition members returned to Norway where many honors were bestowed upon them; and a well earned rest was enjoyed during the summer of 1912. But, as Amundsen had pointed out, only the first half of the plan had been completed. Most of the men who had been on the South Pole venture decided to remain at home; but Martin Ronne, along with three other veterans volunteered to continue with Amundsen on his original objective — a drift by ship across the North Polar basin. In 1913 they returned to Buenos Aires and rejoined the FRAM which had remained docked there. Rather than proceed around Cape Horn, the FRAM which had sailed further north (under Nansen) and further south than any other ship afloat, was offered the honor of being the first ship to sail through the Panama Canal, scheduled to open for shipping in the Spring of 1914.

Land slides in the canal delayed its opening, so after many months of idleness in Colon, Panama, the FRAM's course was again set for Buenos Aires. Amundsen decided to sail the FRAM around the «horn» anyway. During their return voyage to Buenos Aires, Martin Ronne was grief-stricken by the death and burial at sea of his close friend Andreas Beck. As he was restoring equipment in a locker room one day Ronne also discovered that the thick sides of the ships hull-planking had started to rot. With his bare hands, he was able to force his arm through heavy wood above the waterline where the planking had disintegrated to such an extent that, after a thorough ship's inspection in Buenos Aires, it was determined the FRAM was not longer sea-worthy. Thus, the second phase of Amundsen's original plan had to be postponed indefinitely, until a new ship could be built. It took the FRAM 99 days to sail from Argentina to Martin Ronne's

hometown of Horten, Norway, where they arrived just as the First World War began during the first days of August 1914. The outlook for a new ship of the type that Amundsen had in mind did not appear hopeful.

The English blockade and German submarine warfare limited all shipping, particularly that of neutral nations in northern Europe. In spite of the hazardous situation, Amundsen proceeded to build a new ship, the MAUD, named for the late Queen Maud of Norway, who along with King Haakon and Crown Prince Olav (now King of Norway) had supported Amundsen in all of his polar expeditions. Most of Amundsen's equipment and outfittings were obtained from the United States, including food, which was strictly rationed in Europe. Fresh from the shipyard in July 1918, the MAUD sailed northward along the Norwegian inland waterway of the rugged island studded coast, then eastward across the Kara Sea. Amundsen planned to follow Nansen's 1893 route by steaming east along the coast of Siberia to the New Siberia Islands, and beyond, hoping to enter the North Polar current. This current enters the polar basin through the Behring Strait, crosses the North Pole area and continues south until it enters the North Atlantic Ocean. MAUD had rough and slow progress through the ice-choked waters. By the time Cape Tscheljuskin, the northernmost mainland point in the world, was reached, the oncoming winter weather slowed the ship's progress. Newly frozen ice soon had the MAUD encased in its grip. Here, the ten men spent their first winter. It was a bleak and lonely area where the nearest inhabitants were more than a thousand miles away. Upon the sun's return in April, sledge-journeys were made northward and new geographical discoveries were added to the scanty map-coverage of this area, seen only once before, in 1879 when the Swedish explorer Otto Nordenskjold passed here on his first discovery of the North-East Passage.

When open leads started to form in the pack-ice, the MAUD moved slowly eastward where further attempts to enter the trans-polar current proved futile. Martin Ronne recorded in his diary

that the situation looked hopeless when, instead of going north, the current was carrying the ship south to the Siberian coast. Shelter from the oncoming winter-storms and darkness was found in the lea of Ajon Island in the Lena River delta where the MAUD again was frozen into the ice. In contrast to the first winter, the men had a more enjoyable time. They were a closely knit group. Five of the eleven had been on the South Pole venture: now they were trying their skill at the opposite end of the earth where unrelenting forces of nature had prevented them from reaching their objective. The Siberian natives, called the «Chucksters» were living nearby and were frequent visitors to the ship. Dr. Harald Sverdrup, the expedition scientist, spent nine months travelling and living with them in the high mountains, studying their primitive living conditions and behavior. When the sun returned the following Spring the ice-pressures on their ship slackened and new attempts were made to get into the ocean current to drift northward. However, the current continued to drift the MAUD southward, in the opposite direction of their heading. After two-and-one-half years of struggle, Amundsen decided to return to civilization to replenish his supplies and equipment. Nome, Alaska was reached in the fall of 1920 at which time three of the veterans, including Martin Ronne abandoned further attempts to cross the polar basin. By this time aviation had made tremendous advances and during their homeward journey across the U.S. conversation centered around the possible use of airplanes in the «far north». Meanwhile with a new crew, the MAUD spent three additional years studying the complicated ocean-currents in those northern waters.

Martin Ronne who had been on leave from the Norwegian Navy all these years, now went on the retired list. Over the years, Martin's light humor and congenial personality had been a great asset in the confined quarters aboard ship and in the isolation of the polar regions. The small house in Horten overflowed with his many friends. A humoristic prank, an after-dinner drink, and a good cigar on special occasions were his chief source of contentment. He was a good conversationalist

and his many interesting stories were sprinkled with experiences, told with a phenomenal memory for the smallest detail. In such fashion, Martin expected to enjoy many future years of leisure. Again, fate decreed it otherwise . . .

By now Amundsen was completely convinced that further exploration of the polar regions would be accomplished from the air. In 1925 when he headed for Spitsbergen with two amphibious airplanes, Martin Ronne once more was a member of his staff. At Kings Bay, 600 miles from the North Pole, weeks were spent preparing the two planes, and additional weeks in waiting for suitable weather to begin the dangerous flight over the polar ice-pack. Age prevented Martin Ronne from being included in the crew of either plane, but his qualifications were utilized in making certain the equipment was the best and that nothing was missing from their essential requirements. A collapsible canvas-covered boat that Martin patented and furnished the two planes proved extremely valuable later in the flight-crew's struggle to save their lives. While the days dragged on with little to do, Ronne decided to make a gift for his friend of many years. Taking the bayonet from a rifle, he fashioned a beautiful knife with a sheath and carrying strap and proudly presented it to Amundsen during a cozy hour in their wardroom at Kings Bay. Amundsen was most appreciative and mentioned that it may come in handy on his flight. At the latter's suggestion, Ronne placed the knife in Amundsen's flight-bag and thought no more about it. Later, when it became necessary to reduce the load in the two planes, Ronne noticed that Amundsen had put the knife among the things that were to be left behind. Without his knowing it, Ronne put the knife back in the bottom of Amundsen's flight bag, hoping it would not be discovered until after they had taken off.

The weather cleared and on May 21, 1925 the two planes, with three men in each, took off from Kings Bay and headed for the North Pole. Believing they had reached the pole both planes independently decided to land in a wide open water-lead in the pack ice. Floating pieces of ice damaged both planes in

Mrs. Edith Ronne, the author of this article, photographed at the wheel of the FRAM with her husband (at the right) and consul general Ellef Ringnes, the chairman of The Committee for the Preservation of the Polar Ship FRAM, Oslo. In 1947 Mrs. Ronne and Mrs. Darlington, the wife of the next-in-command, joined the Ronne Expedition and were the first women to winter in the Antarctic. Mrs. Ronne has given her name to the vast area Edith Ronne Land, which was discovered and explored by the Ronne Expedition 1946—48.

the landing, and in dragging one of the planes onto the ice-floes it was wrecked beyond repair. Although they landed only three miles apart neither knew where the other was. They had no radio communication. However, both parties soon learned they were 147 miles short of their goal. Strong head-winds had prevented them from attaining the anticipated ground speed. While surveying the surrounding area, the two crews made physical contact and planned to return in the remaining plane. First they would have to carve out a runway from the uneven surface. Their levelling equipment, shovels and ice-axes, proved disastrously inadequate, until a thorough search of the plane revealed the knife Martin Ronne had made and stowed away in his leader's flight bag.

The men labored almost a month to get the runway in shape. By securing the knife to a ski pole, it became the most efficient ice-cutting tool they had. Later, Amundsen stated that without it, it would have been doubtful if they could have readied the strip in time. By now the world was convinced all six men in both planes had been swallowed by the mysterious, unknown polar sea. With the improved runway, the men finally were able to take off in one plane and returned to Kings Bay where they received a tumultuous welcome. It had been a very close call. Amundsen was crowding his luck, as yet, it had not forsaken him.

Amundsen was not the man to give up easily. He acquired a small dirigible, named NORGE, and set up camp at Kings Bay again the following year (1926) with Martin Ronne an integral part of the supporting force. A few days later, the NORGE became the first lighter-than-air craft to cover the entire polar basin from one end to the other. With Amundsen, Lincoln Ellsworth and the Italian Umberto Nobile aboard, they crossed over the pole, headed toward Point Barrow and, after a hazardous journey eventually landed at Teller, Alaska.

In 1928 Amundsen hurriedly took off from Northern Norway in a French plane and headed for Spitsbergen in search of Nobile who had crashed his airship ITALIA in the polar sea. Nobile was rescued some weeks later, unharmed, but Amundsen was never heard from again. Some years later a float and other debris was found off the coast indicating the plane must have dived into the water, killing all onboard instantly. Aviation had pioneered its way through polar skies, but one of its meteor's had made his last descent.

Martin Ronne was greatly saddened by the tragic death of the great explorer with whom he had been a friend and associate for 20 years. He was now getting along in years himself and definitely decided this time he would enjoy his retirement. Already too much of his life had been spent in the polar vastness. However, before Amundsen had departed on his fateful mission, the American, Commander Richard Byrd had requested him to

recommend a Norwegian he would like to have as an advisor on his forthcoming Antarctic expedition. Amundsen immediately responded that if he were fortunate to secure the services of Martin Ronne, he would have an excellent man. Ronne turned down the offers Byrd made in the first two cables Byrd sent him, although the second had considerably increased the remuneration. The third cable proved too great a temptation. Martin thought it over for some time, discussed it with his wife, and as he said later: «My Gosh! with a salary like that I would be a fool not to take it.»

Ronne crossed the Atlantic to Norfolk, Virginia on the Norwegian whaling ship: «C:A: Larsen» where other members of the expedition came onboard. For the voyage to New Zealand they were joined by two other ships and from Wellington the expedition headed south. Byrd's camp was set up four miles from FRAMHEIM, Amundsen's old winter quarters in the Bay of Whales.

After 18 years Ronne, who was a very sentimental man, had returned to an environment which brought back countless memories. He recognized Mt. Nelson and Mt. Ronniken, but the buildings Amundsen set up could not be located. Heavy snowdrifts over the years had buried FRAMHEIM deep in the barrier. Martin Ronne spent his 68th birthday while wintering at Little America and was the only man on the 1st Byrd expedition who had ever been to the Antarctic before. Living and working along with 42 other men, he completed the sledging equipment, tents, sleeping bags and clothing, that the field parties required for their sledgetrips into the unknown. The winter night passed quickly and in his spare time he made a model of their flagship the «City of New York», which he presented to Byrd as a memento from an «old sailor» whose devotion to duty was something out of the ordinary. In 1933, this model was exhibited onboard the «City» at the Century of Progress exhibition in Chicago. At the time Byrd was offered three thousand dollars for it but rejected the offer. Byrd valued Ronne's work and in the years that followed often exhibited

the model with great pride, expressing his admiration for Ronne in the most glowing terms.

Martin Ronne and Richard Byrd were good friends. Ronne had no enemies. The old Norwegian contributed all he could to the younger and less experienced Americans. In his book «Little America» Byrd stated «... The oldest and most experienced man on the party is Martin Ronne, a Norwegian 68 years old, whom I can see from my desk as I write. He is a veteran of several of Amundsen's expeditions. It was a silken tent he made, left behind by Amundsen, that Scott found at the South Pole; and of him Amundsen wrote: 'he was one of those men whose ambition was to get as much work as possible done in the shortest possible time. I have begun to understand why Amundsen recommended him. I doubt if I will ever come across another man like Ronne where work is concerned. He goes at it with great concentration all day long for fear he may waste time by a false move. He is probably the greatest craftsman in polar clothing to be found anywhere. I hope the rest of his countrymen shape up as well as he does. There are seven of them, all splendid men, it seems to me...»

Upon his return to Norway in 1930, Ronne enjoyed the life he had dreamed of for many years. Model ship-building had been his hobby since he first went to sea. He acquired an artistic touch for that ancient Mariners handicraft that occupied much of his spare time. Today his ship models can be found in many museums and private collections throughout the world. One of Martin Ronne's proudest moments was when he presented King Haakon with a replica of the silken tent that Amundsen left behind to mark the exact spot of the South Pole. He continued traveling through the Scandinavian countries, visiting his children and grand-children until his death in May, 1932 at the age of 71 years. He lays buried in a small cemetery in Horten, the town he called home. His wife died four years later.

Among Ronne's mementoes were found a couple of testimonials from the two polar leaders under whom he had served. Byrd had written:

«The quality of his contribution to the expedition was extraordinary. In all of my experience I have never seen a greater devotion to duty. He also possessed unusual efficiency. He is perhaps the greatest expert among the white race in the designing and making of polar clothing.

But above all this, he gave to the leader of the expedition an unswerving loyalty. His character was above question. He was the pleasantest possible comrade. I can not speak too highly of Martin Ronne. His contribution to the expedition was very great, indeed.»

25 February, 1931.

(Signed) Richard E. Byrd

Amundsen's appreciation of his trustworthy companion was of particular interest. He wrote:

«I know him so well that I can recommend him heartily. He was one of the teeth that drove the machinery ahead towards the goal. I dare safely say — that had his tooth been missing, the result could have been in doubt.

11 November, 1926.

(Signed) Roald Amundsen

Some men possess a sixth sense, the ability to predict future events with a certain degree of accuracy. Martin Ronne had such a talent. He had known that Amundsen would achieve the South Pole and find his message of congratulations, and he had foreseen that the knife he had presented Amundsen at Spitsbergen would come in handy on the North Pole venture. In his twilight years he made his final long range prediction which astounds his son Finn even to this very day.

Had he lived, Martin Ronne would have been a member of Byrd's second Antarctic expedition in 1933. When he died suddenly in 1932, Byrd offered Martin's son Finn the vacancy his father had left. Finn Ronne, who had emigrated to the United States and was an engineer with Westinghouse, accepted Byrd's offer as a dog-driver and ski-expert.

After they dug their way into Byrd's old Administration Building at Little America, Finn sought his father's former bunk. When Byrd showed it to him, they were both amazed to see Finn's name carved into the wood. «I never saw it before», Byrd said, «it must have been the last thing he did before we left.»

Of five sons, why had he written Finn's name in preference to one of the others who, at the time might have been more likely to follow in his footsteps as an explorer? «The old man must have known I would come», murmured Finn.

Martin's old bunk became Finn's but to his chagrin, Finn soon found out it was the coldest spot in the entire settlement. At night when the door was kept open for ventilation, the cold raw air, at times in the lower sixties, blew right into his bunk.

Martin had predicted well! Finn continued in his father's polar path. He has made six expeditions to the Antarctic. Four of them were wintering ventures for more than a year's duration, including his own 1946—48 scientific and geographic expedition. At that time the third member of the Ronne family, Finn's wife, Edith, became the first woman to spend a year on the continental shores of the Antarctic continent. Such was the legacy of Martin Richard Ronne.

The achievements of those gallant men who stood on the deck of the FRAM in the harbor of Fuschal and unanimously gave their loyalty to their leader, will live forever in the annals of polar exploration. No more fitting monument could be erected in their honor by the Norwegian people through the generosity of Lars Christensen than the restoration of polarskibet FRAM as a museum with their names and deeds inscribed as an inspiration to those who follow. Martin Ronne's name is among them.

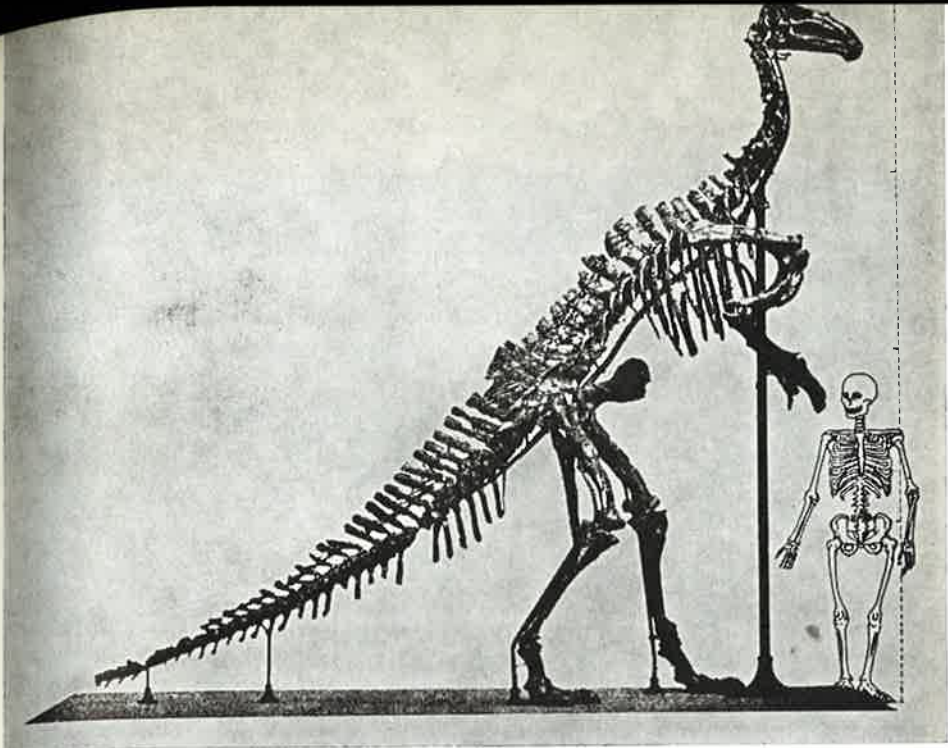

Fig. 1. Skjelettet av *Iguanodon* sammenlignet med skjelettet av et voksent menneske. *Iguanodon* er ca. 4 m høy.

Spor etter øgler på Svalbard!

Av

konsulent Natascha Heintz.

Det var sommeren 1960. En av de fineste sommerene i minns minne i Svalbard-området. Ingen is-problemer og mange solfylte dager. Man kunne nesten glemme at det bare er noen stakkars 10—12 breddegrader som skiller Svalbard fra selveste Nordpolen. Akkurat denne fine sommeren fikk jeg gleden sammen med min far, professor Anatol Heintz, og geolog Thore Winsnes fra Norsk Polarinstittutt å være vertskap og guide for en gruppe utenlandske vitenskapsmenn som i løpet av 14 dager skulle få anledning til å bli litt nærmere kjent med noe av Svalbards interessante geologi.

Første stopp etter en fin overfart fra Norge var Hornsund. Her ødslet solen med sitt skinn 24 timer i trekk og polske geologer, som hadde arbeidet i Hornsund-området i flere år, viste utlendingene rundt. Siden var vi innom Bellsund som snarest, og på tredje dagen i Svalbard-farvann stoppet vi om morgenen ved Festningsodden ved innløpet til Grønnfjorden. Det var første dagen været var litt rusket, og iført regntøy dro hele selskapet i land for å se nærmere på det såkalte «Festningsprofilet». «Festningsprofilet» er den geologiske betegnelsen på en 5—6 km lang serie med bergarter som har blitt dannet i det enorme tidsrommet fra karbon for ca. 280 millioner år siden til ut i tertiær for ca. 50—60 millioner år siden. Dette vil si at bergartene i denne serien spenner over et tidsrom på over 200 millioner år. Opprinnelig har disse bergartene vært flatliggende og de har blitt dannet ved at slam, sand og kalkholdig materiale har blitt avsatt i havet eller i ferskvann. Senere bevegelser i jordskorpen har ført til at de opprinnelig flatliggende bergartene har blitt foldet, forskjøvet og reist opp så de nå står nesten loddrett. I mange av bergartslagene i «Festningsprofilet» finnes rikelig med forsteninger både av dyr og planter, som forteller oss om det liv som fantes på Svalbard i de forskjellige geologiske periodene. «Festningsprofilet» ble meget nøye undersøkt av norske geologer i begynnelsen av 1920-årene, og vi har derfor detaljert kjennskap til hvilke typer av forsteninger som finnes der.

De utenlandske vitenskapsmennene var meget fascinert av turen langs «Festningsprofilet», og godt lastet med fossiler gikk hele selskapet om ettermiddagen tilbake til Grønnfjordmunningen, hvor ekskursjonsbåten lå og ventet.

Like før han skulle gå i småbåten som skulle ta folk ombord, stoppet den franske professor A. F. De Lapparent ute på selve Festningsodden og ble stående og se på noen mektige sandstensbenker. Så snudde han seg til en av sine franske venner og sa: «Jeg tror faktisk at i disse bergartene skulle det være mulig å finne rester etter fortidsøgler». Sammen så de seg først litt rundt oppe på selve brinken, og da de ikke fant noe der, klatret de ned til vannkanten. De kikket oppover den nesten

Fig. 2. Fjellveggen ved Festningodden med øglesporene. (Foto: J. F. Henriksen.)

loddrette fjellveggen og plutselig fikk de se noen store spor (Fig. 2). Professor De Lapparent, som selv er spesialist på øglespor, behøvde ikke lange tiden for å kunne fastslå at det virkelig var spor etter en stor fortidsøgle, som var blitt funnet på Festningsodden. Dessverre var allerede de fleste av ekskursjonsdeltakerne gått ombord, så ikke på langt nær alle fikk se dette interessante funnet. Men de som fikk anledning og klatret ned brinken, ble rikelig belønnet, for det var et merkelig syn å stå ansikt til ansikt med 10—12 tydelige spor etter dyr som for ca. 130—140 millioner år siden hadde vandret over noen litt myrete sletter på det stedet hvor Festningsodden ligger i dag. (Fig. 3).

Faktisk var funnet av øglespor på Festningsodden en stor

sensasjon, for inntil 1960 hadde man på Svalbard ikke funnet rester etter noen landøgler. Øgler som levde i havet hadde man derimot adskillige funn av. Da ekskursjonsbåten kom inn til Longyearbyen samme kveld, ble det sendt ut en pressemelding om funnet gjennom Norsk Telegrambyrå, og utover sommeren og høsten kunne man foruten i norske også i en rekke utenlandske aviser se melding om at det var funnet spor etter en stor landøgle helt nord på Svalbard.

Dessverre hadde hverken professor De Lapparent eller noen av de andre som fikk se øglesporene med seg utstyr så man kunne forsøke å meisle ut noen av sporene. Det ble derfor bare tatt en del fotografier og laget noen skisser på stedet og på grunnlag av dette klarte De Lapparent etterat han var kommet tilbake til Frankrike, å bestemme at sporene på Fesningsodden sikkert hadde blitt laget av en øgletype som kalles *Iguanodon*.

Denne formen er faktisk meget godt kjent, fordi man i 1878 i Belgia i en kullgruve i nærheten av byen Mons fant ikke mindre enn 23 så å si fullstendige skjeletter av denne formen. Dette rike funnet ble meget nøye studert og man kunne f. eks. på grunnlag av tenneses bygning slutte seg til at *Iguanodon* var en plante-eter. Den gikk bare på bakbena, mens forlemmene var små, og den hadde en lang kraftig hale. Oppreist var den mellom 4 og 5 m høy og lengden fra snuten til halespissen var mellom 10 og 12 m, så den hadde en anseelig størrelse (Fig. 1). At det var et stort dyr som hadde laget sporene på Fesningsodden, kan man forøvrig skjønne når man hører at sporene var ca. 68 cm lange fra hel til tå, ca. 60 cm brede mellom yttertærne og skritt lengden var omkring 2 m (Fig. 4).

Ved å studere fotografiene ble man etterhvert klar over at det ville være en nærmest uløselig oppgave å få sporene tatt ut fra fjellveggen og i løpet av vinteren 1960/61 ble Norsk Polarinstitut og Paleontologisk Museum i Oslo enige om i fellesskap å sende et parti på 4 personer til Fesningsodden for å forsøke å lage avstøpninger av øglesporene. Jeg fikk til oppgave å lede «øglesporpartiet», som forøvrig bestod av Lily Monsen, Arne W. Martinsen og Erik Ståhl, og i august 1961

dro vi nordover til Svalbard. På forhånd hadde vi i Oslo forsøkt oss fram med forskjellige avstøpningsmasser og syntes selv at vi hadde tatt alle eventualiteter med i betraktning. En tønne med gips ble like vel tatt med, og godt var det, for det var den som gjorde at vi tross alt kom hjem med godt resultat.

Det viste seg nemlig at i det kjølige og meget fuktige været på Svalbard, ville ingen av de nye, fine plastmassene vi hadde beregnet å bruke, stivne. Etter adskillige dager forgjeves forsøk, gikk vi over til å bruke gips, og resultatene uteble ikke. Vi vasket først sporene og fjellveggen rundt med fet barnesåpe, så festet vi en treramme rundt sporene og tilslutt bløt vi opp striefiller i en tynn gipsblanding og klasket denne på sporene. Etter noen timer var gipslaget med striefillene helt stivnet, og forsiktig, forsiktig lirket vi det hele av. Særlig var det spennende da den første avstøpningen skulle tas av, og stor var gleden da det viste seg at resultatet var absolutt vellykket og vi hadde fått laget en ypperlig avstøpning av sporet.

Fig. 3. Professor De Lapparent viser noen av ekskursjonsdeltagerne de nyoppdagede øglesporene. (Foto: R. Laffitte.)

I alt ble det laget avstøpninger av 7 av de beste sporene, de andre 5—6 sporene var enten så utydelige eller de lå så utilgjengelig, at det ble for vanskelig å få det til. Avstøpningene ble pakket i spesialkasser, laget av kasser og bord som vi hadde funnet i fjæren og som sikkert var drevet over fra russerne i Barentsburg. Avstøpningene av øglesporene på Festningsodden kom vel frem til Paleontologisk Museum i Oslo, hvor det igjen ble laget nye avstøpninger av de som var tatt med fra Svalbard, og disse avstøpningene finnes nå utstilt i museet.

Takket være funnet av øglespor på Festningsodden fikk vi med ett bekreftet, at det i begynnelsen av kritt-perioden for noe slikt som 130 millioner år siden, hadde levet store landøgler på Svalbard. Den plante-etende *Iguanodon*, som hadde laget sporene, forteller oss indirekte at det på den tiden må ha vært en ganske rik vegetasjon i disse strøkene, forat et så stort dyr kunne finne nok næring. *Iguanodon*-slekten er ellers kjent bl. a. fra Sentral-Europa og Nord-Afrika, og funnet på Svalbard gjør at vi må regne med eksistensen av en landverts forbindelse mellom Svalbard og Europa, slik at disse øglene kunne finne vegen nordover. Men det er faktisk ennå et punkt i forbindelse med funn av landøgler på Svalbard som kanskje er av aller størst interesse.

Vi kjenner alle til at det i dag er omtrent fire måneder mørketid på Spitsbergen og fire måneder med midnattsol. Det vil si at hvis Svalbard i begynnelsen av kritt-perioden lå der hvor det ligger i dag i forhold til Nordpolen, må det også den gang ha vært mørketid og midnattsol der.

Nå er det imidlertid vanskelig å tenke seg at så store øgler som *Iguanodon*, kunne ha klart seg gjennom en fire måneder lang mørketid. De var temmelig sikkert for store til å kunne grave seg ned, og vegen til strøk hvor det ikke var mørketid var meget lang, noe slikt som 1200—1300 km. Dessuten, når det var mørkt hele døgnet rundt, kunne ikke plantene vokse og det ville ikke være mat å finne for *Iguanodon*.

Nyere geofysiske, geologiske og paleomagnetiske undersøkelser har imidlertid vist at det ikke er urimelig å regne med

at de forskjellige landmassene i løpet av de geologiske periodene har forandret sin plass i forhold til polene, dvs. de har blitt liggende på andre breddegrader enn i dag. Når det gjelder Svalbard i kritt-perioden, har vi i dag fra annet hold data som peker i retning av at Svalbard den gang lå ca. 10—15 breddegrader lengre syd enn nå. Da ville det ikke være mørketid der, og bl. a. ville store øgleformer som Iguanodon kunne leve der året rundt.

Som vi ser har funnet av øglespor på Festningsodden vært av stor interesse på mange måter. For det første er det et konkret bevis for at det i begynnelsen av kritt levde store landøgler på Svalbard. For det annet gir det oss grunn til å anta at det den gang var en landverts forbindelse mellom Svalbard og landmassene i syd og dessuten har det gitt et interessant bidrag til den teori som forutsetter at landmassene i tidens løp har forandret sin plass i relasjon til polene.

Fig. 4. Det best bevarte øglesporet fra Festningsodden. Det er ca. 68 cm langt fra hel til tå, og ca. 60 cm bredt mellom yttertærne. (Foto: R. Laffitte.)

Opplevelser med grizzlybjørn

Av

lektor, cand. real. Odd Lønø.

Det er uhyre sjelden at en i våre dager kommer i kontakt med bjørn. Folks oppfatning av dette vårt største rovdyr er derfor bestemt av historier fra gamle dager. Jeg skal nå, så nøkternt som mulig, fortelle om de opplevelser jeg hadde med bjørn i Alaska i fjor sommer. I Alaska lever to arter av bjørn. Det er svartbjørnen og brunbjørnen. Av brunbjørn er det to hovedtyper. Den ene er den store alaskabrunbjørnen som lever i den sørlige delen av landet, og grizzlybjørnen som lever overalt, mest i den nordlige delen. Til den første hører kodiakbjørnen som skal være den største av alle bjørner. Personlig tror jeg nok isbjørnen kan komme opp i samme størrelse, men det er så få pålitelige målinger og veiinger av disse dyr.

Det ble grizzlybjørnen jeg skulle stifte bekjentskap med denne sommeren. Jeg ble den første juni satt ut til en leir nord på tundraen i Alaska med et lite fly. Jeg skulle ta del i en villreinundersøkelse for Alaska Universitet. På veien ut fortalte flygeren at han nettopp hadde brakt til Kotzebue et skinn av en liten bjørn. Bjørnen hadde kommet til teltene og snust rundt. Den var blitt jaget vekk flere ganger. Siste gangen rev den et rift i et av teltene, og lederen bestemte seg da til å skyte den, da det var 8 mann i leiren med bare tre geværer.

Neste dag var jeg ute på en observasjonstur med flyet. Det var i kalvingstiden for villreinen, og vi skulle se hvor den trakk. Vi så tre grizzlybjørner i nærheten av leiren.

Dagen etter var vi alle ute i terrenget på hver vår kant for å merke reinkalver. Ingen hadde skytevåpen med. Jeg så en av bjørnene fra dagen i forveien. Den snudde og luntet bort straks den fikk teften av meg. En av eskimoene i leiren hadde også vært i nærheten av bjørn.

Etter at reinen hadde kalvet, reiste de fleste i leiren hjem, og vi andre, tre stykker av oss, flyttet etter reinen på tundraen. Vi hadde ikke noe nær kontakt med bjørn i de følgende tre uker, unntatt fra luften, da så vi dem alltid. Men min kone skrev til meg og fortalte begeistret om sitt første møte med bjørn. En dag hun skulle besøke noen venner utenfor Fairbanks, ringte en av naboene og sa at nå kommer det en bjørn tuslende oppover. De tok inn hunden, og straks etter fikk de se en svartbjørn komme ruslende på en sti helt opp til vinduet. Der stoppet den et øyeblikk slik at de kunne betrakte den i ro og mak på to-tre meters hold. Svartbjørnen er helt alminnelig rundt Fairbanks, og den gjør sjelden noen skade. Her kan nevnes at svartbjørnen der var svært interessert i moskuskalvene som ble holdt i innhegning nær Fairbanks fra 1930. Bjørnen tok 6 av dem, og det var en av grunnene til at moskuskalvene ble flyttet til Nunivak i Beringstredet.

En dag først i juli fikk jeg filmet en bjørn som løp etter en reinflokk. Etter vel to minutter ga den opp. Reinflokken spredte seg ut i vifteform og løp så tilbake, samlet seg og fortsatte i den opprinnelige retningen. Flokken kom rett forbi meg, og de så ikke det minste skremte ut. Til tross for at bjørnen hadde vært skjult av buskene og hadde løpt fram i full fart, hadde den ingen mulighet til å få tak i noe bytte. Det er bare de nyfødte eller helt unge kalver de har noen sjanser til å få tak i. Flygeren John Cross som har fløyet i Alaska i en menneskealder, fortalte meg senere at han bare en eneste gang hadde sett en bjørn ta en rein. Bjørnen svømte da etter en rein i elva og tok den igjen idet den skulle gå på land.

Fra tundraen i nord flyttet vi sør for vannskillet i Brooks Range til Kugururok elven. Vi var nå bare to mann, Peter og jeg. Den uken vi lå der, skulle vi få besøk av bjørnen flere ganger. Omkring 15 000 rein trakk forbi oss. En dag skaut jeg en rein, flådde og parterte den. Hele skrotten med skinnnet over la jeg på en stor isfonn 5—600 meter fra teltet. Etter et par timer skulle jeg gå ned og hente hjem en bør. Bjørnen hadde allerede vært der og dratt avgårde med skinnnet og den ene ribba. Inne i noen busker fant jeg ribba godt avspist, men skinnnet som røytet fælt, så jeg ingen ting til. Jeg tok ribba tilbake og en bør kjøtt og gikk til teltet. Etter 15—20 minutter gikk vi begge ned for å bære restene hjem. Bjørnen hadde igjen vært der og tatt den ene skinka. Vi søkte inne i buskene og fant nå skinnnet. Plutselig hørte vi bjørnen rause av gårde tett ved oss, sikkert med skinka i kjeften.

På hjemveien fikk vi se en ulv gå i lia på siden av oss. Da vi kom til teltet, satte ulven seg ned 150 meter bortenfor oss. Det var en nydelig nesten hvit ulv. Den satt der i kvelsola og tittet på oss. Interessen var like stor fra begge sider, for vi ble stående lenge og beundre den. Den ristet alt i ett på hodet — myggen plaget den også. Etter en stund ruslet den vekk, og vi gjorde i stand til å legge oss. Da fikk vi se, bare 50 meter fra teltet mellom noen lave busker, en stor, lys sjokoladebrun bjørn og et noe mindre dyr ved siden av den. Det viste seg å være den hvite ulven igjen. Jeg hadde aldri trodd at ulv og bjørn gikk slik sammen. De var helt inntil hverandre og syntes å være de beste venner av verden. Hele dalen lå nå i skygge, men vi gikk likevel nærmere for å prøve å ta et bilde. Dessverre luntet de begge av gårde. Bjørnen så vi ikke mere, men ulven kom etter noen minutter til syne oppe i lia, og den tok veien som reinene hadde tatt.

Senere fortalte en pelsjeger meg at det er som regel bjørnen som vet å sette seg i respekt i det selskapet. Sein høstes en gang, fortalte han, hadde han skutt en elg. Da han i grålysningsdagen etter kom for å hente kjøttet, fikk han se 13 ulver stå i en ring og se på en bjørn spise av elgen. Bjørnen var en riktig

storing, og den tok seg god tid til å spise, mens den hele tiden passet på å holde ulvene vekk. Pelsjegeren gikk så nær han kunne uten å skremme dem. Han skjøt, men bommet i mørket, og alle forsvant.

Tidlig neste morgen satte Peter seg på en kjempestein oppe i lia for å se etter rein. Jeg var fremdeles ved teltet. Da fikk jeg se en mørk bjørn komme ruslende rett mot steinen til Peter. Det kunne være vår tyvaktige venn fra dagen før, for den kom fra det stedet hvor bjørnen med steika forsvant. Bjørnen tok seg god tid, snuste litt hist og her og spiste antagelig noe gras. Peter satt helt urørlig. Jeg tok børsa og gikk for sikkerhets skyld bortover, for Peter hadde ikke noen våpen med seg. 40—50 meter fra steinen stanset bjørnen brått, sto stille et øyeblikk og galopperte så tilbake. Peter forklarte at han satt helt stille med kamera klart da bjørnen fikk teften av ham og forsvant.

Flyet kom og flyttet oss videre etter reinen til en dal noen mil sørover. Mens vi holdt på å sette opp teltet vårt, fikk vi se en bjørn sitte og se interessert på oss 4—500 meter oppe i lia. Etter en stund kom den ruslende nedover. Alt i ett stoppet den og snuste på steiner og gras. Til slutt passerte den oss på 40—50 meters avstand. Det hele så dagligdags ut som om den skulle ha vandret mellom mennesker mange ganger. Men da den fikk teften av oss, forsvant den som et skudd.

Fra august ble jeg alene med undersøkelsen, og jeg fartet mye rundt. Det var på alle måter en interessant tid. Studieområdet mitt var like stort som det sørlige Norge, alt sammen herlig villmark. Vi har ikke lenger noe slikt i Norge, dessverre.

Reinen trakk nord- og sørover, og jeg fulgte etter. En tid lå jeg ved den berømte Colville elven, så langt ute i villmarken at selv jegere sjelden kommer hit. Første gangen jeg skulle slå leir her, lette flygeren etter en plass hvor vi kunne gå ned. Den fant vi snart, men midt på plassen stod en stor hanbjørn med en praktfull elgokse som tilskuer på hver side. Flygeren som visste at jeg hadde en del erfaring med isbjørn på Svalbard, ertet meg og sa: «Du, som er så redd bjørn, her setter jeg deg ned». Vi sopte rett over hodet på bjørnen som bykset inn i buskene sam-

men med den ene elgen. I kveldingen gikk jeg en tur for å skyte rein. Noen rein fikk jeg ikke, men jeg hadde ikke gått lenge før jeg stod rett foran den ene elgen. Overalt hadde bjørnen gravet opp groper. Den hadde lett etter den planten som eskimoene kaller matsu. Eskimoene er like gale etter den rota som bjørnen er. Den spises vår og høst, om sommeren er den treen. Får eskimoene mer enn de spiser opp med en gang, lagrer de den på selolje. Jeg likte også matsu meget godt og gravet gjerne om kapp med bjørnene på de plassene jeg kom. Jeg samlet matsufrø og sendte hjem, men planten trives ikke i Norge, ser det ut til. Frøene spirte først etter lang tid, og groen visnet vekk når den kom en halv centimeter over marken. Sola stod så lavt, og jeg ruslet rundt i buskene. Da får jeg plutselig se en bjørn komme mot meg. Bare humpen over skuldrene og baken på bjørnen er synlig over buskene. Men bjørnen ser meg ikke. Den er raskt på 10 meters hold, så jeg synes det er på tide å fortelle den at jeg også er her og roper: «Hei». Bjørnen stopper og reiser seg på to. Der står vi og ser på hverandre. Jeg vil aldri glemme dette møtet. Det som gjorde størst inntrykk var det store, lodne hodet, den breie korte nakken og de kraftige labbene hengende ned foran maven. Den struttet av kraft. Bjørnen er tydelig forbauset over møtet og glør og glør. Etter kanskje ett minutt syntes jeg det kunne være nok og skjøt et skudd i luften. Bamsen forsvant i en viss fart, og jeg så den ikke mere.

En annen dag gikk en binne med en ungbjørn forbi leiren. Det var litt langt hold, likevel kunne jeg se at de drev musejakt av og til. Det var museår den sommeren her inne på tundraen.

Etter 5 dager kom flyet og flyttet meg ned over Colville dalen et stykke. Her hadde jeg som nærmeste nabo en elgku med kalv hele tiden. Første dagen så jeg en jerv også. Bjørnespor var det overalt. Jeg skaut en rein. Dagen etter så jeg at en bjørn hadde spist av restene. Etter at jeg hadde gått en tur, kom jeg tilbake og så da en bjørn, antagelig den samme, komme oppover mot slakteplassen. I det bjørnen gikk ned i en dump, skyndte jeg meg nærmere, men uheldigvis fikk bjørnen øye på meg. Den snudde og forsvant ned i buskene til elgen. Der satte den

seg på baken og så på meg så lenge jeg kunne se den. Det så ut som den var veldig forundret over å ha møtt slik fremmed skapning. De følgende dager så jeg ikke noe til bjørn, men ferske spor var det, så den var der daglig. En kveld da jeg hadde vært der en ukes tid, tok jeg meg en tur etter aftens. Det var litt tussmørkt, kaldt og noen snøfiller. Jeg var ikke kommet mer enn 100 meter fra teltet, da en bjørn kom med god luntefart ut av buskene bare en 15—20 meter fra meg. Opplagt var bjørnen ikke var meg, for kommet 3—4 meter fram av buskene, stoppet den brått og så på meg. Det var en middels bjørn, ingen storing i hvertfall. Vi så på hverandre og jeg godsnakket litt med den: «Ja da, bamsefar», sa jeg, «ta det bare med ro». Nå spisset bjørnen overleppen og blåste litt i nesa, helt nøyaktig slik som isbjørnungene som vi hadde på Svalbard gjorde når de var redde eller engstelige. Bjørnen trakk seg forsiktig baklengs noen skritt og forsvant. Jeg lurte litt på hva den kunne være ute etter. For meg så det ut som den været noe. Det kunne være slaktet mitt eller elgkua med kalven.

Etter noen dager bedret været seg. Flyet kom. Vi tok en observasjonstur på 25 minutter rundt leiren. Snøværet hadde satt fart i trekket av villreinen sørover, og tusenvis av rein var begynt trekket mot passene i fjellene. Vi så også 6 bjørner. Det siste jeg så da vi forlot leiren, var elgkua og kalven som beitet i buskene. Hverken bjørner eller fly syntes å forstyrre dem det minste.

I midten av september lå jeg i Noatakdaalen. Jeg hadde skutt et par rein. Da jeg en kveld gikk for å hente den siste børa hjem til teltet, kom en bamse ruggende over myra mot det stedet hvor kjøttet lå. Vinden var slik at den skulle ha gode sjanser for å lukte kjøttet, men etter det makelige tempo bjørnen hadde, så det ikke slik ut. Den var omtrent 100 meter unna. Jeg rasket på og galte høyt «Hei». Bjørnen så på meg men ruslet med samme fart framover. Jeg gikk på og ropte «Hei» for annnet hvert skritt. Da vi var omtrent 60 meter fra hverandre, stoppet bjørnen og så på meg. Jeg fortsatte framover og ropte fremdeles «Hei». På 30—40 meters hold tenkte jeg at nå var det best å

stoppe, men da kastet bjørnen seg rundt og forsvant over myra så vannspruten stod. Det var mørkt da jeg kom tilbake til teltet. Bjørnen fikk jeg ikke mer noen føling med.

Den 27. september da jeg hadde flyttet noe lengre nedover langs Noatakelven, skaut jeg en reinbukk som ble årsak til den siste bjørnehistorien min. Tidlig dagen etter gikk jeg for å bære alt kjøttet hjem til teltet. Det var kaldt og en del vind. Mens jeg gikk på den ene siden av elven, slo en bjørn følge på den andre siden. Etter et par hundre meter forsvant den igjen. Om kvelden ved 10-tiden våknet jeg av noen mistenkelige lyder. Det var en bjørn som stakk av med en bog. Nå, jeg la meg igjen og sovnet. Ved 4-tiden våknet jeg igjen. Bjørnen var da rett bak meg utenfor teltet. Jeg stakk armen ut av soveposen og lette etter bensinkanna for å skramle med den. Men der kom hele teltet dalende ned. Jeg visste i forfjamselsen ikke hva som hadde skjedd. Først trodde jeg det var bjørnen som plukket opp teltpluggene, men så forstod jeg det måtte være noe galt med teltstanga. I mørket hadde jeg dratt ut spikeren som holdt de to nederste leddene på teltstanga sammen. Med den ene hånden holdt jeg i teltstanga, og med den andre skramlet jeg med kanna. Bjørnen forsvant uten å ta med seg noe.

Nå klekket jeg ut en plan som jeg syntes var veldig lur. Jeg hogg masse kvister og la over kjøttet og på toppen bandt jeg sammen to blikkbokser. Hvis bjørnen kom og ville ha kjøtt, måtte den ruske i greinene og ramle med boksene, og det ville vekke meg, trodde jeg. Jeg la meg tilfreds. Neste morgen tippet jeg ut. Alt i orden, så det ut til. Men da jeg så nøyere etter, manglet det en bog igjen. Bjørnen hadde forsiktig lettet opp all kvisten og trukket fram en bog og stukket av. Nå tok jeg kjøttet inn i teltet.

På turene i terrenget om dagen hadde jeg ikke sett snurten av bjørnen. Men neste natt ved 4-tiden var den der igjen og løp rundt teltet. Jeg skremte den vekk ved å skramle med bensinkanna. Også neste natt ved 4-tiden kom bjørnen igjen, ivrigere enn før. Den snublet i teltsnorene så teltet ristet. Festet for snora i det hjørnet hvor kjøttet lå røyk og teltet ble skakt. Men da jeg

ramlet med kanna, stakk den av. Dette ble siste gang jeg hadde nær kontakt med grizzlybjørnen, for dagen etter kom flyet og hentet meg til Kotzebue.

På en av mine flyturer i oktober kom vi også over et lite vann nær Kelly elven. Det er en sideelv til den store Noatak. «Nå skal du få se bjørn», sa flyveren. «Er du helt sikker?», spurte jeg. «Ja, jeg skal fly deg gratis i dag hvis vi ikke ser noen her ved dette vannet», sa han. Vi fløy over, men ingen bjørn viste seg. «Nå», sa jeg litt skadefro, «jeg har bestemt meg til å fly langt i dag». Nelson sa ingen ting, men tok en sving over vannet igjen. Og der spratt det opp en grizzly som hadde ligget og sovet rolig i buskene. Grunnen til at flygeren kunne være så sikker på bjørn ved dette vannet, er at det har tilsig av noe varmt vann slik at det aldri fryser helt igjen. I vannet er det mye fisk. Fisken, store fine røyer så vi fra luften. Nelson mente at rundt dette vannet var det at bjørnen i strøket holdt lengst ut før den gikk i hi på grunn av gode muligheter for fiske. Av samme grunn er det også en god plass for jerv.

Grizzly-bjørnene gikk i hi etterhvert. Fra flyet så vi bjørnespor i snøen til i slutten av oktober. Men i Alaska kan en møte bjørn ute hele vinteren. Enkelte tar seg en luftetur og går så og legger seg igjen.

Mine erfaringer er at de fleste grizzly-bjørner er noen godslige fyrer som løper unna når de møter mennesker. I litteraturen betegnes grizzly-bjørnen som den farligste av alle bjørner. Hvordan er det så i Alaska hvor det fremdeles er mye bjørn? I 1961 var det to bjørnehistorier i avisene. Den ene var om en student som hadde sittet helt stille ved et tre og arbeidet. Plutselig hørte han en bjørn rett bak seg. Han spratt opp og stod ansikt til ansikt med bamsen. Han tok til å klatre oppover treet, men bjørnen tok tak i beinet og dro ham nedover. Han ristet seg løs og klatret oppover igjen, men mange kvister hemmet ham. Bjørnen fikk tak i beinet en gang til og dro ham nedover igjen. Igjen klarte han å riste seg løs og kom seg i sikkerhet. Han ble sittende i treet til bjørnen trakk seg vekk. Da kom han seg til folk.

Benet ble helt bra igjen. Neste gang jeg går ut i marka, fortalte han til avisen, skal jeg ta med meg en skramleboks.

Så var det en mann som var på fisketur sammen med noen andre. Om kvelden gikk han en tur alene og gikk seg vill. Han ble borte i 72 døgn. Han levde av bær og røtter. Denne mannen støtte på bjørn mange ganger uten at de gjorde ham noen ting. En gang våknet han ved at noen rugget på ham. Det var to ungbjørner. Han satte seg opp, og bjørnene ble redde og løp til mora. Mora ble også redd, og så forsvant de alle tre.

Vi husker historien om den bjørnen som gikk på mannen ved Karasjok for snart to år siden, og mange vil sikkert spørre hva skal en gjøre hvis en møter bjørn. Det samme spurte jeg også om, da jeg kom til Alaska. «Jo», sa de, «la bare bjørnen få teften av deg, rop og vift med armene — så løper den». Det holder i de aller fleste tilfelle. Personlig tror jeg at de fleste bjørner som angriper mennesker, dette skjer jo ytterst sjelden, angriper fordi de plutselig uten varsel står rett foran et menneske. Mennesket er like stort som bjørnen selv, og den angriper i selvforsvar.

Norsk Polarinstitut i utvikling

Ved

direktør, dr. philos. Tore Gjelsvik.

Etterat Norsk Polarinstitut ble grunnlagt i 1948 som en utvidelse og fortsettelse av Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser, fulgte en periode med liten utvikling av Instituttets regulerbare virksomhet. I samme tidsrom foregikk imidlertid en stor ekspansjon ved andre forskningsinstitutter i vårt land. 1950-årene hadde vi dog en stor ekstraordinær ekspedisjonsaktivitet i Antarktis. Det internasjonale geofysiske året 1957 innledet en stor økning av andre lands innsats i polarforskningen. Også land som geografisk ikke hadde noen tilknytning til polarstrøkene, kom med i fast organisert virksomhet.

Den utenlandske aktivitet på Svalbard øket i slutten av 1950-årene meget sterkt, og initiativet der holdt på å gli oss ut av hendene. Den stigende utenlandske interesse for Svalbards mineralske råstoffer nødvendiggjorde også en styrkning av Instituttets geologiske forskningskapasitet. Kort etter min tilstrøden i 1960 fremla jeg en 3-årsplan for utbygging av Norsk Polarinstitut, med særlig vekt på utvidelse av den geologiske virksomhet og endringer i den tekniske side av ekspedisjonsvirksomheten. Det resulterte i første omgang bare i ansettelse av en geofysiker for havisforskning. Først i 1963 kom en vesentlig

Fig. 1. Polarinstituttets arbeidsområder på Svalbard de to siste somrene.

økning, med to nye geologstillinger og en stilling som sjef for helikopteroperasjoner. Med de tekniske stillinger som kom samtidig, ble Instituttets faste stab øket fra 22 til 29 på disse to årene.

Tidligere besto Norsk Polarinstituttets Svalbardekspedisjoner av vel 20 mann, som utførte sine oppgaver ved hjelp av et ekspedisjonsfartøy og småbåter. Undersøkelsene eller målingene ble dermed i det store og hele bundet til de lettere tilgjengelige fjord- og kyststrøkene. For å få innmålt fjelltoppene i de indre og vanskeligere områder i nordvest og nordøst var nye transport-

midler helt nødvendige. Sjøkartleggingen var hemmet og gikk bare smått fremover, dels p.g.a. værhindringer, dels fordi opploddingsfartøyet stadig måtte assistere landpartiene.

Året 1963 betegner et gjennombruddsår for Instituttets virksomhet på Svalbard. Foruten den økning i aktiviteten som kom i stand ved det nye personale, ble ekspedisjonen også styrket ved samarbeid med andre norske institutter og ved engasjementer av norske eller utenlandske forskere, fortrinnsvis geologer. Ekspedisjonens størrelse ble på denne måten økt til vel 50 i 1963 og vel 60 i 1964, når man ikke regner med mannskaper på fly og båter (vel 20 mann). Omkring halvparten av forskerpartiene har vært geologiske. De fleste av disse, sammen med topografene, har fått støtte av 2 helikoptere fra en hovedbase. I 1963 var hovedbasen innerst i Billefjorden, og et område nordøst og sydøst herfra ble trigonometrert og delvis geologisk undersøkt. Det lyktes dette år å få dekket en av de to store hvite flekkene på kartet over Vest-Spitsbergen. Den andre hvite flekken — i nordvest — ble slettet ut sommeren 1964, da hovedbasen var lagt til Ny-Ålesund. Området her hører til tindebestigernes yndlingsfelter, med farlige breer og sylskarpe nunatakker, og det var nødvendig med større og sterkere helikopter enn i Isfjordområdet. Et omhyggelig planleggingsarbeid og et effektivt sikkerhets- og sambandssystem var etablert slik at operasjonene kunne gjennomføres med gode resultater og uten uhell. Resultatene av de 2 somrers helikopteroperasjoner vil fremgå av kartet, fig. 1. Som man ser, er det store områder som er dekket. Geologisk sett er det atskillig igjen å gjøre, men det trigonometriske grunnlaget for kartverket over Vestspitsbergen er så godt som ferdig.

Sjef for helikoptervirksomheten har vært Thor Siggerud. Det gode resultat skyldes ikke minst hans grundige planlegging og håndfaste ledelse. Men også topografer, geologer, helikopterførere og assistenter har gått til sine oppgaver med god innsatsvilje og seig utholdenhet. Ikke minst i sommer, da skodda hang ukevis over Ny-Ålesund, ble tålmodigheten satt på en hård prøve.

Ekspedisjonens leir i Ebbadalen på Vest-Spitsbergen sommeren 1963.

Tempoet i sjøkartleggingen er blitt betydelig øket ved innsetting av et eget opploddingsfartøy, H.U. SVERDRUP, som er stillet til rådighet av Forsvarets Forskningsinstitutt. Dessuten lyktes det å få skaffet moderne elektronisk utstyr til sjøkartleggingen, slik at opplodding kunne pågå uhindret av tåke og skydekke. Resultatet av de siste 2 ekspedisjoners opploddingsvirksomhet er også vist på fig. 1. Orlogskaptein, hydrograf K. Z. Lundquist har hatt den vanskelige oppgave å forestå denne utvidelse og tekniske omlegging av sjøkartleggingen ved siden av at han har vært ekspedisjonsleder for en meget større ekspedisjon enn tidligere.

I tillegg til de ovennevnte arbeider har en rekke grupper utført geologiske, geofysiske og biologiske undersøkelser andre steder. Et stort vitenskapelig materiale er blitt innsamlet, malmspor er fulgt opp og funnpunktaunmeldelser er innsendt. Kullundersøkelsene er fortsatt, og nye felter er sikret for Norge. Det samme gjelder områder som har gunstige strukturer til å samle eventuell olje.

Den årlige bevilgning til Svalbardekspedisjonene har øket fra vel 300 000 i 1962 til knapt 800 000 i 1964.

Norsk Polarinstitut har gjennomført disse store økninger av feltvirksomheten uten noen øking av staben ved administrasjonskontoret. Sammen med den store stigning av Instituttets konsulent- og informasjonstjenese samt øvrige servicevirksomhet, som de siste års sterkt økende interesse for Svalbard har medført, har dette bevirket et urimelig sterkt arbeidspress for personalet. Det mest uheldige resultat er kanhende at bearbeidelsen av feltmaterialet blir liggende etter, fordi forskernes arbeidstid stadig vekk rives opp av serviceoppgaver. Skal Norsk Polarinstituttets feltvirksomhet opprettholdes eller økes, må personal-knappheten ved administrasjonskontoret overvinnes.

De lange strendene i Labrador, noe sør for Hamilton Inlet. Etter all sannsynlighet er de sagaens «Furdurstrandir», Vinlandsfarernes landemerke under seilasen.

Helge Ingstads Vinland-oppdagelser

Av

Asbjørn Omberg.

Siden Leiv Eiriksson for tusen år siden oppdaget Amerika har det neppe stått slik blåst om hans navn som i dag. Det skyldes Helge Ingstads oppdagelse av sagaens Vinland og en gruppe norrøne hustufter på nordsiden av Newfoundland. Ikke bare våre hjemlige aviser, men også verdenspressen, har hatt førstesides omtaler av saken, og hans arbeide har ført til at den amerikanske president i lovs form har etablert en Leiv Eiriksons dag, den 9. oktober. Det skal da flagges fra alle offentlige bygninger og det blir seremonier i kirker og skoler. Men viktigst er kanskje dette at kjente vitenskapsmenn anerkjenner

de resultater Helge Ingstads ekspedisjoner fremlegger. Det er med andre ord fastslått at norrøne menn oppdaget Amerika ca. 500 år før Columbus.

Vi besøker Helge Ingstad i hans hjem. Huset heter Brattalid som Eirik Raudes gård på Grønland og ligger helt for seg selv i skogen oppe i Vettakollen. Vi møtes av seks halsende polarbikkjer som står lenket i skogbrynet.

— Fortell noe for Polarboken om Deres ekspedisjoner til Nord-Amerika og oppdagelsen av de norrøne tuftene i Newfoundland.

— Oppriktig talt er det nå skrevet så meget om saken at det vel kunne være nok. Men spør.

— Oppdagelsen av tuftene i nordre Newfoundland var jo en bekreftelse av Deres egen teori?

— Jo. Før jeg dro avsted på min første ekspedisjon i 1960 hadde jeg i boken «Landet under leidarstjernen» fremlagt en rekke grunner for at sagaens Vinland og de norrøne tufter måtte søkes i nordre Newfoundland, og ikke langt mot syd i de ville vindruers område som antatt av de fleste.

— Hvilke grunner?

— Det dreiet seg om en fortolkning av sagaens tekst, vurderingen av stavelsen vin, et gammelt islandsk kart som de fleste forskere forkastet som en avledet kilde, og forskjellig annet.

— Og det stemte?

— Ja. Men en teori er ikke nok. Her var det jo spørsmål om å undersøke vidstrakte kyster med mengder av fjorder og øyer. Enhver som har sett Nord-Amerikas kyster vil vite hvilke problemer jeg stod overfor. Med andre ord: jeg trengte også hell. Og hellet var med meg denne gang.

— Den vitenskapelige deltagelse i Deres fem ekspedisjoner har jo vært av internasjonal karakter?

— Vitenskapsmenn fra Island, Sverige, Canada, USA og Norge har deltatt. Jeg la vinn på en internasjonal deltagelse. I en så viktig sak anså jeg det betydningsfullt at ikke bare Norge var representert.

— Og nå er saken definitivt i havn?

— Det var den allerede etter vår ekspedisjon i fjor. Blant andre kjennsgjeringer hadde vi således 10 radiologiske kull-dateringer (C-14) som alle lå i naboskapet av år 1000 — den tid da Vinlandsekspedisjonene ifølge de islandske sagaer fant sted. Til vår glede kom så i år det store, lille funnet.

— Spinnehjulet?

— Ja, et nydelig lite spinnehjul av kleberstein. Det var sotet på baksiden og tydeligvis skåret til av et fragment av en klebersteinsgryte eller lignende. I disse år har vi jo stadig håpet på å finne en fengslende norrøn bruksting. Vi tenkte på sverd og annet, men disse folk som lå på langreis sørget nok nøye for å ta det mest verdifulle med seg. Og så går da min kone, som har vært arkeologisk leder, hen og finner dette spinnehjulet.

— Og det er helt klart av norrøn type?

— Utvilsomt. Nordiske arkeologer kjenner jo så vel den slags fra funn i de norrøne bygder på Grønland, på Island og i Norge. Man kan legge spinnehjulet fra Newfoundland ved siden av et spinnehjul fra Grønland hvorfra Vinlandsfarerne seilte ut, og det er praktisk talt ingen forskjell. For eskimoer og indianere i Newfoundland og Labrador var spinnehjul noe helt fremmed.

— Leiv Eiriksson eller Torfinn Karlsevne satt ikke og spant, så det må altså ha vært kvinner med på ferden?

— Enkelte sagaer beretter uttrykkelig om at kvinner var med, på en av ferdene var det også buskap ombord, og her må vi vel også regne med sau. Slik har det vesle spinnehjulet sin egen historie å fortelle. Det ble funnet på den luneste side av tuften og der har da en kvinne sittet og spunnet i solveggen for tusen år siden.

— Hva er planene nå?

— Vi må vel over havet ennå en gang, men det viktigste som nå ligger foran oss er utarbeidelsen av det store materialet i samarbeide med de vitenskapsmenn som har deltatt i ekspedisjonene. En krevende oppgave. Det er meningen å samle det hele i ett verk.

— Men får vi ikke også en populær bok på linje med Deres andre?

— Den kommer også.

— Det må være en glede å ha gjennomført denne oppgaven som så mange forskere har prøvet seg på i løpet av et par århundrer?

— Jeg kan ikke nekte for det, men jeg vil fremheve at resultatet beror på et samarbeid med en rekke vitenskapsmenn som hver har utført et fremrakende arbeid.

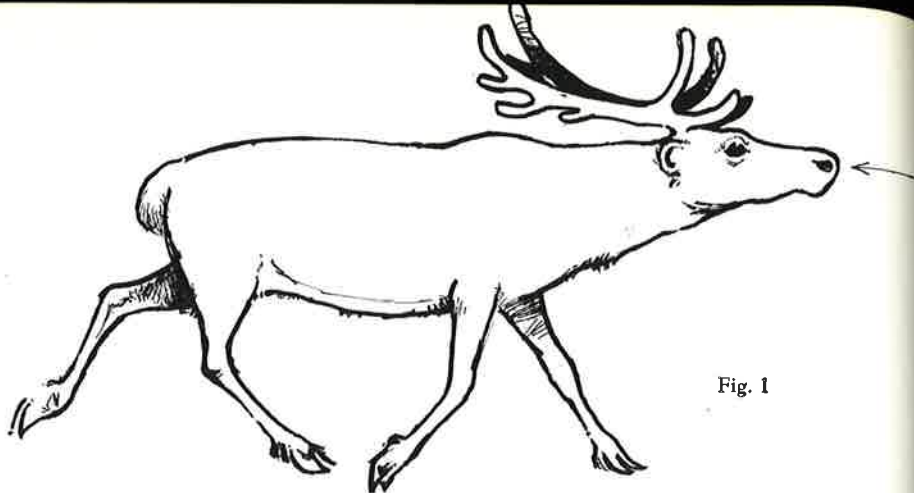

Fig. 1

Om lukteskarpheten hos reinsdyr

Av

professor, dr. Josef Kratochvil.

Den ledende sans hos reinen (Sp. Rangifer) er uten tvil luktesansen. Likevel er ennå lite kjent om dens yteevne, altså reinens lukteskarphet. Enkelte beretninger (f. eks. Turi) overvurderer reinens kvantitative luktemulighet, mens andre synes den er en gåte. Det trengs systematiske undersøkelser på dette området. Foreløpig har man kun sammenligningsmuligheter med andre klovdyr, særlig med rådyr og hjort, dessuten med rovdyr, spesielt hunder hvis skarpe lukteevne allerede er vitenskapelig undersøkt. Man må huske: 1. At mens et rådyr (en hjort) lever hele året i områder der dagens lys veksler med nattens mørke, så lever reinen også i regioner der det hersker «fullstendig» mørke, nemlig om vinteren og nettopp i den tid da det ligger sne overalt (dette bryter på den ene siden dette såkalte «fullstendige» mørke, men det gis i Norden også mange overskyete dager der dagslyset er svært sparsomt). Da reinen ikke har noen vintersøvn, må den også sørge for næring i denne tid. Den må orientere seg i landskapet selv om det er mørkt, bevege seg fra sted til sted, lete etter mat og verne seg mot fiender.

Enda mer taler for at reinen har en skarp luktesans: 2. I mørketiden, om vinteren er det i det høye nord også temmelig lave temperaturer. De kjemiske stoffer som virker på lukteorganet, særlig fettsyrene (smørsyre, kaprylsyre m. fl.) er mindre virksomme ved sterk avkjøling av luften. Lukteevnen må altså være temmelig skarp, da det særlig i vintermånedene slutter seg ulv og andre fiender til reinflokkene, og da må reinen bli varslet i rett tid.

3. Reinens ernæring består om vinteren hovedsakelig av lavarter. Observasjoner viser at reinen finner denne næring med forbausende sikkerhet. Den som kjenner reinens vinterbeiter vet at flatene med reinlav ikke alltid er så store (spesielt med *Cladonia rangiferina*) og ikke er så tett bevokset, men at laven vokser i tepper her og der med større eller mindre områder mellom der det er fritt for lav (særlig høyt oppe i Lappland). Reinen må grave temmelig dypt etter laven. Man snakker om en snedybde på halvannen meter og mer. Jeg har mange ganger sett at reinen kun graver på helt sikre plasser for å finne lav. Altså må den kunne lukte laven gjennom sneen. Etter reingjeterens vurdering kan reinen snuse laven med sikkerhet gjennom et snelag på $3/4$ meter. Det avhenger naturligvis av de aktuelle værforhold.

4. Lukteevnen spiller en langt større rolle i det sosiale liv for individene i en hjord enn for andre dyr. Et reinsdyr som mister kontakten med hjorden er i den harde arktiske og subarktiske region nærmest forlatt. Selv når man utstyrer enkelte av hjordens dyr med kubjeller i de såkalte tamreinflokker eller «Hausrenntieren», som enkelte forskere (som prof. Herre) kaller dem, slik at dyrene kan orientere seg innbyrdes ved hjelp av dette akustiske signal, så spiller det liten rolle for hjorden. Bjellene tjener heller reingjeterne, så de lettere kan finne sine dyr i tåke og mørke. (De optiske signaler spiller en betydelig større rolle i reinens sosiale forhold enn de akustiske. «Speilet» bak på reinen tjener som en orienteringstavle for kalvene når

de skal følge morddyret. Ganske små reinkalver løper likevel etter sine mødre, nærmest mellom bakbena, selv om man smører morddyrets bakdel inn med en brun farge for å dekke det kvite «speilet»).

Likeså kan man overbevise seg om at det ikke er med optiske signaler, men med lukten at dyrene i en liten reinflokk holder seg orientert om hverandre. Hvis en rein, det være seg en ung bukk, en kastrat eller en simle, fjerner seg for langt fra flokken, tar den til med et merkelig sikk-sakk-løp, og springer da med vidåpne nesebor for å få med seg flest mulig luftstrømninger, slik at den kan orientere seg (Fig. 1). Når man driver sammen rein i et gjerde i august—september for å merke dem, blir det gjerne en sterk blanding av flokken. De temmelig store 3—5 måneders kalver er ennå sterkt bundet til sine mødre, og dier ennå leilighetsvis. Under «drivjakten» i gjerdet mister for en tid mange kalver kontakten med moren, men når flokken igjen kommer til ro, kan man se at kalvene lukter og snuser på forskjellige simler og at morsimlene gjør det samme med kalvene helt til alle har funnet den rette.

Til de sosiologiske problemer i en reinhjord når vi behandler luktesansen hører også de seksuelle forhold. Reinbukkene erkjenner seg som fiender og medbeilere mere etter luktesansen enn etter «skriket». Skriket (kronhjortens akustiske signal) hos reinbukken er i forhold til kronhjorten svært svakt og ubetydelig. Det ligner mer heftig pust eller grynting p.g.a. øket opphisselse og irritabilitet hos dyr i brunst. Også tilløpet til kamp begynner med loddrett hevet hode, som om dyret ville iaktta en bestemt romorientering. Det samme gjelder for fiendens løp. Denne bukken er kanskje allerede utstøtt av flokken, eller den kan være et rangdyr («sidedyr»), løper hurtig vekk (farten kunne jeg sammen med herr S. Merz langs Porsangerfjorden måle til å være 50—60 km pr. time). Under løpet stopper den plutselig, vender seg og hever hodet vannrett for å få luftstrømmen fra forfølgeren. Deretter løper den igjen videre som før. Denne adferd av en isolert bukk kunne jeg ta opp på smal-film på Arnøya i Troms våren 1961.

Før bedekningen snuser ofte bukken på bakparten av simla. Hvis tiden er inne til bedekning blir dette markert ved at simla løfter spælen og avdekker akterspeilet som et optisk signal.

Som de botaniske undersøkelser viser finnes det også på reinens sommerbeiter endel giftige planter. Vi vet at lukteevnen henger nøye sammen med smaksevnen, og at det i disse tilfeller følger en advarsel gjennom lukteevnen. Men om dette kan jeg ikke si svært meget. (Man vet at enkelte sauer i områder der det også beiter rein om sommeren, ikke vraker disse giftige planter, f. eks. *Narthecium ossifragum*, og går til grunne).

Det er velkjent at menneskets lukteorgan er temmelig lite i forhold til rådyr, kronhjort eller rein. Også luktesentret i hjernen er vesentlig mindre. Vi tar sikkert ikke mye feil når vi antar at luktesentret hos rein i forhold er like stort, om ikke større enn hos rådyr eller kronhjort. Dette er en oppgave for fysiologene. Ved undersøkelser av nesemuslingen hos rein kunne jeg først fastslå at lengden av neselinjen er relativt større hos rein enn hos rådyr og kronhjort. Reinens hodeskalle er mere langstrakt. Et tverrsnitt gjennom nesemuslingen stilte meg overfor et problem.

Jeg gjorde endel undersøkelser på slakterein hos reineierne, brødrene Danielsen i Rørosområdet, nær den svensk-norske grense. I sammenligning med nesemuslingen hos rådyr synes jeg at den samme hos rein fra Rørosområdet er nær beslektet. Det samme kunne jeg fastslå hos en rein fra Dovre. Reinsdyrene i Rørosområdet ble slaktet vinteren 1961/62. Bukken i januar 1962, simla til samme tid og kalven i februar 1962. Undersøkelsesmaterialet står til rådighet i det psykologiske institutt ved Det Frie Ukrainske Universitet, avd. for dyrepsykologi og dyresosiologi. Det var en overraskelse for meg, at jeg ved en foreløpig undersøkelse på et reinsdyrkranium fra paleontologiske funn i Thüringen (Tyskland), fant en likhet mellom nesemuslingen på dette dyr og reinen fra Røros og Dovrefjell.

Reinen fra en sommerslakting i Ofoten, nær Lødingen (fig. 2) viste en bestemt likhet og entydighet. Såvel den venstre som den høyre nesemusling er forsynt med to spiralformede brus-

dannelser og med to selvstendige vedheng. Det samme kunne jeg tydelig gjenfinne hos en reinbukk som ble slaktet i august 1962 på Kvaløy (Finnmark, 70° 40'). Formen på nesemuslingen hos rein fra Lødingen og Kvaløy var nokså fattige på bruskfolder. Dette behøver ikke å føre til noen reduksjon av lukteevnen men viser at reinen egentlig er spesialisert til bestemte lukter, og sannsynligvis har mindre utvalg av luktemuligheter. Det kan man da også godt forestille seg, når vi sammenholder alle de fakta og betraktninger som jeg har innført i punktene ovenfor. Dette kan være annerledes hos reinen lenger syd (Røros, 62°, 40', Dovrefjell). Over dette skal det gjøres nærmere undersøkelser.

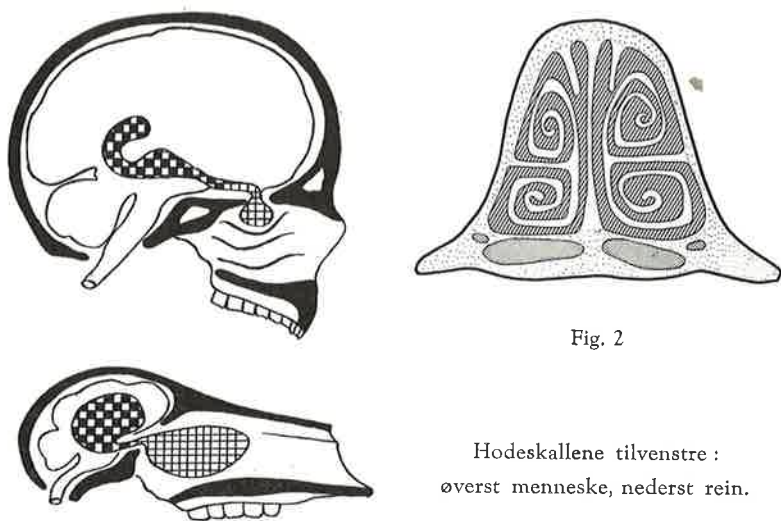

Fig. 2

Hodeskallene tilvenstre :
øverst menneske, nederst rein.

Litteratur:

- Frisch, K. von, 1960: Biologie I. München.
 Herre, W. 1955: Das Ren als Haustier. Leipzig.
 Kahmann, H. 1951: Schmecken und Riechen, Stuttgart.
 Neuhaus, W. 1960: Prüfung der Reichscharfe des Hundes.
 Göttingen.
 Brudeli m. fl., 1962: Norsk tamreindrift. Lesjaskog.
 Turi, J. 1912: Das Buch des Lappen. Frankfurt/Main.

Fredning av områder på Svalbard?

Av

tidligere kst. sysselmann C. Rynning-Tønnesen.

Etter anmodning fra lektor, cand.real. Lønø, skal jeg nedenfor peke på en del momenter, i hovedsak av juridisk art, vedrørende spørsmålet om totalfredning av et område på Svalbard.

Et område omkring Raudfjorden—Liefdefjorden har vært nevnt som en aktuell mulighet. Bortsett fra de zoologiske og botaniske hensyn som måtte tale for dette prosjekt, og som jeg ikke har forutsetninger for å uttale meg om, skal jeg innledningsvis peke på to momenter som bør tas i betraktning ved valg av område (og som forsåvidt taler for det antydede område).

Det er for det første all grunn til å tro — personlig er jeg i denne forbindelse tilbøyelig til å bruke uttrykket «frykte» — at turisttrafikken til og på Svalbard vil bli betydelig øket i de kommende år. Utgangspunktet vil rimeligvis bli Kingsbay. Jeg henviser forsåvidt til de offentliggjorte planer fra A/S Polarnavigasjon, som vel vil dukke opp igjen i en eller annen form. Det kan derfor være grunn til å velge et område som kommer i den umiddelbare faresone under forutsetning av øket turisttrafikk med Kingsbay som base.

For det annet bør det fredede område ikke ligge for langt fra Longyearbyen. Dette for at sysselmannsskøyten Nordsyssel — som vel må forutsettes pålagt en del oppgaver i forbindelse med fredningen — ikke skal få for lang vei. Herom nærmere nedenfor.

1. *Alm. betingelser for fredning — Svalbardtraktaten.*

Etter Svalbardtraktaten er det intet til hinder for den antydede totalfredning under forutsetning av at denne sikter på *bevarelse* av eller om nødvendig *gjenoppretting* av dyre- og planteliv. Fredning ut over disse formål vil antagelig stride mot de jakt- og fangstrettigheter som er tillagt de kontraherende makters borgere.

Jfr. traktatens (9. febr. 1920) Artikkel 2, 2. ledd: «Det tilkommer Norge å håndheve, treffe eller fastsette passende forholdsregler til å sikre bevarelsen og — om nødvendig — gjenoprettelsen av dyre- og plantelivet innen de nevnte områder og deres territoriale farvann, dog så, at disse forholdsregler alltid skal anvendes likt overfor alle de høie kontraherende parters undersåtter uten nogen som helst undtagelser, forrettigheter og begunstigelser, direkte eller indirekte, til fordel for nogen av dem.»

Såfremt der i forbindelse med jakt og fangst oppkreves avgifter, herom nedenfor, er det videre en betingelse at inntektene herav alene kommer Svalbard til gode, jfr. traktatens art. 8, 2. ledd: «De skatter, gebyrer og avgifter som oppkreves skal utelukkende komme de nevnte områder til gode og kan bare pålegges i den utstrekning som deres øiemed tilsier.»

Privatrettslig kan der tenkes å oppstå ett problem, nemlig hvis der innen det påtenkte område finnes etablerte fangstfelter. Når det gjelder selve området og de derværende fangstmuligheter har vedkommende fangstmann — såvidt skjønnes — ingen rett som kan begrunne erstatningskrav dersom området fredes, idet alt land utenom de anerkjente okkupasjoner tilhører staten. At der fangstmenn imellom er etablert en viss sedvane forsåvidt angår utnyttelsen av feltene er en sak for seg. Når det

gjelder de på områdene oppførte hytter, kan saken stille seg noe annerledes. Hvis området fredes, og hyttene derved gjøres verdiløse for sitt opprinnelige formål, kan det muligens bli spørsmål om en erstatning til eierne. Noe stort spørsmål er imidlertid dette ikke. Verdien av de hyttene som nå finnes på Svalbard, hvorav jeg har besiktiget en vesentlig del, er i stor utstrekning lik null. Når det gjelder hyttene til Nøis (en del av hyttene av Raudfjord—Liefdefjord-området tilhører såvidt jeg husker ham), så er disse forlengt kjøpt av staten.

2. Gjennomføring av fredningen — kgl. res.

Eventuelle fredningsbestemmelser blir å fastsette ved kongelig resolusjon (fremmes gjennom Industridepartementet), jfr. de tidligere gitte fredningsbestemmelser: Kgl. res. av 26. februar 1932 (planter i Dicksonfjord-Sassenfjord, og Colesdal-Adventdalområdene), Kronprinsregentens res. av 26. aug. 1955 om jakt, fangst og fredning på Svalbard, Kronprinsregentens res. av 26. aug. 1955 om jakt, fangst og fredning på Jan Mayen (de to sistnevnte har avløst kgl. res. av 27. mai 1938, kgl. res. av 24. februar 1939 og er inntatt i Lovtidende I. avd. 1955 s. 838 flg.).

I denne forbindelse bør også nevnes lov av 22. mars 1957 nr. 4 hvoretter vedkommende departement er gitt fullmakt til å gi nærmere regler om fangst og ilandbringelse av isbjørn. Denne lov gjelder isbjørnfangst i sin alminnelighet — altså ikke bare fangst på Svalbard. I medhold av denne lov har Fiskeridepartementet gitt utfyllende forskrifter ved kgl. res. av 13. juni 1957.

Hvor bestemmelsene alene gjelder Svalbardområdet, er det som ovenfor nevnt, Industridepartementet, som er «vedkommende departement».

Såfremt der skal gis bestemmelser om totalfredning, er der et par momenter som bør påpekes.

For det første bør man velge et område som kan gis en tydelig og naturlig geografisk avgrensning; en markert odde, større elv eller fjord eller lignende er å foretrekke. Dette for å lette

kontrollen med at bestemmelsene overholdes. Området bør så vidt mulig heller ikke grense umiddelbart opp til et godt jaktterreng. Et eksempel på fredningsområde hvor effektiv kontroll er vanskelig p.g.a. **avgrensningen finner** man i kgl. res. av 26. august 55 § 2, hvorefter isbjørnen er fredet på Kong Karls land «med tilhørende territorialfarvann.»

For det annet er det — også av hensyn til kontrollen — ikke tilstrekkelig med et forbud mot jakt innen området. Det må forbys å løsne skudd overhodet. Jfr. i denne forbindelse res. av 26. 8. 55 § 9 om forbud mot skudd i og ved fuglefjell. Ellers vil man bli møtt med unnskyldninger om å ha skutt på blink etc. Corpus delicti, f. eks. i form av skrotter, er det jo ofte nok så lett å fjerne.

3. *Straffebestemmelser.*

Overtredelser av samtlige de bestemmelser som er nevnt ovenfor, er belagt med straff, jfr. kgl. res. av 26. februar 1932 § 4, kgl. res. av 26. aug. 1955 (om Svalbard) § 11, kgl. res. av s. d. (om Jan Mayen) § 7, og kgl. res. av 13. juni 1957 avsn. II.

Hjemmelen for å belegge overtredelser av kgl. res. av 26. februar 1932 og de to resolusjoner av 26. aug. 1955 med straff er den alm. hjemmel i Straffelovens § 339: «Med bøter straffes den som

2. overtræder nogen av offentlig Myndighed i Henhold til Lov og Under Trusel med Straf given Forskrift.»

Overtredelse av loven av 22. mars 1957 straffes etter lovens § 3: «Den som forsettlig eller uaktsomt overtrer bestemmelser gitt i medhold av denne lov, straffes med bøter eller med fengsel inntil 3 måneder. Ulovlig fangst eller dennes verdi kan ved dom inndras hos den skyldige eller den han har handlet på vegne av, uten at straffesak behøver være reist eller kunne reises mot noen.»

Ved ileggelse av bot er der ikke fastsatt noen maksimalgrense. Etter Strl. § 27 skal der foruten til det straffbare forhold tas hensyn til vedkommendes formuesforhold og til hva han etter sine livsforhold anas å kunne utrede. Samtidig med ileggelse av

bot fastsettes et antall dager fengsel som sones hvis boten ikke betales, maksimalt 3 måneder, — 4½ hvis det dreier seg om flere forskjellige forseelser.

Ved overtredelser begått på Svalbard kan sysselmannen ilegge vedkommende bot (Straffeprosesslovens §§ 283 flg., jfr. Svalbardlovens § 5) i form av et s.k. forelegg.

Det må imidlertid anføres at noen særlig effektiv reaksjon er det ikke. Såfremt boten ikke vedtas (og dette vil ofte være tilfelle hvis det er en bot som «svir»), kommer de vanlige regler om forelegg til anvendelse, dvs. at saken må sendes en domstol til pådømmelse. Denne prosess vil for det første ofte kunne ta lang tid. For det annet vil den eventuelle domfelte ved bruk av de ankemidler som står til rådighet kunne trenere det endelige resultat ytterligere. Sjansen for at retten reduserer det opprinnelig utstedte forelegg til en meget beskjedne bot er også til stede. Når vedkommende tilslutt har fått sin endelige dom, er det heller ikke utelukket at han blir benådet for denne.

4. *Kontroll.*

Jeg har ovenfor nevnt at alle de någjeldende frednings- og reguleringsbestemmelser for Svalbard belegger overtredelser med straff. En straffebestemmelse må selvfølgelig også inntas i eventuelle nye bestemmelser om et totalfredet område.

Det er imidlertid en kjent sak at slike straffebestemmelser i seg selv har en temmelig begrenset verdi, hvis de ikke følges opp med en tilstrekkelig kontroll. Forsåvidt angår fredningsbestemmelsene for Svalbard er denne kontroll ganske illusorisk.

Grunnene hertil er flere; først og fremst er Nordsyssel så sterkt belagt med oppdrag, særlig i området Van Mijenfjord—Isfjord—Kongsfjord at det er ytterst vanskelig å avse den til lengre turer for kontroll av overholdelsen av fredningsbestemmelsene. Sysselmannens og hans medhjelperes tid tillater heller ikke at de drar på slike turer i annet enn meget beskjedne utstrekning. Nordsyssel er heller ikke spesielt velegnet til slike oppdrag. Det kan også nevnes at det under lengre turer heller ikke er mulig å gjennomføre radiotaushet.

Sysselmannens og Nordsyssels medvirkning til kontroll av et eventuelt totalfredet område må man nok regne med blir rett beskjedent — i noen grad vil dette selvsagt avhenge av områdets avstand fra Longyearbyen.

Straffebestemmelser alene vil kanskje kunne ha noen virkning når det gjelder turistene, men ellers vil de nok ha mindre betydning uten at der etableres et fast oppsyn i området. En totalfredning vil ha liten verdi hvis der ikke stasjoneres en vaktmann i området fra skibningssesongens begynnelse til — forslagsvis — ut august måned. Alene kunnskapen om at der var en vaktmann i området ville sikkert ha sin virkning. De praktiske spørsmål i denne forbindelse skal jeg ikke komme inn på. Jeg bare nevner at han av sysselmannen qua politimester kan gis politimyndighet i medhold av Lov om politiet av 13. mars 1936 nr. 3 § 15.

5. *Jaktkort.*

Som nevnt ovenfor under pkt. 3 er de reaksjonsmidler man har overfor dem som bryter fredningsbestemmelsene, lite effektive. Skulle man effektivisere sysselmannens straffende myndighet, ville dette bli en særordning i strid med våre vanlige straffrettslige og straffeprosessuelle prinsipper. Dette er sikkert ikke praktisk gjennomførlig.

Derimot skulle det være mulig å innføre en adgang til administrative forføyninger, hvis virkning vil være adskillig mere effektiv enn bøter, eller bøter alene.

Jeg sikter da til innføring av en særskilt tillatelse for å drive jakt, fangst og fiske av enhver art på Svalbard. Det skulle ikke være noe til hinder for å innføre et slikt system, under den selvfølgelig forutsetning at det gjøres gjeldende for *alle* traktatpartenes borgere.

Noe detaljert forslag skal ikke fremsettes her — såvidt løse som planene om et totalfredet område ennå synes å være — er det ikke grunn til det.

Spørsmålet om innføring av jaktkort er forøvrig en sak som burde tas opp selv om det ikke blir noe av disse planer. Det vil i høy grad kunne ha betydning også ved gjennomføringen av de

någjeldende fredningsbestemmelser. Om muligheten for å ramme overtredelser av disse gjelder jo i alt vesentlig det samme som ovenfor er sagt i forbindelse med spørsmålet om totalfredning.

Jeg skal nedenfor skissere noen retningslinjer for innføring av jaktkort (fangstlisens eller -løyve, eller hva man nå måtte foretrekke).

Det er antagelig ikke nødvendig å kreve jaktkort av dem som bor (overvintrer) i gruvebyene (og på Isfjord radio). Noen fare for dyrebstanden utgjør den stedegne befolkning ikke. Den fangst som drives av de fastboende, innskrenker seg til litt jakt på rype og sjøfugl til husbruk, samt noen jakt på snadd og kobbe til hundefor. Bestemmelsene må, som nevnt ovenfor, i tilfelle gjøres gjeldende for alle, og for russernes vedkommende vil det neppe være praktisk mulig å gjennomføre dem. Etter det jeg kjenner til, er den jakt som drives av russerne, forøvrig ganske ubetydelig.

Praktisk betydning vil systemet i første rekke ha overfor småfangerne, dernest overfor turist-jegerne.

Formuleringen av bestemmelsen om hvilke persongrupper som skal pålegges å løse jaktkort, er et lovteknisk spørsmål som jeg ikke finner grunn til å gå nærmere inn på her.

Spørsmålet om hvorledes man skal stille seg m.h.t. overvintrende fangstmenn lar jeg likeledes stå åpent. I de senere år har disse forøvrig vært så få at spørsmålet har — i hvertfall for tiden — mindre praktisk betydning.

Hvilken myndighet som skulle utstede jaktkort, er et hensiktsmessighetsspørsmål. Mest nærliggende er politiet — på Svalbard sysselmannen, i Norge f. eks. politimesteren i Troms.

Overtredelse av påbudet om å inneha jaktkort, som antagelig burde utstedes for et år av gangen, må belegges med straff (jfr. Lov om viltstellet, jakt og fangst av 14. des. 1951 nr. 7 § 62 — bøter eller fengsel inntil 3 måneder).

Like viktig, eller viktigere, vil det være at det bestemmes at jaktkortet kan *inndras* — for en begrenset tid eller for alltid — av den utstedende myndighet i de tilfeller hvor innehaveren forser seg mot i første rekke fredningsbestemmelsene.

Muligheten av slik inndragning vil — særlig for småfanger-
nes vedkommende som har sine årlige tilbakevendende sommer-
tokter til Svalbard — antagelig være en langt sterkere oppford-
ring til overholdelse av fredningsbestemmelsene enn truselen
om en bot.

I likhet med hva der ellers er vanlig, måtte der antagelig
etableres en ankeinstans — det praktiske er formentlig «ved-
kommende departement». Poenget er imidlertid at inndragning-
en trer i kraft fra det tidspunkt den besluttes i første instans
— og at resultatet ikke utsettes på mere eller mindre ubestemt
tid slik tilfellet ofte vil være ved utstedelse av forelegg.

Det kan kanskje innvendes at man i ovennevnte jaktlov ikke
har funnet det nødvendig med tilsvarende inndragningsbestem-
melser. Imidlertid skulle det uten å trenge nærmere påvisning
være klart at håndhevelsen av jaktlovgivningen er ulike meget
lettere i Norge, og at behovet for et kraftig «ris bak speilet»
ikke på langt nær er det samme som på Svalbard.

Et spørsmål for seg er også om der ikke — eventuelt som
en betingelse i jaktkortet — burde pålegges innehaverne en plikt
til å finne seg i kontroll av båt — eventuelt fangsthytte m. v.

Etter de någjeldende bestemmelser er hjemmelen for f. eks.
å sjekke en fangstskute meget svak. Man må da falle tilbake
på de alminnelige bestemmelser i straffeprosessloven om ran-
sakning (Lov av 1. juli 1887 nr. 5 kap. 18). Etter nevnte lov
er det en betingelse for ransakning at «nogen med skjellig Grund
mistænkes for en straffbar Handling som kan medføre høiere
Straf end Bod». Som anført under pkt. 3 vil straffen for de fleste
någjeldende fredningsbestemmelers vedkommende ikke være
høyere enn bot, for det annet skal der adskillig begrunnet mis-
tanke til for å oppfylle kravet til «skjellig Grund». Noen almin-
nelig kontrolladgang har man ihvertfall ikke.

6. Avgifter.

Jeg forutsetter som utgangspunkt at jaktkort, som nevnt i
pkt 5, bør være avgiftsfrie. Såfremt plikten til å løse jaktkort
innskrenkes til å gjelde «tilreisende», slik som ovenfor antydnet,

vil antallet kort bli relativt beskjedent. Det eventuelle gebyr vil dessuten måtte bli så lite at innfordring og regnskapsføring bare vil bli til bry for de innfordrende myndigheter, uten noe særlig økonomisk resultat.

For en gruppes vedkommende bør der dog gjøres unntak, nemlig for turist-jegerne. Sommerjakten på bjørn burde etter min oppfatning, av grunner som jeg ikke skal komme inn på her, forbys helt. Dette er neppe praktisk politikk. Man burde da forsøke det nestbeste, — å innskrenke den mest mulig. Det naturlige ville isåfall være å reservere den for dem som driver denne jakt som næringsvei, og — ved særskilt bestemmelse om det i det enkelte jaktkort — å begrense den for turistenes vedkommende. Der er intet rimelig hensyn som tilsier at turistjegerne skal få felle mere enn *en* bjørn hver.

At en slik begrensning i praksis vil ramme vesentlig utlendinger, skulle ikke støte an mot traktaten, sålenge den formelt gjøres gjeldende overfor *alle* tilreisende ikke-yrkesfangstfolk.

En tilsvarende begrensning for andre dyr — spesielt stor-kobbe, kunne også komme på tale. Her kommer også rene «dyrebeskyttelsesmomenter» inn. Man kan lett forestille seg hvilke resultater i form av skadeskutte dyr og drepte dyr som går tapt, det kan avstedkomme når folk som ikke kjenner seljaktens fineser begynner å plaffe løs.

«Sports»-jakten burde dessuten belegges med en kraftig avgift. Noe bestemt beløp er vanskelig å foreslå uten grundig vurdering. Opptil ett a to tusen kroner pr. bjørn ville kanskje være aktuelt. Man fikk i denne forbindelse undersøke hvilke avgifter som — såvidt meg bekjent — oppkreves for storviltjakt bl. a. i de afrikanske viltreservater. Det må ihvertfall antas at folk som reiser halve kloden rundt for å skyte bjørn, også har råd til å betale en klekkelig avgift for fornøyelsen.

7. *Viltfond.*

Forutsetningen for oppkreving av ovennevnte avgifter måtte være at beløpene gikk inn i et viltfond. De må uttrykkelig øremerkes for dette formål, og ikke gå inn i det alminnelige Svalbardbudsjett, for å forsvinne i dette budsjetts bankkonto.

Å finne en fornuftig anvendelse av dette fonds midler skulle ikke være vanskelig. Det er imidlertid et spørsmål som jeg overlater til andre og mere kompetente personer å overveie.

Som nevnt i pkt. 1, vil midlene bare kunne anvendes til formål som kommer Svalbard til gode. Av anvendelsesmuligheter skal jeg bare antyde: Bestridelse av utgifter til vakthold i det eventuelle totalfredede område, kanskje opprettelse av en «jegermester»stilling (egen stilling for zoolog) for Svalbard, undersøkelser av mulighetene for å innføre andre dyrearter enn de nåværende, eventuelt flere eksemplarer av de arter som finnes, og dekning av utgiftene i forbindelse hermed.

Fra Havella alene ble der i fjor ifølge den offentliggjorte oppgave skutt 35 bjørn, og turene for kommende sesong er allerede fulltegnet. Med en tilstrekkelig høy avgift pr. dyr, skulle man kunne få ikke ubetydelige midler til disposisjon for anvendelse til beste for dyrelivet på Svalbard.

Den norske fangstvirksomheten på Øst-Grønland fra 1938 til 1959

Av

lektor, cand. real. Odd Lønø.

På bakgrunn av at Østgrønlands-avtalen snart løper ut og spørsmålet om fornyelse er aktuelt, har det sin verdi å få en oversikt over den innsats nordmenn har gjort på Øst-Grønland helt siden 1897. Nedenstående undersøkelse gjelder siste del av perioden og gir et overblikk over de interesser vi har der.

RED

Innledning.

Denne artikkel er en direkte fortsettelse av John Giævers artikkel «Den norske fangstvirksomheten på Østgrønland», som kom ut i 1939 i København. Den omhandler fangsthistorien fra de første forsøk i 1897 og opp til 1937 og delvis 1938.

Opplysningene til min artikkel har jeg fått fra Arktisk Næringsdrifts rapporter og regnskaper, bøker nevnt i litteraturlisten og ved å skrive til eller intervjuere overvintreere og laksefiskere som har vært på Grønland. De aller fleste av fangstmennene og laksefiskerne har vist en stor og positiv interesse. Takket være opplysninger som disse har gitt, har det vært mulig å sette opp en pålitelig liste over fangst og fiske.

En spesiell takk vil jeg rette til Søren Richter som har oppmuntret meg under arbeidet med manuskriptet og ydet meg bistand på mange slags vis. Likeledes takker jeg Giæver som har lest og kontrollert manuskriptet. De to veteraner har inngående kjennskap til Nordøst-Grønland, og uten deres hjelp hadde jeg neppe våget meg på oppgaven.

1938—39.

Torgilsbu.

Svalbardkontoret leiet m/s «Veiding» av Hammerfest sommeren 1938 for å gå til Torgilsbu på Sørøst-Grønland. Det skulle bygges ny stasjon og monteres nytt radioanlegg. Det hele var finansiert av staten, og formålet var å sende meteorologiske observasjoner til Norge. Telegrafist Ragnar Eggesvik med kone og en assistent overvintret (N.S.I.U. Skrifter nr. 88). Fru Eggesvik fødte i løpet av vinteren en datter. Alt gikk bra. I januar fikk de en kraftig storm som tok taket på huset og forårsaket endel andre ødeleggelser.

«Rundehorn»-ekspedisjonen.

Sommeren 1938 ledet Hallvard Devold en ekspedisjon til Skjoldungen distriktet på Sørøst-Grønland. Den var finansiert fra privat hold og var først og fremst basert på fangst av grønlandslaks, men kveitefiske og fangst av levende rev inngikk også i programmet. Resultatet ble dårlig, noen og førti tønner laks. Denne ekspedisjon er også omtalt av Giæver (1939).

Ole Klokseths ekspedisjon.

Ole Klokseth som hadde med seg en svenske, rustet seg ut for egen regning og ble satt ut av en selfanger. Klokseth bygget hovedstasjonen ved Kapp Mackenzie og fanget på den ytterste delen av Geographical Society-øya og småøyene inn mot Humbolt. Han bygget også et hus på nordsiden av Ymerøya. Han bygget også stasjon i den store dalen øst for Waltershausen-breen, nord for Moskusoksefjorden. Det var lang kjøring dit, og de besøkte terrenget bare to ganger. Det var vanskelig å røkte dette siste terrenget som lå så langt fra hovedstasjonen. Fangstresultatene er gitt i tabell 4, side 118.

Det kan nevnes at Klokseth kom i strid med Arktisk Næringsdrift, da hans fangstfelt på Geographical Society-øya mentes å ligge innenfor Humbolt-stasjonens område.

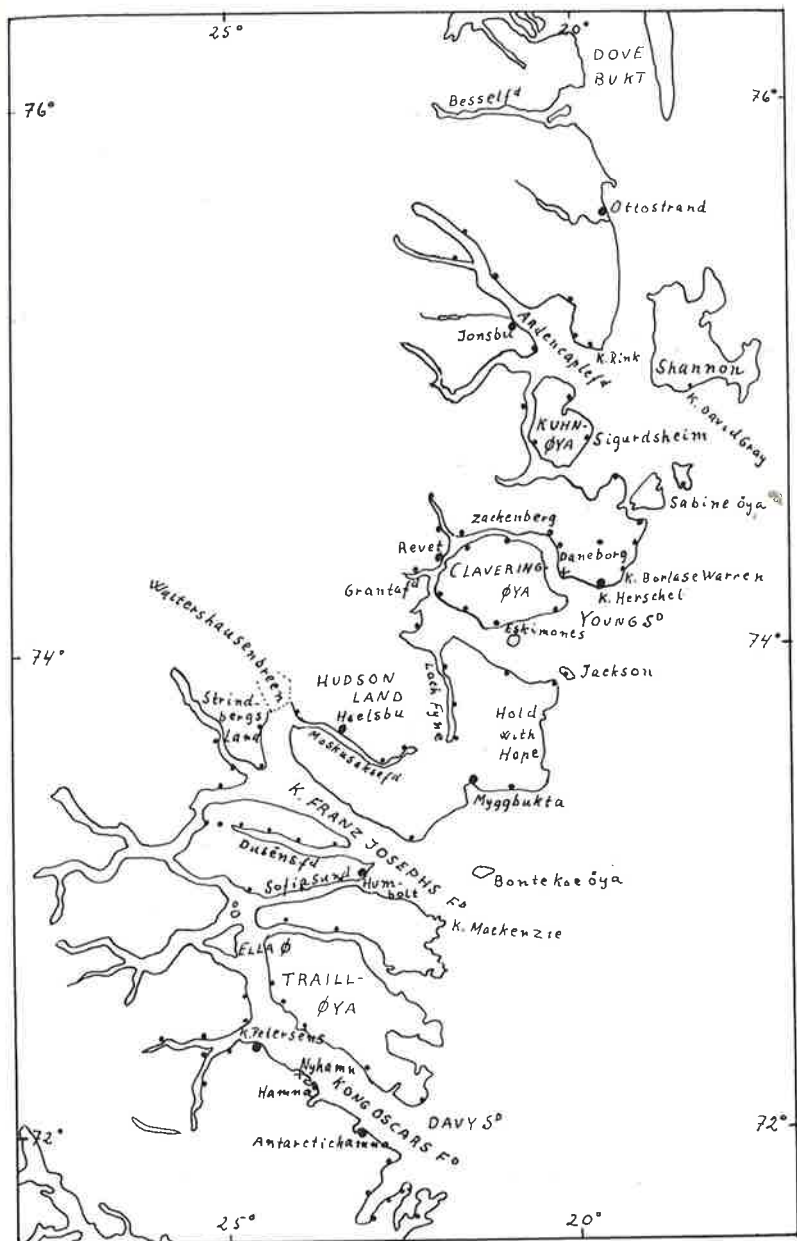

Fig. 1. Kart over Nordøst-Grønland med norske hovedstasjoner og bistasjoner tegnet inn.

Sigurd Tolløfsens ekspedisjon.

Sommeren 1937 rustet Sigurd Tolløfsen ut en ekspedisjon på 6 mann som skulle fange på hans eget og John Giævers ter-
reng mellom Kuhnøya og Dovebukt. Ekspedisjonen var delvis
finansiert av fiskerifondet for å drive laksefiske. «Polarbjørn»
klarte ikke på grunn av ubrutt vinteris å komme inn til kysten
mellom Bass Rock og Koldeweyøya. Alle ble tatt med tilbake
til Norge.

Tolløfsen klarte på tross av dette tap som ble påført ham,
å ruste ut en ny ekspedisjon på 4 mann i 1938. Disse ble satt
ut med «Polarbjørn», først ved Zackenberg hvor de fisket laks,
og senere på hovedstasjonene Jonsbu og Ottostrand.

To av mannskapet til Tolløfsen hadde et uhell tidlig på
høsten. De kom til Olestua på nordsiden av Besselfjorden med
en båt full av forsyninger en kveld. Båten med lasten ble liggende
i fjæra. I løpet av natten ble den tatt av en drivis og ført
vekk. De befant seg da i en prekær situasjon, da det var umulig
å ta seg fram til fots sørover. Etter noen dager kom den danske
grev Knuths ekspedisjon forbi med skuta «Gamma». Folkene
gjorde opp bål, og «Gamma» la bi. De ble begge tatt med til
Ottostrand.

Ekspedisjonen hadde et dårlig resultat, bare 50 kvitrev. Det
var et dårlig reveår. På slutten av vinteren drog to av medlem-
mene sørover. Den ene stoppet hos Andresen på Kapp Herschel,
den andre tok seg fram til Revet og hjalp Antonsen.

Hermann Andresens ekspedisjon.

«Polarbjørn» hadde sommeren 1938 forsyninger med til
Kapp Herschel hvor Andresen og Lars Vemøy hadde overvint-
ret 1937/38. De hadde god fangst med tilsammen 340 rev og
17 bjørn.

Vemøy ble med hjem, mens Andresen overvintret alene et
år til. Mens det var et dårlig år for rev med et gjennomsnitt på
38 rev for de andre norske fangerne, fikk Andresen rekordfangst
642 rev. Andresen forteller selv om dette i et brev: «Sommeren

Fangstmannen Gerhard Antonsen med bandasje for øyet i hytta på Revet. Antonsen flådde revene og stelte skinnene, mens Oscar Bang røktet terrenget. (O. Bang foto.)

1937 kom der fra sør en sverm lemen så matforholdene for reven var meget gode. I 1937/38 var den beste fangsten inne i fjordene. G. Antonsen som lå på Revet, fikk vel 400 rev. Det var høyeste fangst det året. Høsten 1938 kom lemenen vekk, og reven søkte til ytterkysten for å matfange seg der. Dette er grunnen til min storfangst da to tredjedeler av Herschel-terrenget grenset til ytterkysten».

Peder Sulebakk-ekspedisjonen.

Sulebakk lå alene i Kong Oscars fjord og benyttet hovedstasjonene Kapp Petersens og Antartichamna med bistasjoner. Han hadde året før vært medlem av Søren Richters ekspedisjon og overtok terrenget da de to andre reiste hjem. Han finansierte det hele selv. Fangsten var dårlig, og han forteller at utpå vintren kunne han kjøre i dagevis uten å se et spor av noe slags vilt.

Arktisk Næringsdrift.

«Polarbjørn» ble benyttet sommeren 1938. Turen er beskrevet av Giæver (1939).

Fangstterrengene Humbolt, Revet, Myggbukta og Hoelsbu var belagt med 6 mann. Vinteren 1938/39 var hard med mye snø og endel regn. Det ble sett mye rev i terrengene om høsten, men tidlig på vinteren forsvant reven. Resultatet ble under middels.

På Revet overvintret Gerhard Antonsen for 7. gang på rad alene. I november var han utsatt for et farlig uhell på en bi-stasjon ca. 20 km fra Revet. Noen dansker som besøkte ham, fikk gitt beskjed til Myggbukta. Oscar Bang som fanget i Myggbukta, drog nordover til Revet for å hjelpe Antonsen. Etter en hard tur på 25 døgn kom han fram 3. januar. Bang (1944) forteller om dette i sin bok:

«Han var inne i Grantafjorden mens isen ennå var usikker. I den hytta hvor han overnattet under en av de verste orkaner som har rast her, manglet det krok på innsiden av døren så det var vanskelig å få den igjen. For å få den dratt igjen etter seg da han gikk inn for å kjøpe, slo han som så ofte før kniven inn i den og drog til. Men kniven glapp og gikk rett inn i øyet. Han ble der om natten. Imens rant glassvesken ut av øyet, mens synet stadig minket. Pupillen var heldigvis ikke rammet, men det var galt nok. Synet på det andre øyet ble merkelig nok dårligere etter hvert. Han ble redd for å bli helt blind og ville frem til hytta si før det gikk så vidt. Det var orkan ute. Så startet han om ettermiddagen og gikk, delvis krøp, over fjellet til han kom hit til Revet neste aften etter mer enn et døgn tur.»

I det glassvæsket ut av øyet, ble synet også dårligere på det andre. Men etter mange måneder grodde såret igjen og synet kom tilbake. Dette ble siste overvintring for «Kongen på Revet», som han ble kalt. Antonsen kom til Little Norway under krigen, og omkom senere under tømmerhogst på Canadas vestkyst. Kort tid før ulykken hendte, hadde han sagt til Giæver at han ønsket å overvintre på Revet første året fangsten igjen ble tatt opp.

Den norsk-franske Grønlandsekspedisjon 1938—39.

Ekspedisjonen til Øst-Grønland i 1936—37 hadde gitt grev Gaston Micard interesse for polarområdene. Han sa seg derfor villig til å finansiere en vitenskapelig ekspedisjon til Øst-Grønland. Ekspedisjonen skulle seile under norsk flagg og være ledet av ham selv og Willy Knutsen, hans assistent fra ekspedisjonen 1936—37. Som ekspedisjonsfartøy ble innkjøpt m/s «Ring-sel», som ble omdøpt til «En avant». Fartøyet nådd 77° n.b., og her ble hovedstasjonen Micardbu anlagt. «En avant» fant vinterhavn ved Lille Koldewey-øya. Foruten hovedstasjonen ble det bygget tre bistasjoner på Germanialand og to på Koldeweyøya. Hele ekspedisjonen, ialt 13 mann, overvintret.

Fra Micardbu ble det sendt faste meteorologiske observasjoner til Norge. Geofysikeren Kristen Hatlevik utførte observasjoner av den kosmiske stråling, og sammen med Aamodt og Tillier tok han utmerkede nordlysbilder, et materiale som er bearbeidet og publisert i Meddelelser om Grønland. Fire av medlemmene var delvis beskjeftiget med fangst. Fullstendige fangstopp-gaver har vi ikke, men Kristen Hatlevik opplyser at dyrelivet langs kysten av Germanialand var sparsomt. Fra Micardbu fanget en mann 5 hvitrev og 4 bjørn. Fangst av bjørn i alt var 12 stykker.

På ettervinteren 1939 ble grev Micard meget syk, og det ble sendt bud til Norge om hjelp. Ishavskuta «Veslekari» med et Stinson sjøfly fra Widerøes Flyveselskap ombord tok seg fram til de ytre deler av drivisen 250 km fra Micardbu. Grev Micard ble kjørt med hundespann til en åpen råk og hentet her av flyet. Det tok ikke mer enn 6 dager fra «Veslekari» forlot Norge til Micard var under legebehandling ombord i fartøyet. Willy Knutsen fulgte også med til Norge. (Polarboken 1939 og The Polar Record nr. 19, 1940).

Planen var å fortsette videre nordover sommeren 1939 med «En avant». Dette ble oppgitt, og hele ekspedisjonen dro hjem til Norge. På grunn av krigen ble denne ekspedisjon avviklet, meningen var å ta til på ny i 1940.

Vinteren 1950 besøkte fangstmannen Egil Amsjø Micardbu, og huset var da fremdeles i meget god forfatning.

1939—40.

Torgilsbu.

M/s «Grande» gikk i juli 1939 til Torgilsbu med forsyninger og mannskap for avløsning. På reisen ble den nye bestyreren alvorlig syk, og en måtte gå til Island og legge ham inn på sykehus. Eggesvik med familie lovet å bli over enda ett år mot at det ble skaffet to geiter, høy og barnetøy fra Island. Det var ingen ishindringer, så ellers forlöp turen uten vanskeligheter. Husene ble reparert. På stasjonen overvintret fire stykker, deriblant fru Eggesvik med datter.

Arktisk Næringsdrift-ekspedisjonen.

Sommeren 1939 gikk «Polarbjørn» som avløsningsfartøy til Grønland. Ombord befant seg også flere vitenskapsmenn. Professor dr. Hans W:son Ahlmann med assistent skulle utføre målin-

*Fangstmannen Ivar Ytreland med bjørn skutt i august. Bjørnen hadde magen full av flis som den hadde tygget i seg fra flere rekvedstokker.
(Foto: I. Ytreland.)*

ger på Frøyabreen. Kåre Rodahl skulle først assistere Ahlmann og så om vinteren foreta ernæringsundersøkelser med fangstmenn på Revet. Brit Hofseth skulle drive geologiske undersøkelser. Der var også et parti svenske og finske turister.

Rederen Martin Karlsen var også med ombord, og «Polarbjørn» gikk først til Norskeøyane på Svalbard for å lete etter en skatt. Karlsen ville ha greie på om det var noe i det gamle sagnet som er gjengitt i boken om Rudi (Sørensen 1958): «Ei skute låg ved Norskeøyane på fangst. De holdt på med noe arbeid nede i flomålet da en av karene plutselig oppdaget at ei jerndør sto murt inn i fjellveggen et stykke unna. Dette syntes folket var rart, — de hadde aldri hørt noen nevne noe slikt før. Men de funderte ikke lenge, de slang seg i båten og fossrodde ombord etter redskaper til å bryte opp denne jerndøra. Det måtte være skatter som låg skjult bak ei slik forsvarlig dør, tenkte de. For et par hundre år sida eller så holdt jo hollenderne til her oppe i kvalfangertida. Det var vel deres skattkammer de nå hadde funnet. Ikke før var de kommet ombord, før isen kom fossende ned sundet mot dem, og det med slik fart og kraft at de måtte se til å karre seg unna, jo før jo heller om de ikke ville risikere å få skuta knust.»

Noen skatt ble ikke funnet og er ikke funnet senere heller. «Polarbjørn» gikk så til Grønland hvor turistene skjøt 9 bjørn og en hvalross under land. Det var mye is. I begynnelsen av august lå vinterisen ennå på Youngsund. Først den 11. august gikk isen opp på Franz Josephs fjorden og i ytre Kong Oscars fjorden. På bassenget sør om Shannon lå vinterisen lenge, og det var såvidt at fartøyet klarte å forsere seg inn i Ardencaple fjorden. På tur ut ble den ene propellvingen bøyd mot en iskoss. Skipper Marø fikk rettet propellvingen igjen ved å hale skuta mot en høvelig isfot. Propellen ble brukbar, men hjemturen måtte gå med redusert fart.

Vinteren 1939—40 var et meget dårlig år, og de 6 som fanget for selskapet, fikk i alt 171 rev. Det var planlagt å fange en del levende rev, men det mislyktes helt for alle fire stasjoner. Fangstmannen Levin Winther hadde sin kone med.

Søren Richters ekspedisjon.

I 1939 reiste Richter tilbake til Kong Oscars fjord med en privat utrustet to-årig ekspedisjon. Han hadde to mann med, hvorav den ene var en trenet reverøker. Ny hovedstasjon med revefarm ble reist ved Noret, midtveis mellom Kapp Pettersén og Antarktikhavn. Den fikk navnet Havna. Vinteren 1939—40 ble et bunnår med små fangster over det hele. Resultat 82 rev hvorav 34 levende, var toppfangsten for alle de norske stasjoner den vinteren. Krigens komme ødela alle videre planer. Sommeren 1940 reiste deltagerne til Island for å melde seg til Den norske skitropp som hadde sin faste stasjon der. Fangsten ble tatt med og solgt på Island.

Sigurd Tolløfsens ekspedisjon.

«Polarbjørn» tok med seg hjem Sigurd Tolløfsen og hans to rømte fangstmenn sommeren 1939. Bare sønnen Eivind Tolløfsen fortsatte fangsten med Jonsbu som hovedstasjon. Fangsten var 13 hvitrev da han sluttet i 1940.

1940—41.

I mai 1940, etter at krigen var brutt ut i Norge, telegraferte de norske overvintreere på Grønland til konsul Carl Sæther i Tromsø, og bad om unnsetning da det var lite proviant og brensel for en vinter til. Sæther henvendte seg straks til regjeringen, som oppholdt seg i Tromsø, og man drøftet muligheten for å få et fartøy av sted. Imidlertid kom kapitulasjonen. Svalbardkontoret mottok fra fylkesmannen i Troms anmodning om å påta seg avløsningen som vanlig. Konsul Sæther sendte Svalbardkontoret alle dokumenter vedrørende den påtenkte ekspedisjon fra Tromsø.

Administrasjonsrådet bestemte seg til å sende ekspedisjoner til de overvintrende fangstfolk på Øst-Grønland og på Torgilsbu. Tyskerne gav merkelig nok tillatelse til dette.

Arktisk Næringsdrift.

D/s «Veslekari» ble leiet for turen, og John Giæver var leder. «Veslekari» gikk i juli måned fra Tromsø sammen med m/k

Grønlander på besøk ved en norsk hovedstasjon. (Foto: I. Ytreland.)

«Ringsel» til Svalbard for å bunkre og derfra til Øst-Grønland. Med «Veslekari» fulgte tre dansker til grev Knuths ekspedisjon. Videre hadde en med proviant og post til de danske fangstfolk på Øst-Grønland. Ingen nye norske fangstfolk var med.

Den norske regjering i England visste godt hva som foregikk på Øst-Grønland, for begge ekspedisjonene var blitt omtalt både i Oslo og København radio.

«Veslekari» besøkte samtlige stasjoner på Nordøst-Grønland og satte i land forsyninger. I Kong Oscars fjord ble den møtt av det norske marinefartøy «Fridtjof Nansen» og ble oppbrakt. «Veslekari» ble sendt til Skottland via Island. Med båten fulgte fangstmann Schjølberg Nilsen, telegrafist Skånevik, Kåre Rødahl og to danske fangstmenn. Videre fulgte Eivind Tolløfsen og Richters ekspedisjon med. Disse tok med seg sin fangst og omsatte den på Island.

Den norske regjering i England sendte «Polarbjørn» fra Canada med forsyninger til Øst-Grønland. Men da den kom fram, hadde allerede stasjonene vært besøkt, og «Polarbjørn» tok forsyningen med seg tilbake.

«Fridtjof Nansen» patruljerte kysten og ødela radioen i Myggbukta, men fangstmennene Siewers og Johansen fortsatte å bruke den som hovedstasjon.

Fangstfolkene til Arktisk Næringsdrift hadde ikke noen forbindelse med Norge nå, og de beholdt skinnene på Grønland. Vinteren 1940—41 forløp normalt for de 7 overvintrere, derav en kvinne. Her skal nevnes at Bjarne Akre som lå på Humbolt på etterjuls vinteren, fikk et sterkt anfall av isjias og ble liggende uten å kunne røre seg i lang tid. Heldigvis kom Johansen fra Myggbukta på besøk, og det ble straks ordnet slik at Siewers kom og var sykepasser. (Akre 1957).

Torgilsbu.

Som nevnt gikk begge skutene i følge til Grønland. M/s «Ringsel» gikk til Torgilsbu for å foreta avløsning der. Ombord var foruten de to nye telegrafister, Willy Knutsen fra Micard-ekspedisjonen som skulle overvintre i Angmagsalik, og en islender som skulle forsøke å komme hjem fra Grønland. Videre viste det seg at to blindpassasjerer var ombord. Giæver hadde tatt disse to med fra Ålesund til Tromsø. De tok seg via Vest-Grønland senere fram til Little Norway og ble krigsflyvere. En av dem ble skutt ned.

«Ringsel» gikk på grunn ved Angmagsalik og måtte ligge noen dager og utbedre roret som var blitt skadet. «Ringsel» var i kontakt med «Polarbjørn» og det amerikanske krigsskip «Northland». «Polarbjørn» hadde allerede satt i land forsyninger på Torgilsbu før «Ringsel» kom dit. «Ringsel» byttet ut mannskapet på Torgilsbu og seilte tilbake til Norge.

Like etter at «Ringsel» hadde forlatt Torgilsbu, kom «Fridtjof Nansen» og tok med seg radioutstyret og førte den nye besetningen til Island. Etter dette har Torgilsbu ikke vært i drift.

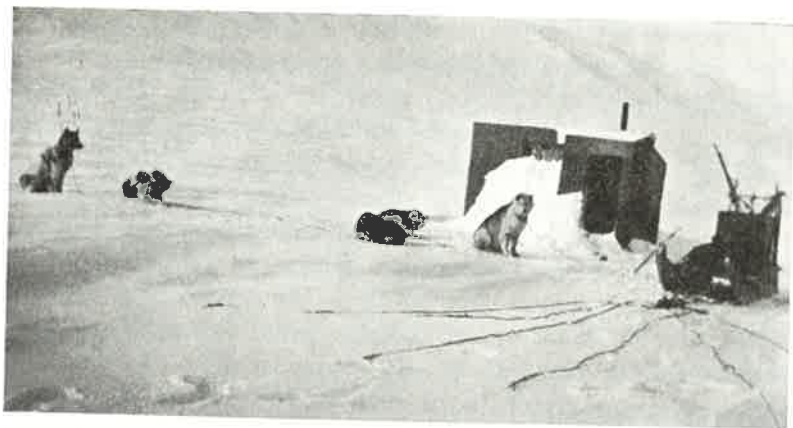
Selv om det ikke hører hjemme i denne beretningen, skal det nevnes at tyskerne om høsten 1940 sendte en helt dansk ekspedisjon med radio, våpen og norske uniformer til Nordøst-Grønland med m/s «Furenak» av Ålesund. Ekspedisjonen ble landsatt på sør-siden av Davy sund der de bygde en stasjon. Denne ble oppdaget og brent allerede samme høst av «Fridtjof Nansen». Folkene ble tatt til Island, men «Furenak» kom seg til Norge.

1941—42.

Arktisk Næringsdrift.

Sommeren 1941 ble d/s «Buskø» med Hallvard Devold som leder sendt fra Norge til Øst-Grønland. Hele ekspedisjonen ble betalt av staten, men gikk i Arktisk Næringsdrifts navn. Ombord var 7 fangstmenn, hvorav en kvinne. De skulle overvintre på de forskjellige terreng. I siste øyeblikk, mot avtalen, tvang tyskerne igjennom at en norsk nazi-telegrafist Jacob Bradley og en sterk radiosender skulle være med. Bradley var svært snakkesalig, og etter et par dager visste alle ombord at han skulle gå i land på Jonsbu og derfra sende værmeldinger i kode til Norge.

På Jonsbu ble Bradley og et par fangstmenn satt i land, men radioen ble ved et «uhell» tippet på sjøen av mannskapet på «Buskø». Videre nådde «Buskø» å landsette folk på Sigurdsheim og Revet. På veien videre til Myggbukta ble «Buskø» oppbrakt av det amerikanske bevoktningsfartøy «Northland». «Northland» tok «Buskø» med hele besetningen med nordover hvor den tok ombord alt gods og alle folk som nettop var landsatt. Derfra ble fartøyet av «Northland» ført til Myggbukta hvor en del av godset ble brakt ombord i et annet amerikansk fartøy, «Bear», som tok «Buskø» med alt gods og hele besetningen med til Boston. Følgen var at intet av det som ble sendt til stasjonene sommeren 1941, kom i land. Blant de som kom over med «Buskø», var Gerhard Antonsen som på tross av uhellet med øyet ønsket å starte på igjen, men ingen bøtter hjalp. Alle de nyankomne ble ført til Boston.

*En av de mange bistasjonene (overnattingsbytter), som norske fangstfolk bruker.
(Foto: I. Ytreland.)*

Amerikanerne og visstnok også den danske administrasjon på Grønland forlangte at de norske overvintretere skulle evakuere til vestkysten. Dette krav ble ikke gjennomført da nordmennene protesterte.

De som overvintret for selskapet denne vinteren, var Rudi på Revet, Johan Johansen på Myggbukta og Levin Winther med kone på Hoelsbu. Det var middels år for rev, og de fanget godt. Fangsten ble solgt til utlandet. Fangstfolkene fikk ingen ting av den provianten som ble brakt over fra Norge. De klarte seg med det de hadde fra vinteren før og litt tilskudd fra de amerikanske båtene.

Tre fangstmenn avsluttet fangsten sommeren 1941. Siewers gikk i patruljevirkosmhet for amerikanerne på Sørøst-Grønland, Bjarne og Oddvar Akre reiste til Ivigtut.

1942—45.

Sommeren 1942 forlangte amerikanerne kategorisk at nordmennene skulle slutte av sin fangstvirksomhet på Nordøst-Grønland. Derved ble det slutt på pelsfangsten helt fram til 1946.

Winther og kone arbeidet resten av tiden i Ivigtut, Johansen gikk i amerikansk tjeneste. Rudi sluttet seg til den danske sledepatrulje, og det samme gjorde Akre-karene senere på sommeren 1942.

Sledepatruljens virksomhet er godt kjent fra bøkene «Fri manns liv» av Bjarne Akre og fra boken om Rudi, men vi skal her kort gjengi det som hendte.

En gang utpå høsten 1942 snek en tysk tråler seg inn til grønlandskysten og opprettet en stasjon i den bortgjemte Hansabukta på Sabineøya. Ekspedisjonen bestod visstnok av 18 mann under ledelse av Hermann Ritter, som var godt kjent av flere av nordmennene på Grønland da han før krigen hadde overvintret på Svalbard. I mars 1943 ble tyskerne oppdaget av sledepatruljen. Noen dansker ble tatt til fange, og en som prøvde å komme seg unna, ble skutt. Tyskerne rykket ned til Eskimones. Danskene oppgav stasjonen og rømte sørover til Ellaøya og deretter til Scoresbysund. Tyskerne brente stasjonen på Eskimones. De fulgte etter sledepatruljen helt ned til Ellaø, men snudde der.

Det lyktes en av danskene å overmanne Ritter, hvoretter han tok ham med seg fra Myggbukta til Scoresbysund. Dit ned kom også Akre-karene utpå våren. De hadde en tid holdt seg skjult i fjellene inne i Dusénfjorden. Rudi reiste sommeren 1943 til Ivigtut og arbeidet der resten av krigen. Akre-karene reiste til Little Norway i Canada.

Vinteren 1942—43 fanget de tre nordmenn noen rever, men fangsten var helt tilfeldig.

Sommeren 1945 var farvannet ved Grønland erklært som krigssone. Den norske virksomheten kunne således ikke gjenopptas dette året, og det hadde vanskelig latt seg gjøre av mange andre grunner også. Imidlertid sendte det danske admiralitet d/s «Godthåb» til Nordøst-Grønland denne sommeren. Med skipet fulgte flere danske fangstfolk for selskapet Nanok. Danskene satte opp en stor fangststasjon ved bunnen av Loch Fine og en fangsthytte like ved den norske hytten Geisha øst for Myggbukta. De danske fangstfolk benyttet vinteren 1945—46 alle norske hus mellom Myggbukta og Kuhnøya.

Arktisk Næringsdrift etter krigen.

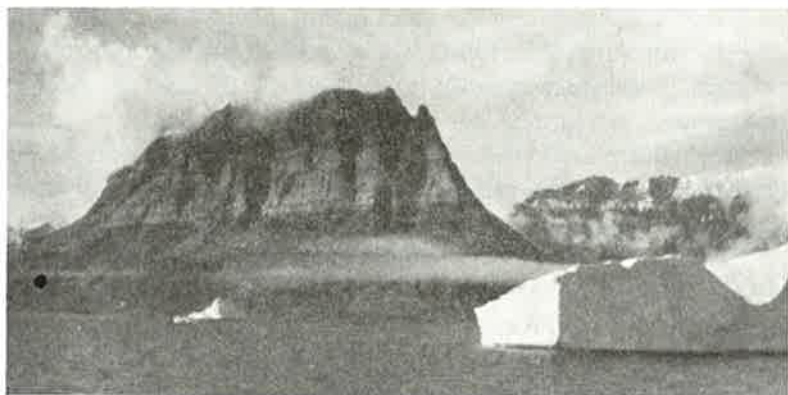
Arktisk Næringsdrift tok opp virksomheten igjen i 1946. Myggbukta rado ble foreslått gjenopprettet i forbindelse med driften av selskapet. Departementet bifalt saken og bevilget et tilskott på 93 000 kr. til leie av ekspedisjonsfartøy og et rentefritt lån på 75 000 kr. til igangsettelse av fangsten.

Det viste seg at selskapets hovedstasjoner var i ganske dårlig forfatning etter krigsårene, og meget av stasjonsutstyret var dels borte og dels ødelagt. Bare en av selskapets motorbåter kunne repareres på stedet, en måtte tas med hjem og to var brent. I Myggbukta var radiomastene saget ned og alt radio- og meteorologisk utstyr ødelagt eller bortført. Bistasjonene var i en relativt bedre forfatning.

En var imidlertid forberedt på å finne eiendommene i en slik forfatning, og ekspedisjonen brakte med seg det nødvendige utstyr. Radiostasjonen i Myggbukta ble reparert, og sendingen kunne begynne allerede 18. august.

Det var 6 fangstmenn som var med «Polarbjørn» i 1946, men bare 5 overvintret. Grunnen var at mens båten lå ved Myggbukta, var Bjarne Myrvoll, som skulle ligge på Humbolt, utsatt for en skyteulykke. En hagle sprakk, og han skadet seg stygt. «Polarbjørn» gikk øyeblikkelig mot Island. Her ble han nord for Island overlevert til det norske oppsynsskip «Acanthus» og brakt videre til sykehus på Island og derfra hjem til Norge. «Polarbjørn» klarte å besøke alle norske stasjoner på Øst-Grønland.

Fangstsesongen 1946—47 begynte særdeles bra. Utover høsten så en rev overalt i terrenget. Ja, en mener at det har vært den største bestand av rev som har blitt observert av norske fangstfolk på Øst-Grønland. I Myggbukta fanget overvinterne en masse levende rev som de slapp i en av de store revegårdene som stod tomme. Her ville de så fore dem til de var pelset ved juletider. Men revebingene føk fulle av snø og en forholdsvis mild vinter gjorde at dyrene ikke pelset ordentlig, og det ble nærmest vrakskinn. I begynnelsen av november trakk reven bort

Teufelschloss i Kong Oscars fjord. (Foto: Asbjørn Omberg.)

fra terrengene, og vinterfangsten gav et etter forholdene dårlig utbytte. Hertil kom at skinnene ikke var gode på grunn av det milde været. Tallmessig ble det dog over middels.

1947—48.

Ombord i «Polarbjørn» var det sommeren 1947 foruten fangstfolk og to fotografer også tolv engelske studenter som ble satt i land på Jan Mayen. Kona til fangstmann Normann Andersen reiste bort for å overvintre sammen med sin mann på Revet.

«Polarbjørn» skiftet ut mannskaper og gikk så nord til Petersbukta for å inispisere Jonsbu-terrenget. Jonsbu hovedstasjon ble helt umotivert brent av amerikanerne i 1942. Lenger nord var det for mye is, og terrengene der ble ikke besøkt.

1948—49.

Sommeren 1948 hadde selskapet fått 85 000 kr. av Staten til å gjenoppbygge og sette i drift de nordligste norske fangstterreng som tidligere har vært drevet av John Giæver og Sigurd Tolløfsen. Jonsbu hovedstasjon ble oppført på sydsiden av Ardencaple fjorden ved utløpet av Kildedalen. Det er ca. 25 km. sørvest for det tidligere Jonsbu. En rekke bistasjoner ble satt opp av de fire fangstmenn på Jonsbu og Ottostrand.

Fangståret 1948—49 var ualminnelig dårlig, både hva mengde og kvalitet angikk. «Polarbjørn» var ekspedisjonsfartøy.

1949—50.

Ishavsskuten «Quest» ble brukt i 1949. Det var mye is, og de to nordligste stasjonene som året i forveien var tatt i bruk, kunne ikke besøkes. Proviant til folkene, fire i alt, ble lagt igjen på Krogness og på Revet. Ved elva som går ut ved Ottostrand, ble det forsøkt laksefiske for første gang. Fisket ble sammenlagt på Jonsbu og Ottostrand 28 tønner, men da båten ikke nådde fram sommeren 1949, var dette spilt møye. Fisken er ikke brukbar året etter.

1950—51.

Ekspedisjonen sommeren 1950 ble utført av den nye m/k «Polarbjørn». Ved siden av fangstmenn og laksefiskere var det ombord tre medlemmer av The Oxford University Expedition til Jan Mayen og tre passasjerer. Alle stasjonene ble besøkt. På Ottostrand tok en ombord de fire overvintre som de ikke fikk besøkt året før. De var alle i beste velgående.

Laksefisket ble sommeren 1950 forsøkt ved elvene i Dusénfjorden, Strindberglandet og ved Ottostrand, men fisket slo helt feil. Det så ut som fisken ikke gikk opp i elvene den sommeren, men hvorfor visste en ikke.

Her kan nevnes at en danske på Daneborg omkom 4. februar. Det hendte på en sledetur hvor han ble overrasket av en orkan. Han mistet hundene og greide ikke ta seg fram til hus. Han ble funnet 800 meter fra en fangsthytte han hadde forsøkt å nå fram til.

1951—52.

«Polarbjørn» var ekspedisjonsfartøy i 1951. Som passasjerer medfulgte to vitenskapsmenn og en klatreekspedisjon på tre mann som skulle klatre i Staunings Alper mens skuta beseilte terrenget. Fra Myggbukta og nordover var isen så tett at det tok skuta fem døgn å komme nordover til Claveringfjorden. Lenger nord

var forholdene bedre så det nordligste terreng, Ottostrand, ble besøkt som planlagt. Etter planen skulle «Polarbjørn» ha gått sydover og inn til Hoelsbu ved Moskusoksefjorden, men på grunn av ishindringer og da det alt var kommet ut i september, ble utskiftingen av Hoelsbu foretatt over land fra bunnen av Loch Fine. Sverdsten la igjen sin fangst, 100 rev, på Hoelsbu. De tre fjellklatrere kom til Loch Fine med et dansk fly.

Fangsten var noe over middels.

1952—53.

Ved siden av fangstmenn og laksefiskere var det ombord i «Polarbjørn» to mann som skulle ta noen observasjoner på Frøya-breen på Claveringøya for professor Ahlmann. Den 9. og 10. august så Giæver veldige røklignende skyer heve seg fra den store dalen som fører gjennom Steno-Land til Waltershausen-breen. Han hevdet også å kjenne svak svovellukt og mente det måtte være et vulkanutbrudd.

Den 14. august gikk «Polarbjørn» nordover fra Claveringfjorden for å besøke den nordligste stasjonen, Ottostrand. Her hadde Odd Bogholm fanget alene vinteren 1951—52. Syd for Shannon lå ubrukket vinteris fra Bass Rock til David Gray. «Polarbjørn» gikk sør til Claveringfjorden igjen for å se tiden an. Da isforholdene ikke ble bedre, ble det bestemt at de to fangstmenn, Stein Sørensen og Hans Hvide Bang, som skulle avløse Bogholm på Ottostrand, skulle landsettes på Kapp David Gray på Shannon. Derfra skulle de kjøre proviant og utstyr nordover med hundespenn som en fikk låne av danskene på Daneborg. I stedet for to mann der nord ble det tre. De benyttet også Jonsbu sammen med Ottostrand. Fangsten var den dårligste i selskapets historie inntil da. De ni mann som overvintret, hadde en samlet fangst på 127 rev.

1953—54.

Sommeren 1953 fulgte en meteorolog med «Polarbjørn» for å justere instrumenter på Myggbukta radio. Videre var det ombord tre turister, derav to kvinner.

*Bistasjonene er aldri store. Her blir hele buset flyttet til en ny plass.
(Foto: Asbjørn Omberg.)*

Lengst nord ble «Polarbjørn» stoppet av is, og en måtte skifte ut de sørligste stasjoner først. Stasjonene på Kapp Humbolt som ikke ble belagt den sesongen, fikk likevel en del forsyninger da den ville bli brukt av gjennomreisende. Senere klarte «Polarbjørn» uten større vanskelighet å ta seg nord til Ottostrand hvor de tre overvintreere ble tatt ombord.

Fangsten var god, og året forløp uten noen uhell.

I 1953 besluttet selskapet å sløyfe Ottostrand og Jonsbu på grunn av ulønnsomhet. Ottostrand har dessuten vært vanskelig å nå på grunn av ishindringer.

1954—55.

På turen over til Grønland landsatte «Polarbjørn» tre mann på Jan Mayen først. Andre deltagere var tre turister, derav en kvinne, og to menn som igjen skulle foreta noen kontrollmålinger av Frøyabreen for professor Ahlmann, mens besøket av stasjonene foregikk.

Det var en del isvanskeligheter, og «Polarbjørn» måtte ligge og vente 5 døgn før den klarte å komme inn Franz Josefs Fjord. «Polarbjørn» fraktet også noe gods for danskene fra Daneborg og nordover til Germaniahavn, Kapp David Gray og Kapp Rink. Godset skulle brukes av de danske politipatruljer. John Giæver inngikk også en skriftlig avtale med de danske politisjefer om gjensidig rett til å benytte hverandres hus.

På veien hjem tok en med et medlem av den britiske Grønlandsekspedisjon.

1955—56.

Sommeren 1955 fulgte det med en journalist på hele turen og en telegrafist som ble satt i land på Jan Mayen. Ved Straumen i Loch Fyne ble det bygd en ny bistasjon. Denne skulle blant annet brukes under laksefiske. En bistasjon ble også flyttet fra Nathorstfjorden til Flemmingfjorden. Laksefisket var dårlig denne sommeren. Revefangsten var elendig, i alt 135 rev på tre mann.

1956—57.

Mens «Polarbjørn» sommeren 1956 utførte sitt vanlige arbeid med å etterse stasjonene, fikk den den 6. august melding om at den norske skuta m/s «Jopeter» som ansås forlist i 1955, var blitt sett på utsiden av Trailløya. «Polarbjørn» gikk da langs ytre kyst for å se etter «Jopeter», men fant den ikke på grunn av tåke. «Polarbjørn» opptok igjen sitt arbeide. Noen dager senere fikk en anmodning fra assuranceselskapet og rederne til «Polarbjørn» og «Jopeter» om å undersøke «Jopeter» som ble oppgitt å ligge i Mountnorrisfjorden på yttersiden av Trailløya. Da de kom fram, var dansk flagg heist på «Jopeter». Like utenfor havaristen lå den lille danske marinekutten «Teisten» for anker. «Jopeter» lå på grunn på sandbunn innerst i fjorden, og fra sjøen så det ut som den var ubetydelig skadet.

«Jopeter» var en norsk selfanger som sommeren 1955 hadde fraktet gods for danskene på Øst-Grønland. Den var på tur fra Danmarkshavn og hjem da den ble fast i isen og drev østover. Mannskapet forlot skuta ved Bontekoeøya. En dansk båt «Kista

Dan» tok nordmennene opp. «Jopeter» drev i isen fra Bontekoe til Mountnorrisfjorden og inn der. Der lå den hele vinteren og fløt. Den ble oppdaget ved et tilfelle da et dansk fly med politisjef de Lemos fikk se den fra luften. De Lemos ville se noe mer av landet og tok derfor en avstikker fra den vanlige flyveien, ellers kunne det ha tatt mange år før skuta ville blitt oppdaget.

Skipper Marø på «Polarbjørn» og John Giæver gikk ombord i det danske marinefartøyet hvor de ble mottatt av to offiserer og tre sivile. Den yngste offiseren førte ordet og opptrådte svært arrogant. Han nektet Giæver og Marø å inspisere skuta, og Giæver fikk beskjed om å forlate distriktet øyeblikkelig. Offiseren sa at det var vepnet vakt som hadde beskjed om å skyte på alle som forsøkte å komme ombord. Vakter med geværer var synlige ombord i «Jopeter». «Polarbjørn» forlot stedet straks etter denne episoden.

Noe senere brakte «Polarbjørn» to syke dansker inn til det danske gruveanlegg i Nyhavn. Her fikk en høre at danskene der hadde stor moro av den danske «anneksjon» av «Jopeter».

I mellomtiden var det i Norge ordnet med bergning av «Jopeter», og «Polarbjørn» fikk i oppdrag å hjelpe til med dette hvis det ble nødvendig. Den 19. august kom «Polarbjørn» til «Jopeter» som selfangeren «Melshorn» allerede hadde trukket av grunnen, mens «Sælbarden» lå og tok ombord det danske gods fra «Jopeter». «Sælbarden» var chartret av det danske grønlandsdepartement. «Polarbjørn» assisterte «Melshorn» ut gjennom isen.

Revefangsten 1956—57 ble det største bunnår ikke bare i selskapets historie, men i hele den norske fangsthistorie på Øst-Grønland. De tre fangere for Arktisk Næringsdrift som lå på Myggbukta, Hoelsbu og Revet, fikk tilsammen bare 36 hvitrev og en isbjørn.

1957—58.

Sommeren 1957 var det vanskelige isforhold utenfor Øst-Grønland. Det var et bredt belte av flere meter tykk kystis. Men «Polarbjørn» kom inn til Grønland uten noe uhell. Stasjonene

ble besøkt som vanlig, bortsett fra at noen stasjoner lengst nord ble sløyfet fordi båten hadde et dårlig eksosrør. En ønsket å ha noe av sommeren foran seg i tilfelle noe skulle gå galt og en måtte ligge og vente på reservedeler.

Den 17. august forlot «Polarbjørn» Youngsund i en liten nord-øst storm på vei hjem. «Polarbjørn» ble fast i isen ca. 20 n.mil øst av Jacksonøya og ble deretter presset hurtig mot land. Omkring skuta og i øst var det svære ismarker. De bar ned mot grunnene utenfor Hudsonlandet. Neste natt blåste det igjen sterk vind fra nordost, og isen tetnet enda mer.

«Polarbjørn» klarte å forsere seg en 20 n.mil ut fra land slik at en kom klar grunnene. Senere forsøkte en å komme sørover, men ble fast igjen og drev langsomt sørover mot Bontekoøya hvor isen ble presset mer og mer sammen.

Den 24. august ble presset så kraftig at dekket bulet opp midtskips, og rekka ble bøyd innover i stor bue på begge sider. Utover kvelden økte presset, og babord side ble smadret midtskips fra oljetankene og framover. To dorrier med proviant ble satt på isen. Skruingen tiltok enda mer. Dekket midtskips bulet opp så lukekarmen lå høyere enn rekka. Begge skipssidér og tverrbjelker ble knekket. Oljetankene ble stuket sterkt i hop, men det var nok disse som hindret at skuta ble klemt helt flat. Tankene var blitt tømt for å lette skuta i håp om at hun skulle bli skrudd opp på isen. Det ble forsøkt å krenge skua over med vinsj og isanker — men til ingen nytte. Vannet fosset inn. Alle pumper gikk for fullt, men likevel steg vannet. Myggbukta og Mestersvig ble varslet om at skuta holdt på å synke. Den store amerikanske flybasen i Thule ble anmodet om hjelp og sendte omgående et kjempfly med helikopter i lasterommet.

To dager senere, den 26. august, minsket ispresset og skuta ble igjen løs. Den ble bakkert ut av verste knepet og fløt nå fritt. Nå viste det seg at lekkasjen minsket og pumpene klarte uten vanskelighet å holde skuta flytende. Giæver forklarte det med at snøsørpe hadde kittet igjen revnene i skutesiden. Han mente imidlertid at når de kom ut i rom sjø ville snøsørpen smelte og skuta like fullt være dømt til undergang.

Det ble besluttet å oppgi skuta. Den 28. august var det klart, fint vær ved «Polarbjørn», men usiktbart vær hindret helikopteret inne ved land. Men evakueringen, i puljer på fire om gangen, ble gjennomført sent denne og neste dag. I alt var det ombord 13 manns besetning og 10 passasjerer. Helikopteret tok alle til den danske marinekutter «Teisten», som lå i åpent vann i Sofiasundet og virket som mellomstasjon. Så gikk turen til Mestersvig hvor de ble satt i land. Alle ble hentet med fly til Island og derfra med båt til Bergen.

Noen flere observasjoner av «Polarbjørn» hørte en ikke om, og den har sikkert sunket hurtig. Med den fulgte alt som var ombord bortsett fra noen få papirer som ble berget. En får si at når så galt skulle skje, så var det et hell at det hendte akkurat den sommeren da vinterfangsten fra det største bunnår ble ført hjem.

Fangsten 1957—58 var under middels.

1958—59.

Sommeren 1958 ble m/k «Polarsel», betydelig mindre enn «Polarbjørn», benyttet som ekspedisjonsfartøy. Den 29. august ble «Polarsel» fast i isen ca. 20 n. mil fra Kapp Borlase Warren og drev sørover. Først etter 14 dager klarte skuta etter mye bailing å komme til Myggbukta. Besøk av stasjoner og utskiftning av mannskaper begynte med en gang. Den 20. august ble «Polarsel» stanset av isen da den skulle nordover til Revet og Kapp Herschel. På grunn av en feil ved radioen, gikk de tilbake til Myggbukta, men klarte ikke å reparere radioen. «Polarsel» gikk så ut øst for Franz Josephsfjorden hvor isen var mest åpen. Meningen var å komme seg inn lenger nord igjen, men så ble fartøyet fast igjen og drev sørover til 2. september. Isen løsnet plutselig, så skuta klarte å komme ut i rom sjø. Det var for sent å forsøke å komme inn lenger nord igjen for å ta med Sverdsten på Revet. Han måtte ligge et år til. Han hadde rikelig med proviant og utstyr.

Det var godt med rev i terrenget fangsts sesongen 1958—59. Selskapet hadde tre fangstmenn som likevel ikke brakte med seg

hjem mer enn 147 reveskinn. Grunnen var at en mann hadde vært syk. For en annen ble 279 rev som lå i hytta, ødelagt da de ikke ble slådd tidnok om våren. Seks levende hvitrev som var bestilt av en oppdretter i Trondheim, ble ført hjem og betalt med to tusen kroner stykket. De var første gang etter 1939 at det var tatt med levende rev til Norge.

1959.

Sommeren 1959 ble driften nedlagt ved Myggbukta radio og alle norske fangststasjoner på Øst-Grønland. Grunnen til dette var at Meteorologisk Institutt anså Myggbukta radio for unødvendig nå etter at danskene hadde opprettet flere stasjoner på Øst-Grønland. Meteorologisk Institutt får observasjonene fra disse uten ekstra betaling utenom det andelsbeløp Norge må betale til de danske stasjoner av hensyn til flytrafikken. Fangsten har gitt mindre og mindre utbytte på grunn av fallende skinnpriser og økede utgifter til fartøy og utrustning. Staten ville ikke lenger yde store bidrag for å holde denne fangsten gående.

Hermann Andresens ekspedisjoner 1946—59.

Samtidig med at Arktisk Næringsdrift opptok fangsten på Øst-Grønland, opptok også Hermann Andresen sin fangstvirksomhet. Han har ikke overvintret etter krigen selv, hans siste overvintring var i 1938—39, men han har organisert fangst-ekspedisjoner til sine terrenger. Andresen har etter krigen fått disponere de såkalte sunnmøringsterrenger. Det er Kapp Herschel-terrenget i nord med Kapp Herschel som hovedstasjon og 12 bistasjoner og Kong Oscars fjord-terrenget i sør med 3 hovedstasjoner og 20 bistasjoner. I den sørligste del av Kong Oscars fjord-terrenget er 5 hytter bygget av Helge Ingstad. Herschel-terrenget var sterkt skadet, og det var det terreng på Øst-Grønland som hadde vært mest berørt av den tyske beleiring. På Sabineøya hvor tyskerne hadde sin hovedstasjon i Hansabukta, var bistasjonene forsvunnet. Det sørligste terrenget var i bedre stand.

Hermann Andresen fikk i 1946 et statsbidrag på kr. 50 000 for å bygge nye og reparere gamle hytter og få fangsten i gang igjen. Han hadde den første sesongen to overvintre på Kapp Herschell og to i Kong Oscars fjord. Fra sommeren 1947 hadde han også med noen ekstra karer for laksefiske i sommersesongen. Andresen reiste selv over til Grønland hver sommer for å se til sin virksomhet.

Etter 1946 har Andresens terrenger vært benyttet hvert år til 1959, unntatt Kapp Herschel i 1957—58. Staten har ydet ham bidrag hvert år, unntatt 1947—48, til virksomheten, se tabell 1, side 109. Betingelsene for overvintre har vær de samme som Arktisk Næringsdrift har gitt sine fangstmenn. Oppgaver over antall fangstmenn og laksefiskere og over fangst på Andresens ekspedisjoner finnes i tabell 2 og 4, side 111 og 118.

Utskiftningen av overvintre og laksefiskere har alltid foregått gratis med Arktisk Næringsdrifts ekspedisjonsbåt. Andresens virksomhet har derfor vært helt avhengig av denne, og han måtte innstille sin virksomhet da Arktisk Næringsdrift ikke lenger kunne holde det gående. Beretningen om Andresens virksomhet blir derfor lik den for Arktisk Næringsdrift. Av enkelte begivenheter kan nevnes:

På overvintringen 1952—53 deltok, Lars Myhrvold som hadde en kunstig fot. Det var ikke meningen at Myhrvold skulle overvintre, men han gikk inn i stedet for en annen som trakk seg mens båten lå ved Grønland. Myrvoll som var ombord, tok hans plass. Myrvoll var en meget sporty og fullgod mann, men han var så uheldig å miste den kunstige foten under hundekjøring. Han ble liggende på bistasjonen uten å kunne ta seg fram til hovedstasjonen. Han fikk hjelp av danskene og kom seg til Mestersvig og derfra med fly til Island og hjem.

Sommeren 1957 ble en fangstmann som var landsatt på Kapp Herschel, plukket opp igjen etter 13 dager da han var uskikket til overvintring.

Sommeren 1958 var det som før beskrevet, vanskelig for «Polarsel» å komme nordover. Sverre Storholt og Tørmoe som skulle til Kapp Herschel, gikk i motorbåten i Myggbukta med

det nødvendige utstyr og skulle ta seg fram i landråka. Men de kom ikke lenger enn til Hold with Hope. Her ble de tatt ombord i «Polarsel» igjen og måtte tas med hjem da det ikke var mulig å komme lenger nordover. Vinteren 1957—58 hadde Andresen derfor bare en mann, Haga, som lå i Antarktichamn. Utpå høsten etter å ha fanget 14 rev, ble han syk. Han tok seg fram til Mestersvig i en ynkelig forfatning. Danskene tok seg av ham og sendte ham til Island med fly. Det viste seg at Haga hadde hjerneblødning.

På det sørligste terrenget i Kong Oscars fjord har det stadig vært kontakt med danskene i blygruven i Mestersvig. Dette har som vi har hørt, vært en fordel enkelte ganger ved sykdom, men det har også ført til at overvintrerne har brutt kontrakten og tatt arbeid hos danskene. Et år (1953—54) sluttet en mann av midt i sesongen på grunn av et dårlig reveår og tok seg i stedet jobb ved gruven. I 1956—57 var det en og året etter to overvintrere som brøt kontrakten. De tok seg arbeide ved gruven med en gang de kom over, og det til tross for at det siste året var meget godt med rev.

Andresen har hatt i sin tjeneste 32 mann med tilsammen 42 overvintringer, heri medregnet de som brøt kontrakten.

Laksefangsten vil bli omtalt senere.

Selskapet Arktisk Næringsdrift A/S.

Selskapet ble stiftet 17. oktober 1929 med formål: «Fangst og bergverksdrift i de arktiske egne og hva dermed står i forbindelse». Det startet med en aksjekapital på kr. 37 750 fordelt på 151 aksjer. I 1931 ble det nytegnet aksjer slik at aksjekapitalen kom opp i kr. 45 250, fordelt på 181 aksjer. Aksjonærene er norske personer og selskaper som ønsker å fremme norske interesser i Arktis. Selskapet hadde til å begynne med et styre på 4 personer, senere 5 og til slutt 3 personer. Virksomheten har dog bare konsentrert seg om landfangst og laksefiske på Øst-Grønland. Selskapet har aldri utbetalt utbytte.

Selskapet har hatt fangstfolk på Øst-Grønland hvert år fra sesongen 1929—30 til 1941—42. På grunn av krigen ble det et

brudd da all forbindelse med Norge ble brutt. Etter krigen, sommeren 1946, opptok selskapet igjen sin virksomhet og har holdt det gående til sommeren 1959 da virksomheten ble midlertidig nedlagt.

Arktisk Næringsdrift har siden sommeren 1930 administrert og drevet Myggbukta Radio. Myggbukta Radio ble anlagt i 1922 ved en avtale mellom skipper Johan A. Olsen fra Tromsøysund og Geofysisk Institutt i Tromsø. Johan Olsen drev med 6 mann fangst på Nordaust-Grønland og fikk bidrag for å sende meteorologiske observasjoner til Norge. Johan Olsens ekspedisjon og alle ombord på M/K «Annie I» forsvant sporløst i grønlandsisen på veien hjem sommeren 1923. M/S «Conrad Holmboe» som skulle komme med avløsningsmannskap til Myggbukta sommeren 1923, ble fast i isen og berget seg i havarert tilstand inn til Island. M/K «Polarulv» som ble sendt ut for å unnsette «Annie I» og «Conrad Holmboe», forliste nord for Island og mange av besetningen omkom. (Giæver 1939). Myggbukta var av den grunn ikke i drift 1923—26, men senere har den virket uten brudd med unntak av krigsårene. Myggbukta hadde inntil 1947 en telegrafist og to fangstfolk. Dette var hard tjeneste for telegrafistene, men selskapet hadde dyktige folk i sin tjeneste, og takket være disse har stasjonen virket prikkfritt så lenge den har vært i drift. Fra høsten 1947 ble belegget øket til to telegrafister og en fangstmann.

I 1940 ble som tidligere nevnt, Myggbukta Radio ødelagt. Under krigen ble også andre hus og utstyr ødelagt, og selskapet har gjennom Handelsdepartementet gjort krav ovenfor de amerikanske myndigheter om erstatninger. Dette har aldri blitt imøtekommet.

Arktisk Næringsdrift har hvert år etter 1938 fått et bidrag av staten til sin drift av Myggbukta Radio, fangstvirksomhet, overføring av moskusokser til Norge og leie av fartøy til utskiftning av mannskaper og frakt til og fra Øst-Grønland. I tabell 1 er det gjort et utdrag av de viktigste poster i Arktisk Næringsdrifts regnskaper. Tabellen viser hvorledes midlene er anvendt og salget av reveskin og laks. Salget er hele nettosalget

og selskapets andel av de oppgitte tall for salget er 40 prosent, resten er utbetalt til fangstmennene. Av andre inntektsposter kan nevnes inntekt på turister og frakt av ekspedisjoner med 21 100 kr. og kr. 14 700 for assistanse av M/K «Jopeter» ut av grønlandsisen i 1956. Salg av selspekk har vært ubetydelig, sammenlagt ikke mer enn ca. 2 700 kr. Her må en være oppmerksom på at i tabell 1 er det angitt regnskapsårene. Disse kommer et år senere enn driftsåret, og skinnsalget kan komme flere år etter. En kan derfor ikke sette likhetstegn mellom årets fangst av rev i tabell 4 og årets salg i tabell 1.

Ved nedleggelsen av Myggbukta Radio kom Arktisk Næringsdrift i en meget vanskelig økonomisk stilling idet staten ikke lenger ville gi bidrag. Arktisk Næringsdrift måtte sommeren 1959 midlertidig legge ned sin virksomhet da det var umulig å leie fartøy bare for pelsfangsten og laksefisket. Dertil var prisene på produktene for lave og utgiftene for høye.

Som det framgår av tabell 2 har Arktisk Næringsdrift 6 fangstterrenger som er utbygd med ialt 6 hovedstasjoner og 45 bistasjoner mellom Vegasundet i sør til Dovebukten i nord. Egentlig er det bare fire terreng, men selskapet har disponert de to nordligste terreng av S. Tolløfsen og J. Giæver siden krigen. Belegg og fangst på terrengene framgår av tabell 2, og av tabell 4 ser en selskapets fangst for hvert år.

Siden 1938 har Arktisk Næringsdrift hatt 42 overvintreere i sin tjeneste med i alt 87 fangstår (heri ikke medtatt kvinnene). Videre har det vært 14 telegrafister ansatt ved Myggbukta Radio. Fangstmennene har således i gjennomsnitt vel to fangstår pr. mann på Øst-Grønland i selskapets tjeneste. Dette viser ikke det riktige bildet av fangstmennenes erfaring — den er langt større. Tre av fangstmennene har virket som telegrafister, og fire av fangstmennene har overvintret for Hermann Andresen. Flere av fangstmennene har overvintret på Øst-Grønland før 1938 og flere har mange overvintringer på Svalbard. Selskapet har således hatt godt med erfarne overvintreere, kanskje bortsett fra de senere år da utskiftningen har vært størst. Nye overvintreere har såvidt mulig blitt satt sammen med erfarne fangstmenn.

De fangstmenn som har flest overvintringer på Øst-Grønland, er nevnt nedenfor. Her er tatt med alle overvintringer både før og etter 1938 og år utenfor tjeneste i Arktisk Næringsdrift.

Hermann Andresen	10 år	
Normann Andersen	9 »	
Levin Winther	8 »	(3 år på Vest-Grønland)
Henry Rudi	7 »	(3 år for danskene)
Gerhard Antonsen	7 »	
Finn Framnes Hansen	7 »	
Søren Richter	5 »	
Stein Sørensen	5 »	

Så må nevnes at etter 1938 har tre kvinner overvintret på Nordøst-Grønland sammen med sine menn på fangst. De har alle vært ansatt i selskapet med kr. 1 pr. år. Disse er:

Fru Petra Winther	3 år på Hoelsbu	
	(3 år på Vest-Grønland)	
Fru Gudrun Andersen	4 » på Revet	
Fru Solveig Sæterdal	3 » på Hoelsbu	

I tillegg til denne listen kommer fru Hansine Eggesvik som overvintret tre år på Torgilsbu radio for Svalbardkontoret.

Betingelsene Arktisk Næringsdrift gav sine fangstfolk var at hver fanger skulle ha 60 prosent av salget av sine fangst- og fiskeprodukter. I enkelte år har det vært en fangstleder som har fått 70 prosent. Selskapet betalte alle reiseutgifter og holdt geværer, ammunisjon, sleder, båter, verktøy, motorer, hunder, garn, ski og soveposer. Fangstfolkene betalte selv for egen kost og for eget utstyr som klær og sko. Bjørneskinn, selskinn og hermelin ble som oftest beholdt og omsatt privat av fangstfolkene, da fangsten av disse var liten. Enkelte år tok også noen av fangerne med seg hjem noe røye til eget bruk. Selskapet la ut for proviant, tobakk og annet personlig utstyr mot at dette skulle trekkes i utbyttet av fangsten. Enkelte år når det var lite salg, ble dette ikke betalt av enkelte fangere, og dette har blitt strøket som uerholdelige og har påført selskapet en del tap.

Tabell 1.

Et utdrag av de viktigste poster i Arktisk Næringsdrifts regnskap for regnskapsårene 1939—40 til 1959—60.

I siste kolonne er satt opp statsbidragene til Hermann Andresen.

Regnskaps- år	BIDRAG		UTGIFTER			SALG		
	Statsbidrag	Meteorologisk institutt	Leie av fartøy	Utrustning til fangstfolkene	Drift av Myggebukta Radio	Reveskinn	Laks	Statsbidrag til Hermann Andresen
1939—40	19600	5000	28900	9800	7000	12400	0	—
40—41	19700	5000	29500	9600	6900	19670	290	—
41—42	26600	0	25000	5600	1600	0	0	—
42—43	—	—	—	—	—	1160	0	—
43—44	—	—	—	—	—	—	—	—
44—45	—	—	—	—	—	—	—	—
45—46	—	—	—	—	—	1230	—	—
46—47	93000	7000	53200	30800	20100	4500	0	50000
47—48	93800	7000	71000	25000	22800	37400	0	0
48—49	187800	7000	62500	25200	22900	20500	6430	25000
49—50	160000	7000	112700	35500	30700	8670	0	26000
50—51	161100	7000	80000	26900	45000	71950	4800	23900
51—52	160000	7000	105900	19600	35300	27940	0	25000
52—53	170600	7000	97000	26600	37300	24680	0	20000
54—55	168200	7000	93800	29100	45100	22500	10500	25000
55—56	180000	7000	97100	36200	59200	13080	6640	25000
56—57	180000	7000	98000	24200	63300	9980	7400	25000
57—58	180000	7000	85500	24800	74400	8	0	45000
58—59	210000	0	96600	23300	79900	3280	6880	45000
59—60	89000	0	92900	1200	4500	33700	1170	—

Revefangsten.

Reven har hele tiden vært det viktigste fangstobjekt for overvintrerne på Nordaust-Grønland. De første norske overvintrere her i 1908 hadde ikke hunder med. De nyttet den framgangs-måten de var vant til fra Svalbard hvor en ikke i den tid nyttet hunder. Dette kunne være godt nok for revefangerne på Svalbard, men på de store fangstterreng på Nordaust-Grønland var dette lite effektivt. Det var derfor en radikal omlegging av fangstteknikken som ble innført av Hallvard Devold ved Foldvik-ekspedisjonen i 1926, da hunder ble benyttet (Giæver 1939). Skal revefangsten gi utbytte, må en mann kunne røkte et stort felt.

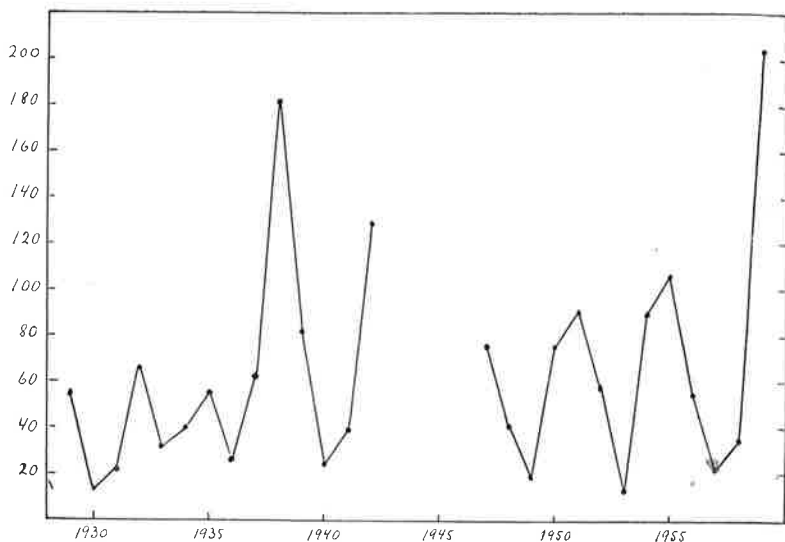

Fig. 2. Nordmennenes fangst av rev på Øst-Grønland fra 1929 til 1959.

Revefangsten har vært drevet av en eller to mann fra en hovedstasjon med tilhørende bistasjoner, varierende fra 10 til 30 bistasjoner for hver hovedstasjon. Feltet røktes ved at en mann med hundespenn kjører rundt fra bistasjon til bistasjon og ser etter fellene. Når runden er gjort, puster han ut på hovedstasjonen noen dager og gjør seg klar for en ny tur. Hovedstasjonene er meget gode hytter selv om de for en uerfaren synes små. Bistasjonene er av forskjellig kvalitet, som regel enkle hytter beregnet bare for kortvarige opphold.

Revefangsten for de forskjellige år finnes i tabell 4. Her er tatt med året 1937—38 også fordi det hos Giæver (1939) ikke er kommet med alle ekspedisjonene. Det som slår en her, er den store forskjell i fangstene fra år til år. Dette var ikke de første fangerne oppmerksomme på. På Svalbard er det aldri slike variasjoner i revefangstene. Dette skyldes selvfølgelig svingninger i revebestanden. Når det er dårligst, hender det at fangerne ikke ser en eneste levende rev i terrenget på hele året. Andre år kan det være rev å se overalt.

Tabell 2.

Arktisk Næringsdrifts og Hermann Andresens terrenger, deres belegg, utnyttelse og fangst.

Andre ekspedisjoners fangster på de samme felter er ikke tatt med.

Terreng	Antall sesonger benyttet	Antall fangstår	Rev ialt	FANGST Rev pr. fangstår	Bjørn ialt
Arktisk Næringsdrifts terrenger					
fra 1938—39 til 1958—59:					
Ottostrand	5	9	272	30	4
Jonsbu	3	5	100	20	7
Revet	17	18	1329	74	2
Hoelsbu	17	19	1672	88	7
Myggbukta	17	20	1565	78	11
Humbolt	9	16	578	36	9
		87	5516	63	40
Hermann Andresens terrenger fra 1946—47 til 1958—59					
Kapp Herschel	11	21	1012	48	51
Antarctikhamna					
Kapp Peterséns	10*	17	496	29	9
		38	1508	40	60

* Her ikke medtatt 3 sesonger med 4 fangstår hvor fangerne brøt kontrakten.

Tabell 3.

Fangst av rev og fordelingen av hvitrev og blårev på de norske terrenger fra 1938—39 til og med 1958—59.

Fangstterreng	Rev ialt	Fordelingen av hvitrev og blårev oppgitt i en del fangster.		Prosent blårev i fangsten
		Blårev	Hvitrev	
Ottostrand	297	15	218	6,4
Jonsbu	138	5	111	4,3
Revet	1329	60	1049	5,4
Kapp Herschel	1654	37	412	8,2
Hoelsbu	1672	158	1247	11,2
Myggbukta	1565	90	1277	6,6
Humbolt	578	49	496	9,0
Kapp Laplace	58	10	48	17,2
Antarctikhamna				
Kapp Petersén	601	37	270	16,4
	7892	477	5128	8,5

Kurven på fig. 2 viser nordmennenes fangst av rev på Øst-Grønland. Fangstene er alle tatt på Nordøst-Grønland bortsett fra 48 rev i 1931—32 og 31 rev i 1932—33, disse er tatt på Sørøst-Grønland. Rekordåret 1937—38, da det ble fanget 2005 rev, dominerer fullstendig. På fig. 3 har jeg tegnet en kurve over gjennomsnittsfangsten pr. år pr. aktiv fangstmann. Her er tatt med bare fangster fra Nordøst-Grønland. For tiden 1929 til 1937 har jeg oppgaver fra Giæver (1939), for resten av årene er kildene nevnt i forordet. Kurven over fangsten pr. år pr. aktiv fangstmann etter 1937 er meget pålitelig da jeg har sikre opplysninger om hver eneste fangstmann. Fangster som er tatt av syke fangstmenn eller av fangstmenn som av andre grunner ikke har gjennomført en full overvintring, er ikke tatt med. Forholdene har vært svært like for alle fangstmenn etter 1937, da de har nyttet fullt utbygde fangstterreng. Kurven viser de regelmessige opptredende bunnår (svartår) og år med gode fangster. I 1939—40 var det bunnår. Det neste bunnår som kurven viser, er i 1948—49, så i 1952—53 og i 1956—57. Mellom de siste er det en periode på 4 år. Mellom bunnårene i 1939—40 og 1948—49 er det 9 år, så vi må anta at det har vært et bunnår i 1943—44 eller 1944—45, altså en periode på 5 år som har brutt den regelmessige 4 års periode. Kurven fra 1929 til 1937 viser en periode på 4 år mellom bunnårene i 1935—36 og 1939—40, men ellers viser den ikke slike tydelige perioder som kurven etter 1937. Grunnen til dette kan være at fangstmennene enkelte år var sterkt opptatt med å bygge ut feltene, slik at det gikk ut over fangstresultatene. Oppgavene kan muligens være mindre pålitelige også, og jeg har heller ikke noen detaljerte opplysninger om hvor aktive alle fangstmenn var.

Grunnen til den store variasjonen i revebestanden er de store svingningene hos lemenen på Nordøst-Grønland. Her lever halsbandlemenen som har en rytme på 4 år, noe vi kjenner til fra lemenarter fra andre land. I gode år vil reven ha mat nok til å få fram store kull, og bestanden øker raskt. Polarreven i områder med lemen kan få over 20 unger i kullet. Søren Richter forteller at han engang var med på å grave ut et revehi ved

Myggbukta hvor der var 15 hvalper. (Lemenen løp inne i gangene mens de gravde hiet ut). I dårlige år har reven ikke mere enn 3—4 unger i kullet eller de får ikke unger i det hele tatt — mener enkelte fangere. Grunnen til dette mener zoologene er at i dårlige lemenår resorberes fostrene helt eller delvis i livmoren.

Etter et bunnår kommer som regel et år med middelstore fangster, dernest et toppår og så igjen et middels år. Så forsvinner reven raskt fra terrengene, og vi får igjen et bunnår. Grunnen til bunnårene er at maten for reven blir borte. Reven dør av sult, blir offer for kanibalisme eller trekker vekk. En rev kan spise en rev i et mål. Dette hendte fire ganger for Richter i 1938—39. De hadde levende rev, et par i hvert bur. På en natt kunne hannen spise opp hele hunnen så bare noen hårdotter og underkjeven lå igjen hver gang. Disse revene ble foret regelmessig.

I toppår er det så mye rev at det er mulig på Nordøst-Grønland å gjøre et kupp. Da kvaliteten på grønlandsreven er ekstra god, kan utbyttet i slike år bli meget godt. Av rekordfangster skal her nevnes 417 rev (400 hvite og 17 blå) tatt av Gerhard Antonsen på Revet i 1937—38. Denne rekord ble slått allerede året etter av Hermann Andresen som fanget 642 rev på Kapp Herschel i 1938—39. Denne fangst er omtalt tidligere. Av andre store fangster etter 1938 må nevnes Normann Andersen med 236 rev på Revet i 1950—51, Frederik Sæterdal med 222 rev på Hoelsbu i 1954—55 og John Berg (tidl. Kristiansen) med 297 rev på Hoelsbu i 1958—59. Her må bemerkes at bare 18 rev av Bergs fangst ble ført til Norge, resten av revene ble ødelagt i hytta om våren. Grunnen var at Berg hadde avtalt med en som skulle flå revene for ham mens han var en tur i Scoresby-sund. Dette ble ikke gjort.

I et toppår kan en aktiv fanger regne med 80 til 100 rev. I et bunnår er gjennomsnittsfangsten for en aktiv fanger nede i ca. 20 rev. Det dårligste år 1952—53 var gjennomsnittsfangsten for aktive fangere nede i 12,5 rev. Bunnrekorden av fangst for aktive fangere har Hermod Sætre og Erling Juell Ramberg som på Ottostrand i 1948—49 fikk bare 3 hvitrev tilsammen.

Det antall rev som går i fellene, er langt større enn det som framgår av tabell 4 og fig. 2. Det er alltid et tap idet mange av de rev som går i fellene, blir spist op av andre rev, ravn og ugle. Reven tar mest, men raven kan også i enkelte år være ille. Tapsprosenten varierer sterkt fra år til år. Noen av fangene har overlatt meg noen dagboksopptegetninger over hele og spiste rev. Oppgavene om Sverdstens og Andersens fangst er hentet fra Stein Sørensens dagbok og omfatter fangsten inntil 22. desember.

			Ødelagte,	
			Hele	spiste
			rev	rev
1932—33	S. Røstad	Kap Petersén	102	29
1933—34	»	»	52	5
1950—51	S. Sørensen	Myggbukta	132	90
1950—51	H. Sverdsten	Hoelsbu	75	62
1950—51	N. Andersen	Revet	130	ca. 35
1954—55	H. Nettet	Myggbukta	176	96
1955—56	H. Ingebrigtsen	Kapp Herschel	140	noen få
1958—59	J. Berg	Hoelsbu	297	ca. 125

Etter å ha sammenholdt disse opplysningene med erfaringer fra noen overvintretere har jeg satt opp følgende tapsliste.

(Ødelagte rev i prosent av alle rev gått i fellene):

Topp 20—40 prosent.

Middels år 10—15 prosent.

Bunnår 0—5 prosent.

Polarreven opptrer i to fargevarianter, hvit og blå. Blåreven er avgjort i mindretall. For en del av fangstene har fangerne oppgitt fordelingen av hvite og blå. I tabell 3 finnes disse fordelt på de forskjellige fangstfelt. Her er fangstterrengene skrevet opp etter beliggenheten fra nord til syd. Tallene her bekrefter stort sett den regel at det blir mere blårev jo lenger syd en kommer, noe flere fangere har fortalt meg. Gjennomsnitt av

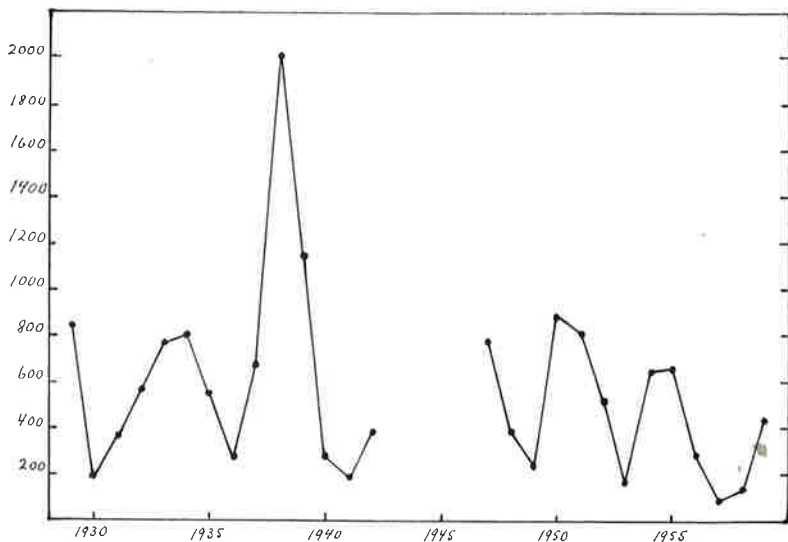

Fig. 3. Gjennomsnittsfangst av rev pr. år pr. effektivt fangstår. Fangstene bare fra Nordøst-Grønland.

blårev i fangstene for hele Nordøst-Grønland er etter de oppgitte tall 8,5 prosent.

Reven fanges i feller. En revefelle er en treramme med 30—40 kg. stein på og satt opp i en skråstilling av en fellelås. Før krigen ble det også nyttet gift, stryknin, men det er nå forbudt. Nordmennene sluttet med giftfangst i 1930-årene. Ved siden av gift ble det alltid brukt feller. Fangerne er enige om at fangst med feller er å foretrekke. Sakser har vært noe brukt i den første tiden av noen fangere, men de gikk alle over til feller.

På grunn av de store tap legges fangstteknikken noe annerledes an i toppårene. Bare en del av terrenget utnyttes om gangen fordi en må se over fellene ofte — helst hver dag. Stein Sørensen i 1950 gjorde dette, men likevel fikk han det store tapet som nevnt foran. Tapet kan også reduseres noe ved at en setter opp flere feller på samme plassen, slik at reven istedenfor å spise kameraten, tar åtet og selv går i felle. Et stort antall feller på terrenget synes å øke fangstresultatet — 200 til 300

feller er normalt. Gerhard Antonsen på Revet hadde over 500 feller, og brødrene Akre forteller i brev at de på Humbolt hadde ca. 500 feller.

Det har hendt noen ganger at overvintrenerne har blitt fristet til å fange reven levende om høsten før den vanlige fellefangst tar til. Det var først og fremst tanken på å fore fram revene til de ble pent pelset også lå dem ned, som lokket fangstmennene til «levende fangst». Hird-ekspedisjonen fanget høsten 1927 omkring 90 levende rev på Herschel-terrenget. Det lyktes ikke å få dem pelset i fangenskap, og de overlevende ble sluppet løs igjen ved juletider. Hermann Andresen var med her, og han forteller: «Da vinteren kom med snøstormer, viste det seg at reven sleit av seg pelsen på nettingen, og vi fant det rettest å slippe dem i det fri». Finn Devoldsekspedisjon hadde ca. 70 levende rev gående i en gare høsten 1928, men heller ikke den spant noe gull på forsøket. Av revene døde 55 i revegården og alt ble ubrukbare skinn. Arktisk Næringsdrift gikk alvorlig inn for levende fangst, 1929—31. Det var tanken på livdyrsalg som nu fenget. Det ble bygget en ordentlig revefarm i Myggbukta, og ved hjemreisen i 1931 løp det over 40 velstelte rev i bingene. Markedet for livdyr var så dårlig i 1931 at ingen ble tatt med hjem til Norge det året. Den følgende vinter døde noen rev og noen rømte. Sommeren 1932 kom det en vant reverøkker til Myggbukta. Han medbrakte 4 par sølvrev for å se hvordan de tålte polarklimaet. Alle burene i farmen ble satt på en meter høye stolper forat snøen lettere skulle føyke bort. Det ble gjort dårlig arbeide, og følgende vinter, 1932—33, blåste alle burene overende. I hjørnene ble det åpninger og alle revene rømte — hver eneste en. Det interessante forsøket med sølvrevene ble det derfor ikke noe av. Bortsett fra en sølvrev som gikk i en felle en eller to vintre senere, så har en ikke sett noe til dem. Den reven som ble tatt, var svært mager.

Den neste som tok opp idéen, var Richters ekspedisjon i 1937—38. Han brakte hjem til fast avtager 19 levende rev, fine dyr alle sammen. Richter kom tilbake med ny ekspedisjon 1939—40, hovedsakelig basert på fangst av levende rev. Ekspedisjo-

nen var egentlig ment som toårig, men krigen ødela alle planer. Utbytte første år var 34 levende rev foruten skinnfangst. Ekspedisjonsdeltagerne reiste, som før fortalt, til Island hvor fangsten ble omsatt.

Som tidligere nevnt ble det høsten 1946 fanget levende rev i Myggbukta. Det ble fanget ca. 60 levende rev, men da de ble pelset av ved juletider, var det omtrent verdiløse skinn. Revene stod i en stor gare som føk full av snø. Dyrene levete i en labyrint av ganger og fikk en dårlig, tilsvinet pels.

I 1958—59 hadde Arktisk Næringsdrift lisens på innførsel av 6 levende hvitrev. Dyrene ble skaffet og ble betalt med 2000 kroner stykket ved ankomsten til Ålesund.

Etter 1937 er det tatt med hjem til Norge følgende levende rev (inngår i oppgavene i tabell 4):

1937—38	Søren Richter eksp.	9	hvitrev	8	blårev
1939—40	»	15	»	19	»
1946—47	Hermann Andresen eksp.	5	»	1	»
1958—59	Arktisk Næringsdrift	6	»	0	»

Isbjørnfangsten.

Fangst av isbjørn har vært av underordnet betydning for de norske fangerne på Øst-Grønland. Oppgaver over fangsten finnes for hvert år i tabell 4 og for de forskjellige fangstfelt i tabell 2. Herschel-terrenget er det beste terreng for isbjørn, og her er den største fangst etter 1938 tatt av Hermann Andresen i 1938—39 med 21 isbjørn.

De aller fleste bjørner er skutt under fangstturer i terrenget og bare noen få er tatt på selvskudd. De fleste fangerne har ikke hatt selvskudd i det hele tatt på sine terrenger. Det eneste terreng hvor selvskudd har vært nyttet en del, er på Herschel-terrenget, men ikke årvisst her heller. Andre som har satt opp selvskudd, har gjort det for å beskytte bistasjonene mot isbjørnen som enkelte ganger har fart hardt fram mot hyttene.

Isbjørnen treffes oftest langs ytterkysten, svært sjelden inne i fjordene.

Tabell 4.

*Utbytte av fangst og laksefiske på Nordøst-Grønland.
Oppgaver over fangst av levende rev se under revefangst.
I sluttsammen er ikke fangstene for 1937—38 tatt med*

År	Ekspedisjoner	Antall mann Laksefiskere	Bjørn					Moskuskalver	Laks ant. tønner
			Hvitrev	Blårev	Sum rev	Døde Levende	Hermelin		
1937—38	Arktisk Næringsdrift ..	6 0	1325	75	1400	0 0	—	0	42
	Søren Richter eks.	3 ¹ 0	230	35	265	0 0	0	0	0
	Hermann Andresen ek.	2 0	—	—	340	17 0	—	0	0
1938—39	Arktisk Næringsdrift ..	6 0	339	38	377	0 0	—	0	1
	Hermann Andresen ek.	1 0	—	—	642	21 0	—	0	0
	Sigurd Tolløfsen ek. ...	4 0	50	0	50	0 0	—	0	24
	Peder Sulebak ek.	1 0	15	8	23	0 0	3	0	0
	Ole Kloset ek.	2 0	48	10	58	2 0	15	0	20
	«En avant ek.	4 0	—	—	—	12 0	—	0	0
	Torgilsbu radio	2 0	—	—	—	—	—	0	0
1939—40	Arktisk Næringsdrift ..	7 0	158	13	171	3 0	1	0	15
	Sigurd Tolløfsen ek. ...	1 0	13	0	13	0 0	—	0	—
	Søren Richter ek.	3 0	60	22	82	0 0	0	0	1,5
1940—41	Arktisk Næringsdrift ..	5 0	185	13	198	2 0	0	0	0
	Torgils radio	2 0	—	—	—	—	—	0	—
1940—41	Arktisk Næringsdrift ..	5 0	185	13	198	2 0	0	0	0
	Torgilsbu radio	2 0	—	—	—	—	—	0	—
1941—42	Arktisk Næringsdrift ..	3 0	—	—	388	2 0	20	0	4
1946—47	Arktisk Næringsdrift ..	5 0	535	34	569	1 0	10	8	8 ¹
	Hermann Andresen ek.	4 0	108	11	119	10 1	—	0	4
1947—48	Arktisk Næringsdrift ..	6 0	248	27	275	1 0	20	10	25
	Herman Andresen ek.	4 0	102	12	114	3 1	—	—	16
1948—49	Arktisk Næringsdrift ..	9 0	159	14	173	1 0	44	4	50 ²
	Hermann Andresen ek.	4 5	63	8	71	3 0	—	0	52
1949—50	Arktisk Næringsdrift ..	9 0	678	42	720	10 0	—	8	29
	Hermann Andresen ...	3 4	154	18	172	4 0	11	0	49

¹ Hvorav en gutt som ikke deltok i fangsten.

Røyskattfangsten.

I tabell 4 er det oppgaver over fangst av røyskatt (hermelin). Disse oppgaver er ikke pålitelige, idet fangerne oppgir at de ikke husket tallene særlig godt da det bare var en tilfeldig fangst. Røyskatt som ble fanget, gikk for det meste i revefellene, men det er bare tilfeldig om disse fellene fanger røyskatten. Egne feller (flate bord eller rottefeller) for røyskatten er det

Tabell 4 (forts.).

*Utbytte av fangst og laksefiske på Nordøst-Grønland.
Oppgaver over fangst av levende rev se under revefangst.
I sluttsammen er ikke fangstene for 1937—38 tatt med*

År	Ekspedisjoner	Antall mann Laksefiskere	Hvitrev	Blårev	Sum rev	Bjørn			Moskuskalver	Laks ant. tønner	
						Døde	Levende	Hermelin			
1950—51	Arktisk Næringsdrift ..	5 0	513	51	564	5 0	—	2	0		
	Herman Andresen ek.	4 4	—	—	250	5 0	—	0	45		
1951—52	Arktisk Næringsdrift ..	5 0	—	—	367	0 0	—	4	3		
	Hermann Andresen ...	4	—	—	150	5 0	—	0	23		
1952—53	Arktisk Næringsdrift ..	9 0	—	—	127	3 2	3	1	22		
	Hermann Andresen ek.	4 4	—	—	19	1 0	2	0	28		
1953—54	Arktisk Næringsdrift ..	3 0	378	28	406	1 0	—	0	27		
	Hermann Andresen ek.	4 5	—	—	226	9 0	—	0	40		
1954—55	Arktisk Næringsdrift ..	3 0	420	59	479	3 0	24	0	27		
	Hermann Andresen ...	3 4	—	—	165	5 0	2	0	18		
1955—56	Arktisk Næringsdrift ..	3 0	124	11	135	1 0	1	0	15		
	Hermann Andresen ...	3 3	—	—	156	10 0	15	0	5		
1956—57	Arktisk Næringsdrift ..	3 0	36	0	36	1 0	—	0	7		
	Hermann Andresen ...	2 2	—	—	52	3 0	—	0	2,5		
1957—58	Arktisk Næringsdrift ..	3 ⁰	—	—	105	0 0	—	0	13		
	Hermann Andresen ek.	1 2	—	—	14	0 0	—	0	1,5		
1958—59	Arktisk Næringsdrift ..	3 ⁰	—	—	426	4 0	0	0	10		
	Hermann Andresen ek.	2 0	0	0	0	0 0	0	0	0		
						7892	131	4	156	37	385,5

¹ Ikke hentet.

² Herav 28 tønner ikke hentet.

³ Egentlig bare to fangstmenn, men den ene av telegrafistene på Myggbukta fanget disse to årene da det ikke var ansatt noen fangstmann der.

sjelden fangerne setter opp. En fanger oppgir at han bare en gang hadde hatt opp felle spesielt for røyskatt, og det var for å fange en røyskatt som gjorde for mye ugagn i hytta.

Bestanden av røyskatt svinger i takt med lemenårene slik som revebestanden gjør. I lemenår kan det være masse røyskatt å se i steinurene, og det er ofte sett at røyskatten legger opp store hauger av uttugede lemenkrotter ved inngangen til hiet.

Moskusoksekalver.

Arktisk Næringsdrift har innført 37 moskusoksekalver til Norge etter 1938. Av disse er 27 satt ut på Dovre og 10 i Bardufoss. Utsettingen i Bardufoss har ikke vært noen suksess, og der er antagelig ingen igjenlevende nå. På Dovre synes moskusoksen å trives godt selv om formeringen er svak.

Ulv.

I tidsrummet 1908 til 1934 skjøt de norske fangerne på Øst-Grønland 27 ulv (Giæver 1939). Senere er det ikke skutt ulv eller, så vidt jeg har klart å få opplysninger om, sett ulv i terrenget. I oppgavene over fangst etter 1938 har bare tre overvintreere ment å se spor etter ulv. Men en kan ikke være sikker på at dette er ulv som har vært på ferde. Forvillede hunder kan livnære seg i måneder på Øst-Grønland. Søren Richter forteller at han i januar eller februar 1936 fanget inn en hund som hadde rømt fire måneder tidligere fra fangstmann Levin Winther på Hoelsbu. Hunden hadde da fremdeles selen på og en bit av dragstjerten slepende etter. Den ble fanget inn mer enn 60 km. fra der den ble mistet.

Annen fangst.

Ved siden av det som er nevnt ovenfor har det vært drevet noe fangst på snadd, storkobbe, hvalross og narhval. Fangstene har vært små og har ikke vært av noen økonomisk betydning for overvintreerne. Derimot har fangst av de to selarter stor betydning som hundefor. Både kjøtt og spekk brukes.

Laksefangst.

En var allerede tidlig oppmerksom på at det var laks, eller mere riktig røye (*Salvelinus alpinus*) på Nordøst-Grønland. Det første virkelige forsøk ble gjort allerede i 1901, men så var det et langt opphold til i 1930-årene da en begynte å fiske mere regelmessig. I 1937 tok Arktisk Næringsdrift hjem 53 tønner laks og i 1938 42 tønner. I det tidsavsnitt som her behandles, har det hele tiden blitt fisket laks. Fangstene finnes i tabell nr.

4. Fisket foregår om sommeren fra ca. 25. juli og varer omkring 10—14 dager. På denne tid av året har ikke overvinterne noe spesielt å gjøre så de kan fullt ut ta del i fisket. Arktisk Næringsdrift har utstyrt de fleste av sine folk med redskap for laksefiske. Hermann Andresen har siden 1948 hatt spesielle folk med seg for å fiske laks. Dette organiserte han slik at med en gang ekspedisjonsfartøyet kom til Grønland, ble fiskerne satt i land på fiskeplassene og så tatt opp igjen når båten var på vei hjem.

De plassene det har vært fisket på på Nordaust-Grønland, er ved elvene ved Strindberg og Zackenberg, i Dusén- og Loch Fine Fjorden og i elvene syd og nord for Ottostrand. Strindberg og Zackenberg har vært kjente plasser i lang tid. Derimot ble fisket i Dusén- og Loch Fine Fjorden begynt etter krigen. Det har vært stadig søking etter nye fiskeplasser etter krigen, og en har vel nå funnet fram til de steder hvor der er fisk å få. Her har nok Hermann Andresens folk med Kristian Ytreland i spissen gjort det største arbeide.

Av redskaper har det vært brukt ruser, garn og not. Ruser settes i elven og har vært brukt en del på Strindberg og Zackenberg. Rusefangst har vært frarådet av mange da den hindrer fisken å komme opp til gyteplassene. Garnene settes i sjøen. En begynner på noen få centimeters dypt vann og rett ut fra land. Not har vært brukt enkelte ganger med noe utbytte i elvene, men i sjøen går røya for spredt til at det kan bli noe godt resultat.

En merkelig ting ved røya er at den kommer opp fra dypere vann og går inn på grunt vann ved flo sjø. Derfor får en fisk på garna bare 4—5 timer mens vannet er på det høyeste, resten av tiden er det ikke fisk å få.

Fisket er likevel ikke så enkelt. Det kan bli hindret av drivis i fjorden så en ikke får ut garna. Avløsningsbåten kan komme inn i seneste laget, slik at fisket er på retur når fiskerne som er ombord, skal sette i gang.

Fisken må behandles av folk som kan dette. Det er meget om å gjøre for salget at en kommer hjem med førsteklases vare. Dette har ikke alltid vært tilfelle. Den beste metode for behandling av fisken er følgende: Så snart fisken er tatt av garna, blir

den sløyet (ikke flekket), hodet og halen kappes av. Blodranken skrapes ut, og fisken vaskes i sjøvann. Den legges så i en tønne med sjøvann 6—8 timer. Til slutt saltes fisken i tønner. Til hver tønne blir brukt 12—15 kg salt og 3—4 kg sukker. Dette er svak salting, og tønnene må dekkes til med presenninger så de ikke varmes opp i sola. Når en kommer til Norge må tønnene med en gang inn på kjølelager.

Laksen fra Grønland har først og fremst blitt brukt til røking. En del av den minste fisken har blitt lagt ned som rakfisk med godt resultat. Et år var Olaf Slettemoen fra Geilo med som ekspert og la ned rakfisk. Noen år har all laksen blitt lagt ned som laksepostei. Så må nevnes at sommeren 1938 ble det lagt ned laks hermetisk på Strindberg. Eiliv Herdal hadde lært seg denne metode og hadde med seg små hendige maskiner til dette (Bang 1944). Resultatet ble godt, men krigen hindret flere lignende forsøk.

Selv om laksen er velberget på tønner, så er en ikke dermed alltid sikret et godt utbytte. Enkelte år har båten ikke kommet inn og hentet fangsten på grunn av for mye is. Laksen er ikke brukbar året etter, så den må kastes, spises av fangerne eller gis til hundene som fôr. En del tønner med laks har dessverre gått tapt av den grunn. I så måte har 1935 vært det uheldigste året da 76 tønner måtte etterlates på grunn av isvanskeligheter.

Litteratur.

Akre, Bjarne 1957: Fri manns liv. Oslo.

Bang, Oscar 1944: Blant fangstfolk og bikkjer i Eirik Raudes land. Oslo.

Description des stations de chasse norvégiennes dans L'Eirik-Raudes-Land. Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser 1932. Oslo.

Giæver, John 1939: Den norske fangstvirksomheten på Øst-Grønland. Publikasjon om Øst-Grønland nr. 8, Avsnitt B. København.

Polarårboken 1939. Redningen av grev Micard på Nordøst-Grønland, og Fra polarfronten, Oslo.

Skrifter nr. 88 av Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser:
Report on the activities of Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser 1936—1944. Oslo.

Sørensen, Lars Normann 1958: Henri Rudi, isbjørnkongen. Oslo.

The Polar Record 1940: Norwegian-French Expedition to North-East Greenland 1938—39. vol. 3, nr. 19.

Adolf Hoel

Adolf Hoel døde i vinter nær 85 år gammel. Han ble påkjørt av en bil kort før jul og stygt skadet, men den gamle hardhaus holdt ut i flere måneder før han endelig måtte gi opp.

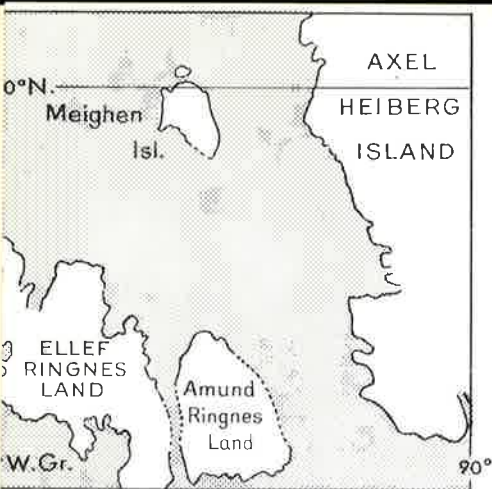
Hoel var cand. real. med geologi som hovedfag, og ble dosent i geologi (1919) ved Universitetet i Oslo. Han kom første gang til Svalbard i 1907 som geolog ved Gunnar Isachsens ekspedisjon, bekostet av fyrsten av Monaco. De statsunderstøttede norske Spitsbergenekspedisjoner begynte egentlig i 1909, de to første år med Gunnar Isachsen som leder, senere med Adolf Hoel. I 1928 ble de omgjort til en fast institusjon, «Svalbardkontoret» med Adolf Hoel som leder. Med knappe pengemidler, men en innbitt vilje til å forsvare og hevde norske interesser på ishavet arbeidet han kontoret frem til internasjonal anerkjennelse. — Hoel var sjef for Svalbardkontoret til 1945. Også senere har han med usvekket energi dyrket sine polare interesser, og et resultat er hans store verk om Svalbards historie som fore-

ligger ferdig. Det er nå i manuskript på omkring 2000 sider, og vil reise Adolf Hoel et vakkert minne når det engang foreligger trykt.

Hoel var personlig en stillfarende mann, som ikke gjorde mye vesen av seg. Sine ordrer ga han helst gjennom en mellommann, men han hadde en egen evne til å følge med i og vite alt som foregikk ombord. Under sine mange ekspedisjoner til Svalbard, Grønland og Jan Mayen gikk han selv i spissen hvor det gjaldt krevende arbeid, og var først på land om morgenen og den siste ombord om aftenen. Hadde dagen vært utbytterik tødde dosenten gjerne opp utover kvelden, og han ble den mest gemytlige og liketille sjef. Da ble det gjerne en «night-cap» og timene kunne bli små mens Hoel trakk frem minner om underlige personer og merkelige begivenheter fra sin rike erfaring på ishavet. Han kunne da berette med en saklig nøyaktighet av helt ubetalelig virkning.

Adolf Hoel har gjennom et langt liv gjort en grunnleggende innsats for våre arktiske og antarktiske interesser.

S. R.

Hvem oppdaget Meighen-øya ?

Av
glasiolog K. C. Arnold, Ottawa.

Tvers over 80-breddegraden i det nord-kanadiske arkipelet ligger Meighen Island, midt inne mellom de øyene som ble oppdaget under den annen Fram-ferd 1898—1902. Øyene bærer idag navnet Sverdrup Islands til ære for lederen, vitenskapsmennene og besetningen på en av de mest resultatrike ekspedisjoner som ble sendt ut i polarhavet i polarforskningens gylne tid.

Den lille Meighen-øya kan neppe gjøre krav på noen overveldende interesse hos folk flest. Den er ikke stort annet enn en lav sandhaug, som er 6 mil lang i nord-syd retningen og 4 mil bred, dekket av en iskappe på 16 gange 8 km. Selve landet er ikke mere enn 180 m.o.h., men iskappen hever seg til 268 m. Langs kysten er det for det meste lavland, men i det sørvestlige går de bratte fjellskrentene opp i 100 meters høyde.

Jeg har arbeidet der i 4 år som glasiolog og kan bekrefte at mesteparten av sommeren ligger øya dekket av tåken, som stadig driver inn fra polarhavet nordenfor. Vilhjalmur Stefansson, som gjorde mange og lange reiser i «The Friendly Arctic», beskriver Meighen Island som det mest ødslige landskapet han møtte.

Historien om hvordan øya ble oppdaget er til gjengjeld ikke fattig på begivenheter, selv om de også nok til en viss grad må sies å ligge i tåke, bl. a. fordi øya ble trukket inn i striden mellom Robert Peary og dr. Frederick Cook og deres oppgjør om nordpolen. Stefansson har fortalt best om det i «The Problem of Meighen Islands», som egentlig var ment som et kapitel av «Unsolved Problems of the Arctic», men måtte trekkes tilbake etter en trussel om injuriesøksmål fra dr. Cook. Skriftet ble derfor trykt som et privat foretagende av mr. Joseph Robinson, New York 1939.

Det er ikke meningen å gjengi altfor mye av Stefanssons utredning her, men skal vi gå videre må leseren kjenne noen av hovedpunktene i historien. Stefansson hadde vært anerkjent som oppdager av Meighen Island etter at han og hans to ledsagere, Harold Noice og Karsten Andersen, gikk iland på sørvest-hjørnet av øya 15. juni 1916. Den norske fangstmannen Karsten Andersen var den som hadde fått det første glimtet av øya ute i isen, 24 km borte, og stedet hvor de gikk iland er derfor kalt Andersen Point.

Men så hadde Cook altså etter sin egen beskrivelse vært nettopp i disse traktene da han vendte tilbake fra sin påståtte nordpolsferd, og Stefansson gikk da uten videre ut fra at Meighen Island — som er oppkalt etter daværende innenriksminister i Canada, senere statsminister Arthur Meighen — lå akkurat i Cooks rute. Denne oppfatningen ble rystet temmelig kraftig da F. A. McDiarmid ved Canadas geodetiske oppmåling, tok for seg Cook-ekspedisjonens beskrivelser og samtidig flyttet Meighen Island mye lenger øst på kartet.

Slik stod sakene i nærmere tyve år, da Stefansson i 1937 fikk et brev fra mr. Hugo Levin, som egentlig hadde gjennomstøvet gamle aviser etter stoff om den svenske generalstreiken i 1909, men tilfeldigvis hadde kommet over et kart som viste øya både i riktig størrelse og riktig beliggenhet — 7 år før Stefansson oppdaget den!

Hvor var dette kartet kommet fra? Teksten fortalte at det skrev seg fra kongressbibliotekarens kontor i Washington og var utarbeidet i 1909 etter kongressloven av Peary Arctic Club. Kartet viser dr. Cooks rute, slik den var beskrevet av hans eskimoiske ledsagere Itookashoo og Ahpela og godtgjorde at Cook aldri hadde vært nærmere nordpolen enn 90 mil, men at han hadde reist langs og kanskje over Meighen-øya.

I «The Problem of Meighen Island» behandler Stefansson disse forskjellige spørsmålene omtrent som når katten leker med musen. Han forteller om nesten alle ekspedisjoner før og flere av dem som ble foretatt etter Cooks reise i 1908, og i sin metodiske jevnføring av detaljer om terreng og dyreliv minner han om en Sherlock Holmes på jakt etter professor Moriarty. Først forteller han om Gunnar Isachsen og Hassel og hvorfor de ikke oppdaget øya. Så om Otto Sverdrup og Fossheim og hvorfor de ikke fylte ut mangelen på kartet. Etterpå hører vi om dr. Cook og om Stefanssons anerkjente oppdagelse. Etter det følger litt om den tyske H. K. E. Krueger, som forsvant i disse traktene i 1930, Mac Millan som

reiste sør for Meighen Island i 1916, og politiinspektørene Joy og Stallworthy, som fulgte noen av Mac Millans sledespor i 1929. Særlig inngående behandler han Pearys nøyaktige undersøkelse av Itookashoo og Ahpelas utsagn — og det var først og fremst dette bevismaterialet som var brukt til å begrave Cooks krav om nordpolens oppdagelse. Stefanssons slutninger er formet i tre hovedpunkter:

1. Det er umulig å tro at Stefansson oppdaget Meighen-øya.
2. Det er vanskelig å tro at Cook ikke oppdaget den — enten på en slik reise som Peary beskriver, eller på en reise som Cook selv beskriver.
3. Det er vanskelig å tro, og sannsynligvis umulig å forklare, at Cook oppdaget Meighen-øya og så nektet å innrømme oppdagelsen.

Men var det virkelig sant at ingen av dem som reiste før dr. Cook hadde sett Meighen Island?

Jeg har sittet på toppen av iskapen i fire sommere, og jeg har lest beretningene fra de gamle oppdagelsesreisende i fire vintre. Når det gjelder Isachsen og Hassel er det liten tvil, hvis en holder seg til deres korte kapitel i «Nyt land» eller Isachsens artikkel i Det Norske Geografiske Selskabs årbok 1904. De kunne ha sett Meighen Island fra bakketoppene sør for Håkon Fjord (ca. 200 m. o. h. — avstand 100 km), men de sier ingenting om det minste glimt av øya. Værforholdene var under middels. Ingenting er sagt, vi må tro at ingenting var sett. Det stemmer også med Stefanssons oppfatning. Han sier det samme om Sverdrup, men her er han ikke så nøyaktig. Det er riktig at Sverdrup hadde svært dårlig vær nesten hele tiden langs vestkysten av Axel Heibergs Land, som ligger 5 mil øst for Meighen-øya. Men *nesten* er som kjent ikke *alt*. Jeg gjengir fra «Nyt Land», første bind, s. 427:

Nat til torsdag den 26de april havde vinden blaast fra sig, og ved femtiden om morgenen, da vi tittede ud gennem teltdøren, mødte der os et betagende syn. Det var det deiligste veir, vi kunde ønske os, stille og klart med straalende solskin!

Sverdrup forteller videre at han skimtet to øyer ute i vest. Peary kunne ha sett Meighen Island, men nevner ingenting om det. Var Otto Sverdrup den første som så øya, men oppfattet den som to øyer langt ute i horisonten?

===== FRA POLARFRONTEN =====

Norsk Polarklubb.

I de to årene som er gått siden forrige Polarbok kom ut har Norsk Polarklubb hatt følgende medlemsmøter:

23. januar, den svenske forfatteren og fotografen Sven Gillsäter: Med kamran bland eskimåar och valrossar.
29. januar, gjester i Det Norske Geografiske Selskab hvor Wally Herbert fortalte om: In the footsteps of Roald Amundsen in Antarctica.
27. februar, professor Olaf Høltedahl: Vi minnes den annen «Fram»-ferd.
16. oktober, konsulent Natascha Heintz: Kjempeøgler på Svalbard. Tropiske dyr i Arktis?
21. november, sjefnavigatør Einar Sverre Pedersen: Med Ingrid over polhavet.

Og i første halvår 1964:

23. januar, ingeniør Ivar Ytreland: Laksefiske på Nordaust-Grønland.
20. februar, årsmøte hvor filmen til Hans Hvide Bang, «Fangstliv på Nordaust-Grønland», ble vist.
10. mars, oberstløytnant Gunnar Sverre Pedersen: Norsk innsats for svalbardoljen.

Klubben har hatt det samme styret både i 1963 og 1964: Formann Helge Ingstad, styremedlemmer Thor Siggerud, Søren Richter, Olaf Lødding og Odd Lønø, varamenn Aslak Forberg og Nils Nergård. Revisorer Karl Brende og Leon Lindquist. Klubben hadde pr. 1/1-1964 330 medlemmer.

Bok om Jens Munk i vente.

Den danske journalisten og forfatteren Thorkild Hansen har vært i Churchill i Hudsonbukten med planer om å skrive en bok om Jens Munk-ekspedisjonens tragiske skjebne under forsøket på å finne nordvestpassasjen i begynnelsen av 1600-årene. Ekspedisjonen var sendt ut av Kristian 4., men under overvintringen i Hudsonbukten omkom hele mannskapet av kulde og skjørbuk, undtatt Munk selv og to mann, som kom tilbake til Bergen i 1620. Jens Munk var en norsk ishavsfarar, født på Barbu i Aust-Agder og sønn av den danske adelsmann Erik Munk, som en tid var slottsfogde på Vardøhus, men ble satt i fengsel, hvor han hengte seg. Forfatteren Thorkild Hansen er særlig kjent i Norge for sin fremrakende bok «Det lykkelige Arabia», som kom ut på norsk høsten 1963.

I oktober i år kom Thorkild Hansen og hans ledsager, arkeologen Peter Seeberg, tilbake til København. De kunne fortelle at de bl. a. hadde funnet en jernbarre og en 12-punds datert kanonkule, foruten geværdeler og rester av kritt-piper, lærhatter, sko osv. — som alt sammen antagelig skriver seg fra Jens Munks leir ved Churchill River. Usikre spor etter gravplassen for de 63 omkomne skal undersøkes nærmere av de kanadiske myndighetene.

Trøndelag Avdeling.

Norsk Polarklubb's årsmøte 20. februar 1964 vedtok en lovforandring, som går ut på at medlemmer bosatt andre steder enn i Oslo, med samtykke av styret kan danne lokalavdelinger. Dermed fikk klubben 65 nye medlemmer fra den nystartede foreningen i Trondheim: Norsk Polarklubb, Trøndelag Avdeling. Den var startet 19. april 1963 med følgende styre: formann Ivar Ytreland, styremedlemmer Hjalmar H. Olsen, Borghild Roll-Lund, Gunnar S. Pedersen og Haakon Sæther, varamenn Olaf I. Rønning og Olaf Ellefsen. — Følgende foredrag er holdt: Tryggve Gran: Opplevelser i Antarktis som deltaker i Scotts sydpolesekspedisjon. — Dr. Haakon Sæther: Norway Station i Antarctica. — Sjef-navigatør Einar S. Pedersen: Norsk polarnavigasjon gjennom 100 år. — Lektor Odd Lønø: På Caribu-undersøkelser i Alaska.

Polar-tidsskrift i Tromsø.

Arktisk Forening i Tromsø startet i begynnelsen av året eget tidsskrift, Polar-Posten, hvis oppgave er å ta vare på tradisjonene fra polarlivet, behandle arktiske spørsmål og være et bindeledd

mellom medlemmene. Tidsskriftet skal komme fire ganger i året. De numrene som er sendt ut hittil i år er meget velredigert og inneholder en mengde stoff, som sikkert vil få stor verdi når det gjelder forskningen av de arktiske strøks historie. Arktisk For-
enings styre er: direktør Johan Hagerup, formann — journalist Thoralv Lund nestformann og samtidig redaktør av Polar-Posten — dessuten ishavsskipperne Kåre Pedersen og Alfon Sebak, og kontorsjef Olav Jakobsen.

Sør-afrikanerne i Dronning Maud Land.

Etter at den 3-årige norske antarktisekspedisjonen var avviklet i 1959 har de vitenskapelige undersøkelsene i området vært fortsatt av sør-afrikanske overvintringsekspedisjoner. Selve det gamle Norway Station er forlengst sunket i isen, og bygningene ligger nå 10—12 meter under overflaten. Sør-afrikanernes nye stasjon, SANAE, ligger omtrent midtveis mellom Norway Station og kysten, og besetningen har gjennomgående vært på et dusin mann, vanligvis fire meteorologer, en geolog, en geofysiker, en ionosfæreforsker, foruten mekanikere og telegrafister. Siste vinter ble et av kjøretøyene ødelagt ved brann, og det ble derfor gjort forberedelser til å gjennomføre en planlagt ekspedisjon til Trolltungebreen 5 km vest for stasjonen med hundesleder. Stasjonen har også gjort forsøk med et innendørs drivhus ved hjelp av fluoreserende lamper, og det første resultatet var frisk, grønn persille. Forsøkene skal fortsette med andre grønnsaker.

På villstrå i 22 døgn.

Et underlig forsvinningsnummer på Vest-Grønland er først blitt kjent for offentligheten et år etter. I juli ifjor kom en 22-årig grønlander bort fra sitt følge i det store morene- og sumpområdet Lersletten mellom Egedesminde og Christianshåb, sør for Diskobukten. Han mistet retningen og ble gående og virre omkring i dagevis, levde av fugleegg og av fisk, som han kastet ihjel med stein, etter at han hadde stengt den inne med demninger i bekkene. I lange perioder var han helt uten mat. Etter 19 døgn ble letingen etter ham avblåst og en minnegudstjeneste ble holdt i Christianshåb, men noen dager senere ble han tilfeldigvis funnet av en gruppe finske geologer. Han hadde da vært ute i 22 døgn og var meget avkreftet, men kom seg forholdsvis snart igjen.

Nordmann til Antarktis.

Den norske glasiologen cand. mag. Olav Dybvadskog, som har arbeidet en tid ved Norsk Polarinstitut, reiste i midten av oktober til Antarktis for å være med på stort anlagte amerikanske vitenskapelige undersøkelser tvers gjennom Dronning Maud Land. Undersøkelsene vil strekke seg over 4 antarktiske sommersesonger. Første ekspedisjon, som har 10 deltagere starter fra sydpolen med store motorkjøretøyer i desember iår og følger en sik-sak-rute til Utilgjengelighetens pol, hvor den etter etpar måneders forløp blir hentet med fly og bragt tilbake til sydpolen og sivilisasjonen. Neste sommer vil deltagerne bli fløyet inn til Utilgjengelighetens pol, og undersøkelsene bli fortsatt derfra. Når fjerde etappe til slutt er tilbakelagt, skal ekspedisjonen etter planen være fremme i den belgiske stasjonen Roi Baudoin ute på kysten. De fire ekspedisjonene har til oppgave å foreta glasiologiske, seismiske, meteorologiske, geologiske og evt. biologiske undersøkelser og målinger. Særlig vekt vil det bli lagt på målinger av iskappens tykkelse og undersøkelse av land-formasjonene under den.

To brosjyrer om FRAM.

Komiteen til Bevarelse av Polarskipet FRAM har sendt ut to brosjyrer med fyldig stoff om polarskuten FRAMs historie — dens tilblivelse og konstruksjon, ferdene den var med på i korte trekk, og byggingen av Framhuset på Bygdøy. Det ene heftet er på norsk og skrevet av avdøde redaktør Knut Domaas, det andre er på engelsk og i det vesentlige redigert på grunnlag av det første av journalist Henning Sinding-Larsen. Begge publikasjonene er meget smakfullt utstyrt og har et rikholdig billedstoff.

Stor japansk isbryter.

Japan regner mot utgangen av neste år å kunne sjøsette en ny, stor isbryter for virksomheten i Antarktis. Fartøyet blir på 5000 tonn, men fullastet 8500 tonn. Med en lengde på 100 m og en bredde på 22 m får det bl. a. heiser for godstransport, et rikholdig utstyr for oseanografiske undersøkelser foruten plass for 3 store helikoptere på dekket. Skipet skal ha 35 vitenskapsmenn ombord i tillegg til et mannskap på 200 mann. Utstyrt med en 12 000 HK elektrisk propulsjon maskin skal det gjøre en fart på 17 knop. Det skal kunne bryte opptil 6 m tykk is, men vanligvis er det beregnet å skulle holde en fart på 2,1 knop gjennom 2,8 meters is.

4,2 milliarder til Grønland.

Etter 4 års arbeid la det såkaldte Grønlandsutvalget av 1960 i juni i år frem sin innstilling om utviklingen på Grønland i de kommende 10 år. Utvalget, som for korthets skyld gjerne kalles G60, har bestått av danske og grønlandske politikere og embetsmenn, og enkelte av forslagene er allerede vedtatt som lov. Det gjelder bl. a. den viktige bestemmelsen om opprettelsen av et Grønlandsråd. I den forbindelse foreslår utvalget at politi, kirke, skole, helsevesen, utdannesspørsmål, foruten Grønlands Radio og teletjenesten blir overført fra Grønlandsministeriet til de enkelte fagministeriene. Den kgl. grønlandske Handel foreslås omgjort til et direktorat, som bare skal behandle rent forretningsmessige saker, mens alle andre spørsmål kommer til politisk avgjørelse. Det foreslås opprettet en egen grønlandsk eksportorganisasjon, et investeringsfond og en grønlandsk sparebank i Godthåb istedet for Den kgl. grønlandske Handels tidligere sparekasser. Utvalget fører opp en samlet investering på 4,2 milliarder kr. for kommende 10 års periode, dvs. at investeringsnivået gjennomsnittlig blir hevet med 70 % i forhold til 1963. Det skal bl. a. bygges 4500 nye boliger, kjøpes inn foreløbig fem 100-tonns fiskerbåter for bankfiske, opprettes en fiskerfagskole, og endelig skal filetfabrikkenes kapasitet fordobles i fire av byene, samtidig som hver fabrikk skal utstyres med syv 100-tonns linebåter eller 213 trålere på hver 450 tonn. Alt med sikte på å mangedoble produksjonen. I sine prinsipielle betraktninger sier utvalget at den grønlandske befolknings medbestemmelsesrett og medansvar for utviklingen stadig bør økes, og at utbyggingen av næringslivet bør skje gjennom hjelp til selvhjelp. Man regner med at i løpet av kommende 10-års periode vil innbyggertallet i byene Frederikshåb, Godthåb, Sukkertoppen og Holstensborg stige fra 10 000 til ca. 23 000, hvorav knapt halvparten vil bo i Godthåb. Samtidig regner man med at befolkningen på utsteder og boplasser vil bli redusert med 3000 i løpet av 10 år gjennom omflytninger og omplaseringer.

Isbjørnstudier på Svalbard.

Norsk Polarklubbs sekretær, cand. real. Odd Lønø — som har skrevet etpar av artiklene i årets Polarbok — overvintret i inneværende sesong i Tjuvfjorden på Edgeøya sammen med den unge Per Johnson. Formålet er vitenskapelige observasjoner av isbjørn, foruten rev og sel. Først og fremst gjelder undersøkelserne ernæring, alder og forplantning. Det materiale som blir skaffet til veie

om innvendige parasitter, vil senere bli bearbeidet av dosent Rolf Vik. Videre vil de to overvintrerne utføre havis-observasjoner og målinger for Norsk Polarinstitutt. Odd Lønø har tidligere overvintret tre ganger på Svalbard — 1946—47 på Halvmåneøya, 1950—51 og 1954—55 i Tjuvfjorden sammen med broren Thor Lønø.

Per Johnson har vært på Svalbard to ganger som assistent på Norsk Polarinstitutts sommerekspedisjoner, og var en av deltagerne i Bjørn Staibs polarferd i vår.

Lange reiser for de deputerte.

Da det grønlandske landsrådet holdt ekstraordinært møte i Godthåb fra 2. mars og noen dager utover i år, brukte representanten for Umanak, en jordmor, hundeslede og skip for å komme frem. Et landsrådsmedlem fra Upernavik reiste først 600 km *nordover* med hundeslede over Melvillebukten til Thule. Der fikk han bli med et amerikansk transportfly til Søndre Strømfjord, og derfra med en Catalina til Godthåb. Men det er ingenting mot representanten for Øst-Grønland. Magdakalat Arke bor i Scoresbysund, og det er langt over innlandsisen til Godthåb. Men det er ingen flyforbindelse den veien, og han måtte reise fem ganger så langt. Postflyet fra Reykjavik gikk derfor ned i Scoresbysund og tok ham først med til Mestersvig lenger nord på østkysten. Her måtte han vente en tid mens flyet besøkte de meteorologiske stasjonene Daneborg og Danmarkshavn enda mye lenger nord. På tilbakeveien tok postflyet ham med til Reykjavik, og her gikk han ombord i ruteflyet til København, hvor han tok SAS' polarfly til Søndre Strømfjord, og derfra en Catalina til Godthåb. Reisen var på over 7000 km, men kan ikke på langt nær måle seg med den han måtte foreta ifjor. Da kunne flyet ikke gå ned i Søndre Strømfjord på grunn av værforholdene, og han måtte bli med helt til Los Angeles og fly samme veien tilbake igjen. Magdakalat Arke pleier å komme for sent til møtene i Landsrådet.

U.S.A. på Sydpollandet.

Gjennom de siste 8 årene har amerikanerne stadig utvidet virksomheten på det antarktiske fastlandet, og av permanente stasjoner har de nå 5. Hovedbasen McMurdo innerst i Rosshavet, påbegynt i 1956 som et transport- og forsyningssentrum, har for tiden 70 bygninger, som bl. a. omfatter laboratorier for studiet av kosmisk stråling, geologi og glasiologi. Vinterbelegget består

av 10 vitenskapsmenn og etpar hundre marinefolk. Om sommeren kan stasjonen huse over 700 mennesker. Foruten flyplass har McMurdo atomkraft-anlegg og moderne utstyr for destillering av vann. — Hallet langt nord på vestkysten av Rosshavet er særlig opptatt med havundersøkelser. Stasjonen har 11 bygninger, og vinterbelegget består av amerikanske og new-zealandske forskere, foruten 9 marinefolk. Fjordisen er brukbar for fly bare 4—6 uker i begynnelsen av sommersesongen. — Amundsen-Scott-stasjonen i 3000 meters høyde ved den geografiske sydpolen, er fra 1957, og har også 11 bygninger. Overvintringene er vanligvis 9 vitenskapsmenn og et dusin marinefolk. De lave temperaturene hemmer utendørs arbeid, men man håper stadig å finne utveier til å drive øket vitenskapelig arbeid. — Den nye, etpar år gamle Byrd-stasjonen langt inne på fastlandet øst for Rosshavet, er bygget til erstatning for den gamle Byrd-stasjonen fra 1957. Overvintrerne består av 12 vitenskapsmenn og 21 marinefolk. Husene ligger under isen og er spesialbygget for å hindre forstyrrelser fra stasjonens egen radiovirksomhet og elektriske anlegg. Det vitenskapelige arbeidet består bl. a. i seismologiske, meteorologiske og ionosfæriske undersøkelser. — Den femte og minste av de permanente amerikanske stasjonene er Eights på Palmer-halvøya mellom Weddelhavet og Bellingshausenhavet. Vinterbesetningen er 5 vitenskapsmenn og 6 mann fra marinen, og det vitenskapelige arbeidet omfatter først og fremst studiet av de høyere lagene i atmosfæren.

Inuit-partiet på Grønland.

I begynnelsen av året fikk Grønland sitt første og hittil eneste politiske parti, Inuit-partiet, som er stiftet av en gruppe fremtredende grønlendere som har fått sin utdanning i Danmark. Inuit betyr menneske og brukes om alle av eskimoisk rase. Det nye partiet, hvis formann er Jørgen Fleischer, redaktør av «Grønlands-posten», har et utpreget nasjonalt tilsnitt og har ingen tilknytning til danske politiske partier eller dansk politikk ellers. Det vil hevde det grønlandske språks likestilling med det danske, verne om grønlandsk kultur, øke produksjonen og mulighetene for utdanning, og arbeide for en utbygging av sosiale tiltak. Et hovedpunkt i programmet er full likestilling på Grønland og i den forbindelse kamp mot det såkalte fødestedskriteriet, som innebærer høyere lønn for dem som er født i Danmark. Inuit-partiet krever like lønn for grønlendere og dansker. Til gjengjeld er partiet villig til

å gå med på direkte skatter, da det vil ha stor psykologisk betydning på Grønland, hevdes det.

Lave temperaturer.

På den amerikanske overvintringsstasjonen på sydpolen ligger den gjennomsnittlige temperaturen for året på rundt regnet minus 50°C, og de laveste observerte temperaturene på under 80. Nå mener sovjetrukkerne å ha funnet det kaldeste stedet i Antarktis. Etter en 76 dagers ferd med tre motorkjøretøyer i januar—mars iår fra den sovjetrussiske stasjonen Vostok over Novolazarevskaja til Molodeshnaja ute på kysten hevder ekspedisjonen at den antarktiske kuldepolen ligger på Sovietski-platået på 81° sør og ca. 80° øst, omtrent midtveis mellom Vostok og den såkalte utilgjengelighetens pol. Etter målinger på iskapen oppgis den årlige gjennomsnittstemperaturen til minus 60 og laveste temperatur til minus 100. (Minus 148° Farenheit.)

Hvor dypt går selen?

Selfangeren «Polarhav» av Ålesund, utrustet som et privat ekspedisjonsskip av firmaet G. C. Rieber i Bergen og rederiet Martin Karlsen i Brandal, gikk i midten av juli til Weddelhavet og ventes tilbake i desember iår. Hensikten er å undersøke mulighetene for selfangst i sørlige havstrøk til erstatning for den minkende fangsten i Vesterisen og fordi norske skuter må regne med at New Foundland-feltene vil gå tapt etter innførelsen av den kanadiske 12 mils grensen. I forbindelse med foretagendet kan følgende kanskje ha en viss kuriositets-interesse. En zoolog fra et universitet i Arizona, stasjonert i McMurdo innerst i Rosshavet, har gjort forsøk for å bringe på det rene hvor dypt selen går eller er istand til å gå. Weddel-sel utstyrt med måleapparater ble sloppet i sjøen og i to tilfelle ble det registrert dybder på ca. 490 m. Det svarer til et trykk på ca. 350 kg pr. kvadrat-tomme, eller omkring 46 atmosfærers trykk.

Eske Brun trådt tilbake.

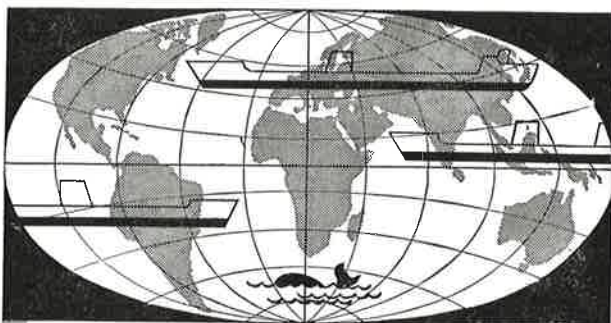
Det danske Grønlands-ministeriums administrative leder gjennom en rekke år, departementssjef Eske Brun, trådte overraskende tilbake av helsemessige grunner ved utgangen av juli iår. Ansøkingen om avskjed forelå tidlig ivår og ble straks innvilget, men det vakte oppmerksomhet at det var samtidig med at en rekke viktige spørsmål i forbindelse med Grønlands fremtid var oppe til

behandling. I sin innstilling hadde det såkaldte Grønlandsutvalget av 1960 bl.a. foreslått opprettet et Grønlandsråd, en ordning som Eske Brun var sterkt imot og som etter manges mening måtte føre til en avvikling av Grønlandsministeriet. Eske Brun, som er 60 år, var landsfogde på Syd-Grønland 1934—35 og for Nord-Grønland fra 1939. I 1949 ble han direktør i Grønlands Styrelse, og året etter departementssjef i Statsministeriets avdeling for Grønland, senere i Grønlandsministeriet.

Sovjetrussisk atlas over Antarktis.

Det første atlaset over det antarktiske fastland er under forbedelse og vil utkomme i Leningrad neste år. Det er i to bind, som skal inneholde 500 kart, skisser, fotografier og annet materiale om de siste resultatene av undersøkelser over kystlinjer, fjellområder, breer, geologiske forhold, klima, fauna og flora. Verket, som et snes sovjetrussiske vitenskapelige institusjoner har samarbeidet om, tar også med resultatene av havundersøkelser som er foretatt i farvannene mellom Sydpollandet og Sør-Amerika, Afrika og New-Zealand.

A/S THOR DAHL

SANDEFJORD

**SKIPSREDERI
HVALFANGST**

**INDUSTRI
SKIPSHANDEL**

Longyearkull

STORE NORSKE SPITSBERGEN KULKOMPANI
AKTIESELSKAP

B E R G E N

TROMS

FYLKES

DAMPSKIPSSSELSKAP

Telegramadresse:
DAMPSKIBSKONTOR

Representant for:

SAS

Rute på Svalbard om
sommeren.

Telefoner:

Sentralbord 1074

Reisebyrået 3538

ODD BERG

Tel.adr.: Oddship — Telefon 1500 (centralbord)
Telex 3533

REDERI
SKIPSEKSPEDISJON
SKIPSMEGLER
SPEDISJON
ASSURANSE
REISEBUREAU

Arrangerer arktiske jakturer til Svalbard

A/S Tromsø Bunkerdepot - Tromsø Kulkran A/S

Tromsø Fiskeindustri A/S

A/S Finnmark Bunkerdepot - Nordkapp Fiskeindustri A/S

HONNINGSVÅG

MARTIN KARLSEN A.S

Brandal pr. Ålesund

Rederi for selfangere

Arrangerer arktiske ekspedisjoner og jaktture i Ishavet
ved Grønland og Svalbard

For ekspedisjoner og turer spesielt:

M.s. «Polar Star» - M.s. «Polarbjørn» - «Polaric»

M.s. «Signalhorn» - M.s. «Brandal» - M.s. «Aarvak»

M.s. «Polarsel» - M.s. «Polarhav»

MELSOM & MELSOM

Skipsrederi — Hvalfangst

Nanset pr Larvik

Telegramadresse : Melsom-Larvik - Telefon : Sentralbord 3600

JACOB KJØDE A/S

PARADIS

BERGEN

Når det gjelder

- NANSENSLEDER
- WEASELSLEDER
- SLEDETELTER
- SLEPEKONTAINERE
- SPESIALSTØVLER
- RYGGSEKKER
- HUNDESELER og KLØV

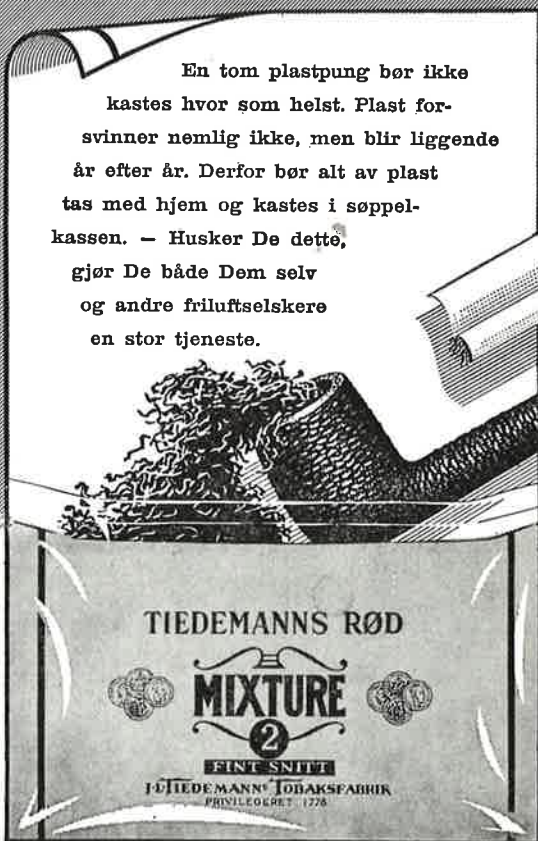
ELLER ANNET EKSPEDISJONSUTSTYR

Spør oss, vi er eksperter

A **KOLBJØRN** **KNUTSEN** **Ø** **CO.**
S SPORT & LÆRUVARE FABRIKK OSLO

På tur i skog og mark -
En real røyk må til!

En tom plastpung bør ikke kastes hvor som helst. Plast forsvinner nemlig ikke, men blir liggende år etter år. Derfor bør alt av plast tas med hjem og kastes i søppelkassen. - Husker De dette, gjør De både Dem selv og andre friluftselkere en stor tjeneste.

TIEDEMANNS RØD-røyk for menn!